STRIPSCHRIFT
VERSCHIJNT MAANDELIJKS
NUMMER 112/113/114
PRIJS F 5,95

the spirit

BY WILL EISNER

EISNER, LORO, PÉTILLON, THE SPIRIT, THE SHADOW EN JESS LONG

PAS VERSCHENEN
BIJ CASTERMAN NEDERLAND :

De Indianen : Hans G. Kresse

DE GIERENJAGERS

Cori de Scheepsjongen : Bob de Moor

DE SPIONNEN VAN DE KONINGIN

Alex : Jacques Martin

DE PROOIEN VAN DE VULKAAN

Lefranc : Jacques Martin • G. Chaillet

DE POORTEN VAN DE HEL

De Koene Ridder : François Craenhals

DE GEGIJZELDE PRINSES

Ségur : Carpentier • Lowenthal

TWEE ONNOZELE HALZEN

Hugo Pratt : **ANN VAN DE JUNGLE**

* * * * * * * * *

De Schatkamer

F. Caprioli : **DE KINDEREN VAN KAPITEIN GRANT**

A. Gattia : **DE LAATSTE DER MOHIKANEN**

goed dat de mens slecht is!

Hoe anders zou de wereld - en dus de stripwereld - er uitzien als de mens echt van nature goed geweest zou zijn? Avonturenstrips, van humoristisch tot realistisch, zouden hun bestaansrecht hebben verloren. Immers in alle avonturen speelt de misdaad een rol, van kattekwaad tot misstap en bedrog, van kruimeldiefstal tot veediefstal en goudroof, van sabotage tot chantage, kaping en moord.
In vliegtuigstrips, als Buck Danny, gaat het om kapingen, sabotages, raadselachtige verdwijningen en soms zelfs politieke kuiperijen, in sportstrips als Sectie-R om ontvoeringen, doping en wondere materialen, in westernstrips als Blueberry om scalperen, vuurwater, wapensmokkel, goudkoorts en veediefstal, bij ridderstrips als De Rode Ridder om macht, rijkdom of boosaardige tovenaars, in science-fictionstrips om grepen naar de macht of kostbare materialen en zelfs (kost)schoolstrips als Billie Turf en Geniale Olivier zouden onbestaanbaar zijn als meester Kwel en Kweeniewa hun leerlingen niet dermate dwars zaten dat deze zich d.m.v. allerlei vuige streken zouden moeten handhaven.
Zo brengen dus bijna alle striphelden hun bestaan door met het ontmantelen en ontmaskeren van zaken en mensen. Het vreemde is daarbij dat ze dat praktisch nooit beroepshalve doen, althans er geen bestaan in vinden. Kuifje, Lefranc, en Sectie-R zijn reporters, al zitten ze nooit achter een schrijfmachine, Jan Kordaat is een verzekeringsinspekteur al heeft hij nooit een polis in handen, Professor Mortimer en Rolf Karsten zijn wetenschapsmensen die hun intellect in dienst stellen van de misdaadbestrijding en Lucky Luke is dan wel cowboy, maar de jacht op koeien heeft hij verwisseld voor die op bandieten, en in zijn avonturen lijkt hij van de wind te leven. De Beverpatroelje spant bij het speurderswerk de kroon door zelfs in korte (padvinders-)broek te opereren. Alleen bij Guus Slim, die een detectiveburo is begonnen en onze nationale speurder Dick Bos ligt de professie er duimendik op.
In tegenstelling tot bijna alle Franse en Belgische onderzoekers hebben de als detective opererende Amerikaanse striphelden, met romantische titels als The Spirit en The Shadow, zich van oudsher uitsluitend beziggehouden met hun harde vak.

De laatste jaren zijn er in de Europese stripbladen nogal wat nieuwe detective-series verschenen, realistische als Joe Fast en Jess Long en humoristische als Jack Palmer en Abel Dopeulapeul. Het laatste genre zou je analoog aan de film een soort spaghetti-detectives kunnen noemen. Ze persifleren de oude Amerikaanse detective-films (Humphrey Bogart) met hun donkere steegjes, lispelende handlangers met gleufhoeden, geheimzinnig zwartwit en typische invalshoeken. De stijl waarin deze humoristische detectives worden getekend en geschreven is direkt ontleend aan de groten van Mad (Elder, Kurtzman).
Onze redactionele private-eyes mengden zich onopgemerkt tussen de vele speurders van toen en nu en bieden u hierbij het verslag van hun onderzoek aan.

39. JACK PALMER, DETECTIVE, CONTRA ARGHHHH, eindelijk aandacht voor Pétillon door Hans Frederiks.
42. DE TREIN VAN 17.46, een Jack Palmerverhaal van Pétillon.
46. LORO OF HET CABARET DER ONBEKENDEN, een introductie door Hans van den Boom.
48. THE MALTESE FALCON, door Kees de Bree vergeleken met de persiflage Ze Malteed Bourbon (De vergiste Bourbon).
49. DE VERGISTE BOURBON, een absurd avontuur van Loro's Abel Dopeulapeul.
58. DRIVER, een detectivefilm.
59. JESS LONG. DE SCHIM VAN ELLIOT NESS door Wim van Helden.
61. DE EERLOZE KRIJG.
64. De Bommelbibliografie eindelijk besproken door Har Brok.
65. Mededelingen van Het Stripschap.
66. POSTRIPTUM.
67. NIEUWS.
69. LA FRANCE OH LA LA.
70. PROFESSOR PI en SIMPELMAN

inhoud

5. WILL EISNER'S SPIRIT. DE COME-BACK VAN EEN FILMHELD OP PAPIER. Een uitvoerig onderzoek door Kees de Bree gevolgd door een korte biografie.
17. PLASTER VAN PARIJS, een herdruk uit 1948 van The Spirit.
24. WILL EISNER, EEN REBELLERENDE GROOTMEESTER, interview met Will Eisner door Hahn, Knigge en Stellman.
29. THE SHADOW. DE SCHIM UIT HET VERLEDEN DIE WEET! , een onderzoek naar deze mysterieuze misdaadbestrijder door Rob van Eijck.
34. SHADOW! , herdruk van een persiflage uit Mad.
37. RAVEN IS DE NAAM. Kees de Bree introduceert Schlomo Raven, privé-detective!

STRIPSCHRIFT

no. 112/113/114
juni/juli/augustus 1978

Uitgegeven door Thespa Uitgeverij voor het Stripschap Nederlands Centrum voor Belangstellenden in Strips, goedgekeurd bij K.B. 30 september 1968.

Uitgeverij Thespa
Koninginneweg 164
Amsterdam
tel. (020) 791319
Abonnementen en advertenties
tel. (020) 791319.

Redaktie:
Hans van den Boom, Kees de Bree, Har Brok, Rob van Eijck, Hans Frederiks, Wim van Helden, Martin Wassington.
Vormgeving: Wim Thissen.
Vaste medewerkers: Herman Pieter de Boer, Evert Geradts, Cees de Groot, Rob Harren, Eric Hoek, Cees Kousemaker, Dick Matena, Henk J. Meier, Nico Noordermeer, Guus Ong, Hans Stoovelaar, Leny Zwalve (U.S.A.), I. Noerdinger, Jean-Paul Mercier (Frankrijk).

Redactie-adres:
Postbus 9494, Amsterdam
tel. (020) 791319

Stripschrift is verkrijgbaar:
via een abonnement (jan t/m dec.) à f 32,50
giro 20 99 48 t.n.v. Stripschrift, Koninginneweg 164, Amsterdam; of via een lidmaatschap/abonnement van het Stripschap à f 38,50 giro no. 15 13 000 t.n.v. de penningmeester van het Stripschap te Amsterdam; in de losse verkoop à f 5,95.
Houders van een CJP-paspoort kunnen zich bij hun CJP-buro opgeven en betalen de gereduceerde abonnementsprijs van f 29,00 voor een kalenderjaar.
Lopende (bestaande) abonnementen kunnen niet omgezet worden!
Abonnementen op Stripschrift die in de loop van het abonnementsjaar worden opgegeven, kunnen slechts voor een gehele jaargang worden afgesloten.

NIETS UIT DEZE UITGAVE MAG WORDEN VERVEELVOUDIGD EN/OF OPENBAAR GEMAAKT, DOOR MIDDEL VAN DRUK, FOTOCOPIE, MICROFILM OF OP WELKE ANDERE WIJZE OOK, ZONDER VOORAFGAANDE SCHRIFTELIJKE TOESTEMMING VAN STRIPSCHRIFT EN AUTEURS.

DE VERANTWOORDELIJKHEID VOOR DE GEPLAATSTE ARTIKELEN BERUST BIJ DE AUTEURS.

1. BLUEBERRY
   De eenzame Adelaar
   GIRAUD/CHARLIER
   Dargaud/Oberon

2. BLUEBERRY
   Oorlog of Vrede
   GIRAUD/CHARLIER
   Dargaud/Oberon

3. INDIANENREEKS
   De Gierenjagers
   HANS G. KRESSE
   Casterman

4. SUSKE EN WISKE
   De amoureuze Amazone
   VANDERSTEENSTUDIO'S
   Standaard Uitgeverij

5. ALEX
   De prooien van de Vulkaan
   MARTIN
   Casterman

6. LUCKY LUKE
   De zingende Draad
   MORRIS/GOSCINNY
   Dargaud/Oberon

7. REPORTER LE FRANC
   De poorten van de Hel
   CHAILLET/MARTIN
   Casterman

8. CORI DE SCHEEPSJONGEN
   De onoverwinnelijke Armada
   DE MOOR
   Casterman

9. DE KOENE RIDDER
   De gegijzelde Prinses
   CRAENHALS
   Casterman

10 SUSKE EN WISKE
   Vakantieboek no. 6
   VANDERSTEENSTUDIO's
   Standaard Uitgeverij

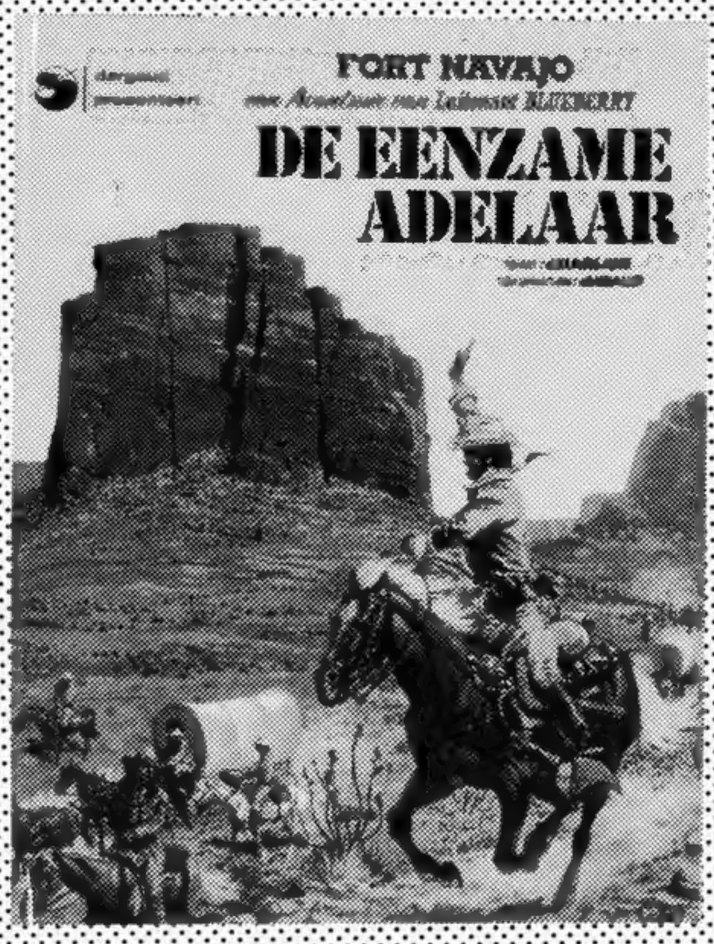

Bestsellers ditmaal de 'hard-cover' Blueberry reeks van Dargaud/Oberon en de Casterman zomeraanbieding.
Gegevens voor deze Toptien werden verstrekt door Athenaeum Nieuwscentrum, De Blauwe Lotus, De Bijenkorf, Drukwerk, fa. Hermans, De Jacobijn, Lambiek, De Leeswinkel, Old Comic House, Plaatjes-Boekjes, Richard, Sjors, Wammes, Wammes Waggel en Wout.

MWMGW

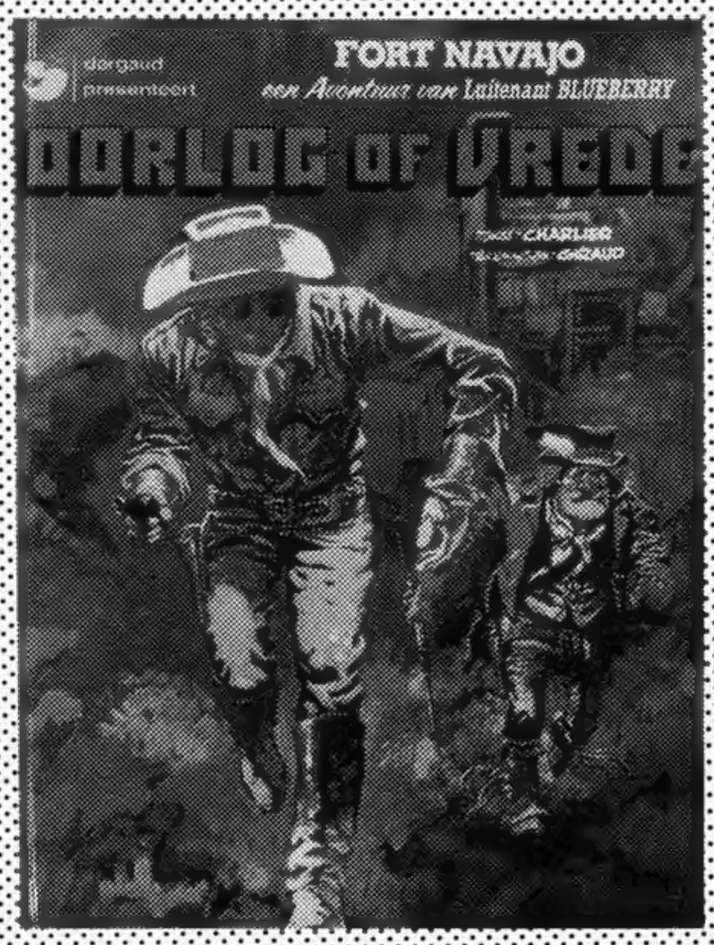

SOMMAIRE
Stripschrift 112/113/114 vous offre un dossier 'detective' avec e.a.:
Un article sur The Spirit, un interview avec Will Eisner et une reprise d'une histoire complète; des études sur les bandes The Shadow et Jack Palmer, accompagnées de bandes dessinées complètes; des articles sur Loro (& B.D.), Jess Long, etcetera.
Vous trouverez aussi les rubriques habituelles comme Eric et les nouvelles.

SUMMARY
Stripschrift 112/113/114 brings you portfolio 'detectives' with:
An article on The Spirit, an interview with Will Eisner and a reprint of a Spirit story; Studies of the Shadow and Jack Palmer with complete stories; articles on Loro (& commic), Jess Long, etcetera.
You'll also find the usual items: Eric, news, bookreviews.

DE COME~BACK VAN EEN FILMHELD OP PAPIER

WILL EISNER'S SPIRIT

door Kees de Bree

Als er ooit een prijs uitgereikt zou worden voor de strip met de meeste come-backs zou The Spirit van striptekenaar Will Eisner ongetwijfeld met de prijs gaan strijken. The Spirit is opnieuw terug van weggeweest, voor de vijfde keer! ! ! Met een milde lach en een verkreukeld pak trekt hij maandelijks in het blad Gummi ten strijde tegen het misdadig addergebroed dat Central City, New York, onveilig maakt. Uitgever Krupp is weer begonnen met het herdrukken van oude Spirit-verhalen en Eisner zelf heeft een aantal Spirit-scènes op linnen geschilderd.

Belangrijker is echter dat een groot aantal Amerikaanse en Europese striptekenaars onder invloed van Eisner's filmische tekentechniek, zoals die is toegepast in The Spirit, hun nieuwe detectives in zijn stijl tekenen. Daarom in onderstaand artikel een diepgaand onderzoek naar het werk van Will Eisner, de man die in de jaren veertig de strip als een miskende kunstvorm beschouwde en die ervan droomde dat de strip ooit de status van de film zou bereiken. .

Hoe zou u reageren als u gezellig voor de buis zat, pils en knabbelnoten binnen handbereik, en Kojak zou plotseling in snikken uitbarsten omdat zijn vriendin net verkracht of gewurgd was? Zou u zich schamen voor uw held of zou u blij zijn dat hij zo menselijk reageerde? En hoe zou u het vinden als Starsky, Hutch of commissaris McMillan zouden janken van pijn als zij tijdens één van hun gevaarlijke achtervolgingen tegen een kogel opliepen? Zou u geschokt de knop omdraaien?

Geen angst. Regisseurs en acteurs kennen de regels. Helden huilen niet! ! ! Tranen worden zorgvuldig bewaard voor series als *Upstairs-Downstairs, Hammonds, Jordaches, Peyton Place* of *De Man aan de Top.*

Detectives hebben echter per definitie de verheven status van 'held' en mogen hun emoties uitsluitend in dienst stellen van het hogere doel, De Gerechtigheid. En is er per ongeluk een regisseur die zijn held wat menselijker wil maken en hem een traan laat plengen dan reageren publiek én adverteerders zo geschrokken dat de revolutionaire regisseur het de volgende keer wel uit zijn hoofd laat, iets te introduceren waar het publiek geen behoefte aan heeft. Op krampachtige wijze zorgt men ervoor dat de series aan het verwachtingspatroon van het publiek voldoen. Je ziet het dagelijks maar op een wel heel genante wijze was het een tijdje geleden te zien in een aflevering van *Cannon.*

De dikbuikige detective werd achtereenvolgens in arm en been getroffen, een pijnlijke zaak, maar wat deed de speurder? Vloekte hij eens krachtig of gaf hij een

kreet van pijn? Niets van dat al. Terwijl een knorrig 'aah' zijn mond ontglipte, bond hij op knullige wijze zakdoeken om de gewonde ledematen, nam vervolgens een snoekduik naar het raam en schoot zijn tegenstander met dodelijke trefzekerheid recht in het hart. De wereld van Cannon, Pepper en McMillan is een wereld waarin cliché's bewierrookt worden en het op straffe van lijflijke tuchtigingen verboden lijkt origineel te zijn. Voor de detectives in stripverhalen ligt dat niet veel anders. Ze incasseren kogels of het smarties zijn en draven nog geen fractie van een seconde later rond alsof ze nooit gewond zijn geweest. De meesten zijn geestelijk gecastreerde helden die hun gevoelsleven hebben verwisseld voor politiepenning en revolver. Als zij weten dat een maniak over een kwartier een kerncentrale met honderden arbeiders op wil blazen, staan zij liever een kwartier met hun auto in een file om de eindafrekening zelf te vereffenen dan dat zij hun collega's waarschuwen die vlakbij de onheilsplek zijn. Daarmee geven zowel de strip- als de tv-makers zichzelf een brevet van onvermogen. Want als je een product met een beetje niveau wil maken, zal je in de context van realistische gebeurtenissen toch echt niet al te slordig met de geloofwaardigheid om moeten springen. Het trieste is dat zij kennelijk moeten werken met de vuistregel dat de kijker de miniemste afwijking in de fictieve werkelijkheid waaraan hij gewend is in film en strip, zal schuwen als een besmettelijke ziekte. Grote uitzondering op deze sombere schets van de mediamakers is Will Eisner, tekenaar en tekstschrijver van The Spirit, de beroemde stripdetective uit de jaren veertig-vijftig die momenteel aan zijn zoveelste come-back is begonnen.

OUD EN NIEUW

Eisner heeft altijd alle geschreven en ongeschreven wetten van de strip genegeerd.

Eisner's bekendste striphelden verenigd: Vlnr.: Uncle Sam, Hawk of the Seas, Spirit en Sheena, queen of the jungle.

Mede daardoor kon hij samen met een uitgekiend team medewerkers, onder wie beroemdheden als Jules Feiffer, Wallace Wood, Lou Fine en Bob Powell, *The Spirit* laten uitgroeien tot de veelzijdigste strip die er ooit is verschenen.
Om de 7 à 10 jaar wordt Eisner herontdekt. Zo stond hij eind van de jaren zestig nog aan de wieg van de undergroundbeweging en publiceerde hij enkele nieuwe Spirit-verhalen in undergroundbladen.

Nu, bijna 10 jaar later, is in Frankrijk een nieuwe generatie tekenaars opgestaan die Will Eisner tot hun grafische leermeester hebben uitgeroepen. Terwijl zij hun detective-verhalen de kolderieke humor van

In de jaren '40 tuurden veel helden peinzend naar de sombere buitenwereld. Hier The Spirit, Henry Fonda, Jean Gabin en Humphrey Bogart.

Mad-tekenaars als Harvey Kurztman, Bill Elder, Jack Davis en Wallace Wood meegeven, laten zij zich wat betreft kamerastandpunten, lichteffecten en de figuur The Spirit door Will Eisner inspireren. In Frankrijk zijn het mannen als Pétillon en Loro, maar ook Amerikaanse tekenaars als Tom Sutton (met zijn privé-detective Schlomo Raven) en Berni Wrightson en Mike Kaluta (met hun nieuwe verhalen van The Shadow) zijn sterk beïnvloed door Eisner. Het is een ontwikkeling die parallel loopt met de vele remakes van Humphrey Bogart en James Cagney-films in een poging de jaren veertig te laten herleven. En de jaren veertig laten herleven zonder Eisners Spirit is als een rock revival zonder Elvis Presley en Jerry Lee Lewis.
Het is niet voor niets dat critici en collega-tekenaars Eisner hebben overladen met vleiende benamingen als: *De Shakespeare van de strip, Een tekenaar even begenadigd als Einstein op zijn gebied* en *God gaf de mens potlood en penseel maar alleen Eisner mocht er mee tekenen*. Eisner probeerde niet alleen een strip te maken maar een geheel nieuwe kunstvorm hoewel hij zich terdege bewust was van het feit dat zijn 'kunst' altijd afgestemd moest zijn op de grote massa. Hij zag dat niet als een belemmering van de fantasie, integendeel het inspireerde hem. Voorop stonden bij hem geloofwaardigheid en menselijkheid van de held en dat waren in 1940, toen de Spirit zijn eerste stappen op het pad der misdaadbestrijding zette, uitzonderlijke zaken. Het was de tijd van superhelden als Batman, Superman, Hawkman en Captain America. Nietsontziende vechtmachines die met hun bovennatuurlijke krachten in staat waren hele vijandelijke legers tot staan te brengen. Wat kon een slobberig geklede detective als The Spirit die evenveel klappen moest incasseren als hij uitdeelde daar tegenover stellen? Zijn menselijkheid!

GEHAVENDE HELD

Deze uit zijn krachten gegroeide Columbo kwam minstens zo gehavend uit de strijd als zijn tegenstanders en hij moest meerdere malen erkennen dat hij gefaald had. Eisner zei hierover: *'Als je probeert een zekere mate van realisme te krijgen, moet je rekening houden met het tolerantieniveau van het publiek. Wat zou iemand logischerwijze doen of denken in een bepaalde situatie? Wat zou het publiek van de held verwachten in diezelfde situatie? Realistische problemen vereisen bijvoorbeeld realistische schurken. Dat houdt in dat als je over schurken schrijft, dat gepaard moet gaan met een zeker begrip voor de schurk, zijn motieven en natuurlijk, de aard van de misdaad. Realisme is goed maar geloofwaardigheid is belangrijker en dat kan je alleen bereiken als je de figuren zo menselijk mogelijk maakt.'* Eisner liet The Spirit dan ook werkelijk lijden. Als hij door kogels getroffen werd, scharrelde hij in het volgende verhaal op krukken rond of vocht men in het ziekenhuis voor zijn leven. Ook schaamde The Spirit zich niet om zijn tranen de vrije loop te laten bij gebeurtenissen die hem aangrepen. Eisner gaf hiermee een menselijker beeld van de held en maakte de schijnwerkelijkheid van de strip inderdaad geloofwaardiger. Hij vergat echter dat mensen in sombere tijden liever geloven in sprookjesprinsen die wonderen verrichten dan in menselijke helden die hen herinneren aan de brekebenen uit hun naaste omgeving. Het is daarom meer dan waarschijnlijk dat Eisner's filosofie de grote doorbraak van *The Spirit* in de weg heeft gestaan. Dat geldt zowel voor de eerste periode waarin *The Spirit* verscheen (1940-1952) als voor zijn come backs in de jaren 50, 60 en 70. In de tijd dat *The Spirit* ontstond gaf hij het publiek volstrekt niet waar het behoefte aan had. Hoe is het dan mogelijk dat de strip, toch zo'n gewild

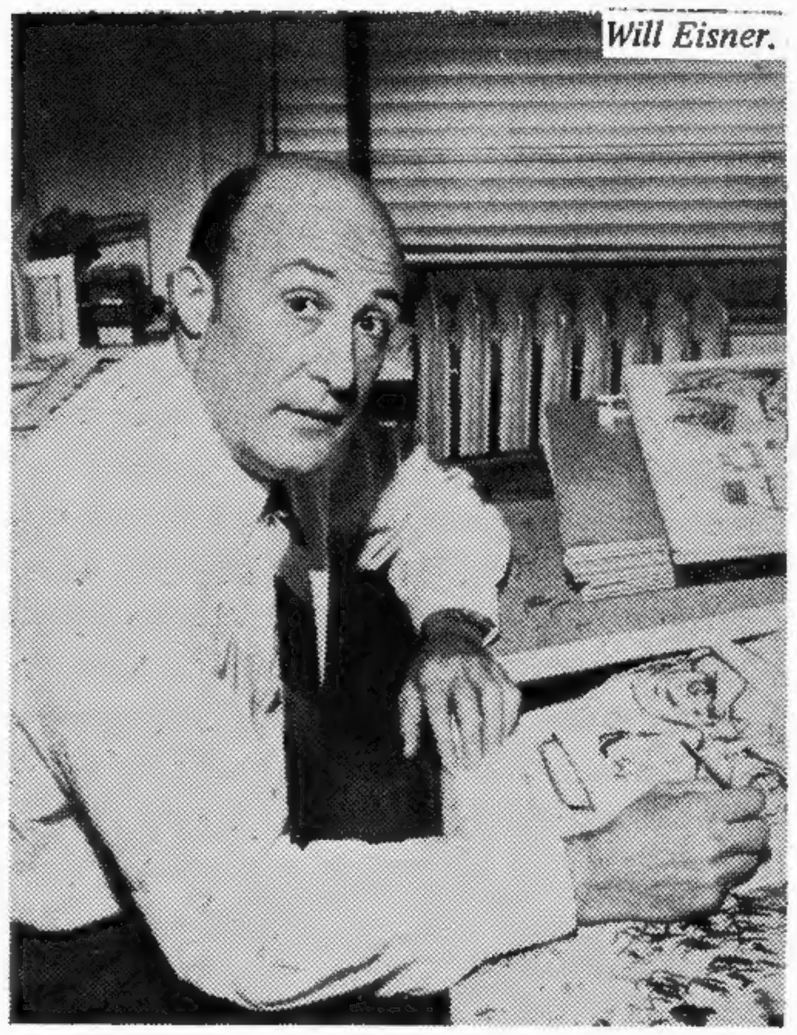

Will Eisner.

object was? Eerlijkheidshalve dient gezegd te worden dat de Spirit zijn beroemdheid in de eerste plaats te danken had aan de omstandigheden èn aan de zakelijkheid van Will Eisner en niet aan z'n onmiskenbare superieure kwaliteit. De achtergrond van het succes en zelfs van het ontstaan van *The Spirit* lag in het feit dat de kranten te kampen hadden met een in snel tempo teruglopend abonnementenbestand sinds er aan het begin van de jaren dertig de eerste comic books (goedkope dunne stripboekjes met een flodderige omslag) op de markt waren gekomen. De kranten die ooit de strip introduceerden als extra verkoopstimulans verloren een groot deel van het stripminnend publiek aan de comic books. Zij zonnen op een afdoende tegenzet. Het idee om een soort comicbook (hetzelfde formaat) als zondagsbijlage in de krant op te nemen leek dé oplossing voor de ongelijke concurrentiestrijd. De grote vraag was welke tekenaar in staat was iedere week een komplete en bovendien nieuwe strip af te leveren voor dit stripkatern.
Buzy Arnold van *Quality Comics* benaderde de 22-jarige Will Eisner die in korte tijd naam had gemaakt met de productie van strips. Op zijn negentiende had hij al strips op zijn naam staan als: *Captain Scott Dalton*, de piratenstrip *The Flame* en geheimagent *Harry Kerry*. Toen Eisner in 1937 samen met Jerry Igner zijn eigen studio oprichtte groeide deze snel uit tot een van de allereerste tekenfabriekjes in Amerika die strips aan de lopende band produceerde: *'I was running a shop in which we made comic book features pretty much the way Ford turned out cars. I got very rich before I was 22'*, herinnerde Eisner zich later met duidelijke napret. Hij verbaasde vriend en vijand door de enorme snelheid waarmee hij tekende en ontwierp. Onder zijn eigen naam en pseudoniemen als Willes Rensie en Will Erwin produceerde hij strips als *Doll Man, Uncle Sam, The three Brothers, Sheena, queen of the jungle, Agent K51, Hawk of the seas* en *Muss-em up Donovan*, die technisch gezien een vingeroefening voor *The Spirit* bleek te zijn. Donovan was een bikkelharde detective die

vanwege zijn meedogenloos optreden uit het politiecorps verwijderd werd. Later werd hij teruggehaald om de groeiende golf misdadigers volgens zijn eigen recept te bestrijden.

EXPERIMENTEN

Literator-cartoonist Jules Feiffer die in de jaren veertig als jongste assistent bij Eisner in dienst was schreef naar aanleiding van deze strip: *'Will Eisner was een vroege meester van de Duitse expressionistische benadering in comic-books - de Fritz Lang school. Muss 'em up Donovan en later De Spirit waren strips vol donkere schaduwen, spookachtige hoekshots en grafische close ups van geweld en terreur. Eisner's wereld leek echter dan de wereld van andere stripbook voor de krant te leveren. Dàt en niets anders is de basis geweest voor het succes van *The Spirit*. De krant vroeg niet welke strips hij kon leveren, als hij maar leverde. Eisner verkocht zijn studio en hield zich vanaf dat ogenblik uitsluitend bezig met het vervaardigen van *The Spirit Section* waarin 3 komplete strips waren opgenomen: *Lady Luck* van Nick Cardy, *Mr. Mystic* van Bob Powell en *The Spirit* van Eisner zelf. De nieuwe formule bleek een doorslaand succes. Binnen korte tijd werd *The Spirit Comic Section* als bijlage van de zondagskranten in geheel Amerika uitgegeven. Historisch gezien is het grote belang van The Spirit dus dat hij de eerste was die de kloof tussen stripboek en krantestrip overbrugde.

Eisner die doodziek was van supermannen in vleermuiscapes en strakke tricots besloot een held te maken waar hij alle kanten mee opkon maar die toch als mens overkwam, een tikkeltje 'sophisticated' figuur. The Spirit werd in zijn eerste verhaal geïntroduceerd als privé-detective Denny Colt wiens ster ogenblikkelijk doofde door zijn roekeloos optreden. Bij een vuurgevecht in een kelder kreeg hij een golf giftige vloeistof uit een kapotgeschoten reservoir over zich heen. Colt werd begraven op Wildwood, een kerkhof in Central City (New York). De onderwereld juichte te vroeg. Colt was niet echt dood al liet hij de misdadigers in die waan. Voortaan kon hij buiten de wet om opereren op een manier die legaal onmogelijk zou zijn geweest. Colt richtte zijn woonplaats en laboratorium in onder zijn grafsteen en noemde zich vanaf die tijd The Spirit. Als hulpje nam hij het negerjongetje Ebony in 'huis'. Tot de grote schrik van Eisner's opdrachtgever Buzy Arnold paste het uiterlijk van The Spirit totaal niet in het heersende modebeeld dat gedicteerd werd door superhelden. Als enige concessie was Eisner bereid The Spirit te voorzien van een minuscuul masker dat rond zijn ogen geplakt leek. Het is eerder een humoristische aanslag op de verfoeide superhelden dan een serieuze camouflage. Het masker kan alle bewegingen van de ogen volgen: knipogen, opensperren, dichtgaan. De eerste verhalen van The Spirit zijn banaal en moraliserend. Zo neemt de speurneus in één van de eerste verhalen een jongetje mee naar een gangsterbende, laat zich martelen en slaat daarna 8 boeven in elkaar terwijl hij luchtig opmerkt: *'Zie je wel dat misdaad niet loont'*. In navolging van Batman beschikte The Spirit in het begin over een vliegende auto. Binnen korte tijd waren echter alle onnatuurlijke elementen uit de strip verdwenen en werd een steeds grotere plaats ingeruimd voor de humor.

Filmdiva Jane Russell stond model voor Olga Bustle.

FILM NOIR

Een soort humor die de trieste omstandigheden, waarin de kleine boeven uit de Spirit-verhalen verkeerden, uitstekend relativeerde. Gewelddadigheid vermengd met humor werden geplaatst tegen sombere armoedige achtergronden die vooral sfeer kregen door de speciale manier waarop ze getekend werden. The Spirit was voor de strip wat de FILM NOIR was voor de film. De expressiemiddelen die gebruikt werden om de thematiek van de verhalen te ondersteunen was bijzonder karakteristiek voor de tijd van ontstaan.

In de FILM NOIR wordt op een opvallende wijze de tegenstelling licht-donker gebruikt. In een 'zwarte film' lijkt het bijna in iedere scène nacht. Mensen en voorwerpen werpen groteske schaduwen af. Vertikale lijnen worden benadrukt, iets waar de architektuur van de grote stad toe uitnodigt. Vaak wordt er met scheve kaders gewerkt. Dat geeft de personen in de film iets uit het lood geslagens. Spelers bevinden zich veelvuldig in de schaduw, ook als ze een centrale positie op het scherm hebben. Hun aanwezigheid wordt eerder beklemtoond door een gebrek, dan door een overmaat aan licht.

De straten waarin de acteurs rondlopen zijn niet de bordkartonnen studiostraten maar werkelijk bestaande. Er is een voorliefde

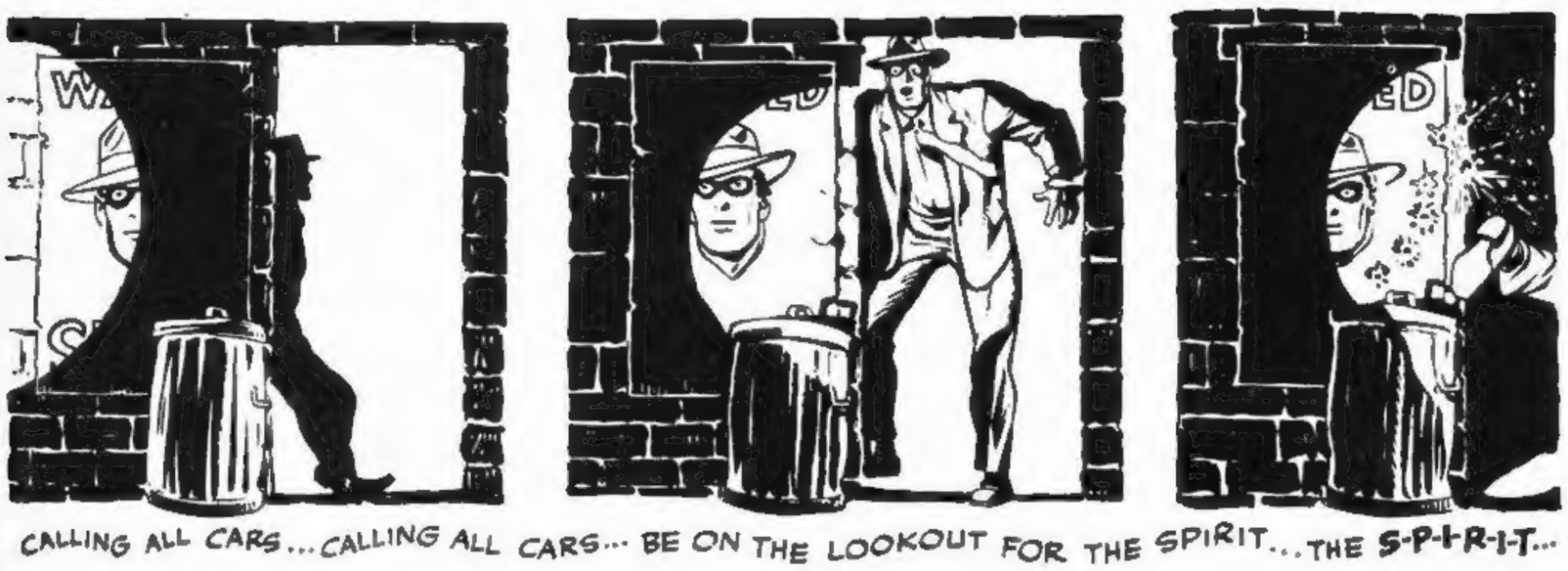

voor realistische locaties, dokken, pieren, havencomplexen, asfaltstraten, vervallen buurten. De camera is vaak aktiever dan de acteurs, beweegt zich om hen heen. Die stilistische middelen geven de film iets onrustigs, iets onbehaaglijks, en iets - letterlijk en figuurlijk - uitzichtloos.
In Amerika werkende Duitse filmers als Fred Zinneman, Fritz Lang, Billy Wilder en Otto Premminger hebben hun stempel op die manier van filmen gedrukt. In de strip is het eerst de pulp-held *The Shadow* geweest die al vagelijk deze stijlkenmerken in zich droeg maar pas duidelijk kwamen ze naar voren in The Spirit. Deze strip ontleent zijn aparte tekenstijl geheel aan de manier waarop Eisner filmtechnieken in de strip wist toe te passen.
Eisner's geobsedeerdheid voor het medium film maakte dat hij met die technieken bleef experimenteren. Hij was al snel een grootmeester in het toepassen van dieptewerking zoals Orson Welles dat voor het eerst in *Citizen Kane* gebruikte. Door het werken met sterke schaduweffecten, tegenlichtopnamen, groothoekopnamen, ongeevenaarde camerastandpunten en beeldmontage wist hij een constante spanning op te roepen. Eisner voorzag zijn strip zelfs van geluid. Door middel van uitgekiende lettertypes op de achtergrond zorgde hij er voor dat het zien van geluiden bijna 'horen' werd. In een verhaal laat hij een tekenaar die eenzaam achter zijn tekenbord zit zo gek worden van het tikken van een horloge dat de tekenaar dat wat hij tekent in daden omzet. Hij sluit zijn handen om zijn eigen nek en knijpt. Niemand weet hoe de man aan zijn einde is gekomen. Eisner wist angstaanjagende effecten te bereiken met ratelende telexen door de mist, krakende voetstappen in de sneeuw en voetstappen op een houten trap. Zijn doel was om op papier de film zoveel mogelijk te benaderen. Eisner is opgegroeid met de film: *'I was a cityboy. I grew up in the movies - that was my thing, that's what I lived with'*. Het ligt dan ook voor de hand dat hij ideeën en gegevens aan de film heeft ontleend. Zo nam hij het plot van een Erich von Stroheim film voor een verhaal over een waanzinnige clown die verliefd is op een circusartieste en een trapezewerker voor haar vermoordt.

MEIDEN, MEPPEN EN MORAAL

In andere verhalen gebruikte hij de gezichten van John Barrymore en John Carridine terwijl hij Jane Russell nam als voorbeeld voor de voluptueuze femme fatale Olga Bustle. En toen James Cagney het Amerikaanse publiek schokte door een meisje te slaan liet Eisner dit voorbeeld volgen door The Spirit eens ferm te laten uithalen naar het oog van de hem met niet aflatende trouwlust achtervolgende Ellen Dolan, de dochter van de politiecommissaris. Het publiek reageerde geschrokken. Eisner zou het volk een slecht voorbeeld geven en de jeugd op verkeerde ideeën brengen. Hij kreeg zelfs een verontrust memo van een hoge baas van het syndicaat.
Ook het op King Kong geïnspireerde verhaal waarin een grote aap en een blond meisje dat gedood werd, voorkwamen bracht de bazen in het geweer. George Brenner, de staf-editor van Buzy Arnold, vond het 'beauty and the beast' motief wel aardig maar hij vond toch dat er een wât dubieuze bijsmaak aan Eisner's versie zat. Hij wilde graag wat moraal in het laatste plaatje. Het was één van de weinige keren dat Eisner toegaf (het was ook nog in z'n beginperiode). In het laatste plaatje van het verhaal zegt The Spirit: *'Hoe langer ik de misdaad bevecht, des te duidelijker wordt het: Misdaad blijft nooit onbestraft! '*
Maar hoeveel films Eisner ook gebruikt heeft, hij zegt zelf dat de experimentele Man Ray films de grootste invloed op hem hebben gehad omdat ze zo sterk overeenkwamen met wat het medium strip al bood: afzonderlijke beelden op papier.

DAGSTRIP

In 1941 werd Eisner opgeroepen voor het leger. Al spoedig moest hij het werk aan de wekelijkse zondagstrip overlaten aan zijn medewerkers onder wie bekenden als Lou Fine, Bob Powell, Jack Cole en Chuck Mazoujian. De dagstrip die in november 1941 van start was gegaan werd alleen de eerste zes weken door Will Eisner zelf gedaan. In dienst maakte hij nog een tijdje de lay-out en de ruwe potloodschetsen op speciaal geprepareerd papier. De strips werden door een vriend naar buiten gesmokkeld. Lou Fine maakte op de studio de definitieve versie. Toen het leger het

Eén van Eisner's befaamde splash-pages,

meer en meer in beslag nam, leverde Eisner alleen nog maar ideeën die door Jack Cole werden uitgewerkt. Al spoedig nam Cole de hele dagstrip voor zijn rekening maar omdat ook hij het te druk kreeg met zijn eigen strip, *Plastic Man*, kreeg beginnend talent de kans om zich in de dagelijkse *Spirit* in striptekenen te bekwamen. Het gevolg was dat de Spirit letterlijk en figuurlijk iedere week van gezicht en gestalte veranderde. De teksten voor de strip werden voornamelijk geschreven door free-lancers Manly Wade Wellman en Jules Feiffer.

Eisner heeft zich overigens nooit aangetrokken gevoeld tot de dagstrip. In 1975 verklaarde hij: *'Dagstrips zijn voor mij een moeilijk medium, omdat er niet voldoende armslag is. In het soort verhalen dat ik graag schrijf en teken, heb ik veel ruimte nodig voor de timing en de spannende scènes. Ik gebruik dikwijls intermezzo's die ik de omvang van het plot probeer te geven. In feite moet het verhaal in een dagstrip compact zijn en is de actie iedere dag beperkt tot de gebruikelijke 2 plaatjes, want het eerste en laatste plaatje kan je afschrijven omdat die als cliffhangers gebruikt moeten worden. De eerste om het voorafgaande kort te herhalen en het laatste om de spanning te krijgen die de lezer de volgende dag naar de krant doet grijpen.'*

De Spirit-dagstrip is overigens een zwak aftreksel van de wekelijkse *Spirit*. De eerste aflevering begon sfeervol met de woorden: *'It would thoroughly frighten you good citizens to really know what things go on beneath the silence in CENTRAL CITY after dark... for instance...'* waarna in het volgende plaatje het geluid van een schot *'BANG! '*. De Spirit slaat een ruit kapot en stapt een kamer binnen, doet het licht aan: *'CLICK! '* en dan ziet hij een klein baasje met piekend haar, een pijp in de mond, een rokende revolver in de hand: *'Commissaris DOLAN! ! Lieve hemel! ! U hebt hem vermoord!* roept The Spirit, stomverbaasd naar het dode lichaam aan de voeten van de commissaris turend. Verbazing, spanning, een onverwachte wending in hetgeen de lezer gewend was in de weekstrip. Kortom, een hoopvol begin. Helaas, een paar maanden later ging de Spirit zijn collega-stripdetectives achterna. Evenals Dick Tracy, Charlie Chan en Secret Agent X-9 werd hij tot oorlogsheld gebombardeerd. Weliswaar bevocht hij de Duitsers op een manier waar de makers van de Amerikaanse propagandafilms een punt aan hadden kunnen zuigen, maar toch. . .! De Spirit beperkte zich niet tot wat ruw geknok met wat ondergeschikte Nazi's maar zocht Himmler persoonlijk in zijn hoofdkwartier op.

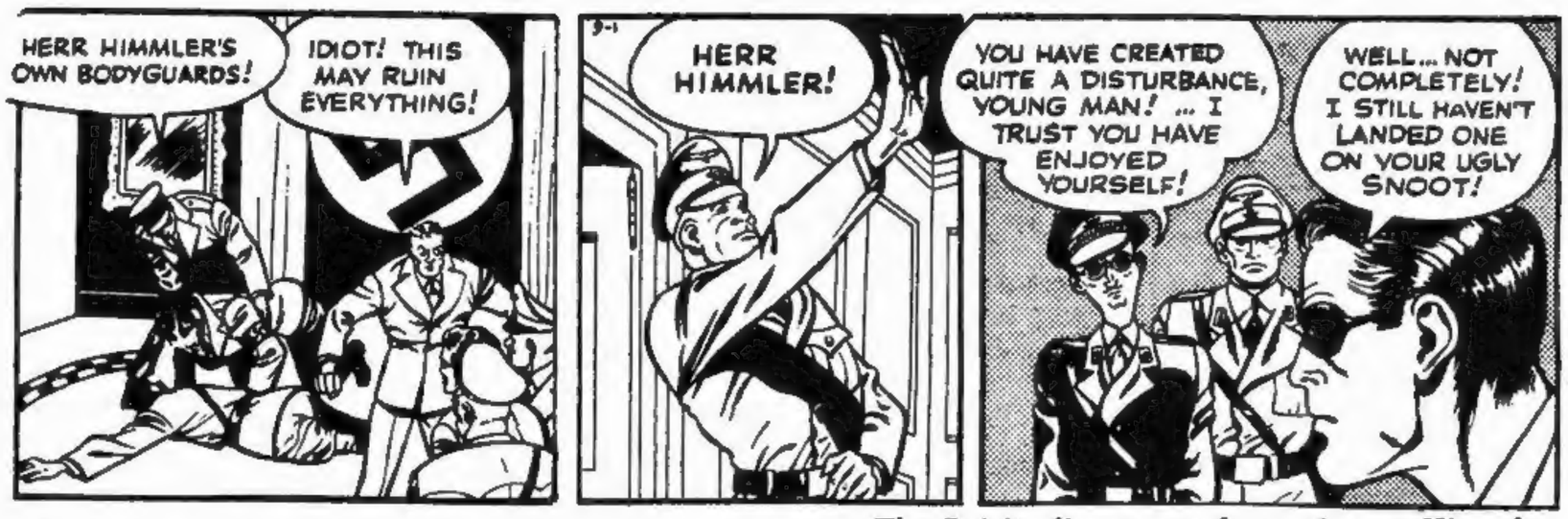
HERR HIMMLER'S OWN BODYGUARDS!
IDIOT! THIS MAY RUIN EVERYTHING!
HERR HIMMLER!
YOU HAVE CREATED QUITE A DISTURBANCE, YOUNG MAN! ... I TRUST YOU HAVE ENJOYED YOURSELF!
WELL... NOT COMPLETELY! I STILL HAVEN'T LANDED ONE ON YOUR UGLY SNOOT!

The Spirit, directe confrontatie met Himmler.

PROPAGANDA & HUMOR

Deze directe confrontatie met vijandelijke leiders is trouwens kenmerkend voor alle strips.

De morele steun van de striphelden is veel directer en gewelddadiger dan die van filmhelden. Humphrey Bogart mocht in de film *Moermansk* de dapperheid van de mariniers aantonen en tegen een voelbare, vrij onzichtbare, vijand knokken om zo het moreel van de jongens in dienst èn dat van het thuisfront wat op te vijzelen, maar met echte kopstukken uit het vijandelijk kamp kreeg hij niet te maken. Een stripheld als *Captain America* daarentegen gaf in een directe confrontatie Hitler persoonlijk een knal voor zijn kop.

Overigens is er een grote overeenkomst tussen filmsterren en striphelden: ze worden allemaal gestuurd. Ze fungeren in rollen die regisseurs of striptekenaars voor hen hebben uitgedacht.

Als de regisseur of stripmaker faalt door zijn figuur niet in de juiste omgeving te plaatsen of in een niemendalletje zonder verhaal te laten optreden, kan de held de sterren van de hemel spelen zonder succes. Dat is waarschijnlijk ook de reden waarom de Spirit-dagstrip gedoemd was te mislukken toen hij eenmaal was overgenomen door

Voorplaat van het eerste Spirit-verhaal (l.) en voorplaat van een door King Kong geïnspireerd verhaal (r.).

WEEKLY COMIC BOOK
The Detroit News
THE HOME NEWSPAPER
1
SUNDAY, JUNE 2, 1940
Collectors' Edition ©1972 Will Eisner
3 COMPLETE STORIES
The SPIRIT
by WILL EISNER
GOOD EVENING, COMMISSIONER DOLAN... MAY I COME IN?
DENNY COLT! HAVEN'T I ENOUGH TROUBLE?
BET A NICKEL I KNOW WHO YOU'RE THINKING ABOUT!
YOU'RE RIGHT! HERE'S YOUR NICKEL... IT'S DR. COBRA!
THANK YOU... SO DR. COBRA HAS ESCAPED AGAIN... WHY DON'T YOU BUILD STRONGER JAILS?
OH, WELL, I SUPPOSE I, DENNY COLT, CRIMINOLOGIST AND PRIVATE DETECTIVE, WILL HAVE TO AID YOU AGAIN! I KNOW WHERE DR. COBRA IS!!
?
THEN WHAT'RE YOU STANDING HERE FOR? C'MON!
WAIT A MINUTE, HOLD ON!
I WANT THAT REWARD, DOLAN! SO, IF YOU'LL GIVE ME AN HOUR AD START, I'LL GET HIM FOR YOU!
FINE, KID! O.K. HMPF.... TAKE IT EASY... HE'S A CUNNING OLD BIRD!

THERE ARE CRIMES OFTEN BEYOND THE REACH OF THE LONG ARM OF THE LAW.. FROM HIS SECRET CRIME LABORATORY IN WILDWOOD CEMETERY, DENNY COLT, KNOWN ONLY AS THE SPIRIT, FIGHTS CRIME AND CHAMPIONS THE CAUSE OF THE WEAK.
SPIRIT
BY Will EISNER
AMID THE NOISE OF STUBBY TUGBOATS, THE LINER "ARIA" DOCKS IN NEW YORK. UNLOADING REFUGEES FROM WAR-SMASHED EUROPE ... AMONG THEM IS THE EMINENT CHEMIST, DR FREDRICH HOYD.. HE IS GREETED BY AN OLD FRIEND, DR EGEL.
AH! MY OLD FRIEND EGEL NICE OF YOU TO MEET ME!
HELLO, FREDRICH. I AM GLAD YOU ARRIVED SAFELY.

Eisner's medewerkers. Bekwame tekenaars en tekstschrijvers maar zonder de brillance van de meester zelf.
Ook zal de fikse dosis humor waarmee de vijand bestreden werd door het om bloed schreeuwende publiek niet altijd in dank zijn afgenomen.
The Spirit bevocht de Duitsers met aan zijn zijde de beeldschone Europese verzetstrijdster Destiny Blake. Een mysterieuze vrouw. Toen De Spirit probeerde uit te vissen hoe het kwam dat het aantal zelfmoorden plotseling zo schrikbarend toenam, stuitte hij op Destiny Blake, de vrouw die de mannen tot zelfmoord aangezet bleek te hebben. Tegenover de Spirit vertelt Destiny haar even komische als tragische levensloop:

'Destiny Blake is een vreemde naam! Maar als je de feiten eens bekijkt spreekt de naam voor zich. Alles wat ik ooit heb gedaan, betrof het lot van de WERELD! Tijdens de laatste wereldoorlog werd ik geboren in een Duits concentratiekamp. Mijn moeder, een Brits geheim agente, werd 2 dagen na mijn geboorte doodgeschoten! Maar voor ze stierf schreef ze bijzonder waardevolle informatie in onuitwisbare inkt op mijn rug. De morgen na haar executie werd ik in 't geheim naar de geallieerde linies gevlogen en met een parachute gedropped. De informatie die ik meedroeg hielp mee aan het grote geallieerde tegen-offensief! En dat was pas het begin. Mijn vader vocht aan het front tegen de Duitsers. Hij had een Duitse koerier overmeesterd en wilde hem net aan zijn bajonet rijgen toen een makker van hem aan kwam draven en het nieuws van mijn geboorte, dat zojuist het peloton had bereikt, uitschreeuwde! Hij was zo verrukt dat hij besloot de Duitser te sparen. Hij zei: "O.K. Heinie, ik laat je gaan. Zeg, hoe heet je eigenlijk?" De bologige Duitser antwoordde: "Danke, danke, ik heet Adolf Schickelgruber! !" Adolf Schickelgruber, de echte naam van Adolf Hitler. Als ik niet geboren was zou Adolf Hitler nu waarschijnlijk niet meer geleefd hebben! '

Destiny Blake vertelt ook dat zij zich op jeugdige leeftijd heeft aangesloten bij de

Dienen – een droomwens of een nachtmerrie voor Ebony White?

YOU'RE ARRESTING ME FOR THE MURDER OF PORKY? HA-HA-HA!! THIS IS RICH!
DESTINY, DON'T! I'D GIVE ANYTHING IF I DIDN'T HAVE TO!
DESTINY BLAKE! ARE YOU OUT OF YOUR HEAD?!

Destiny Blake, verzetsstrijdster

Europese ondergrondse die haar opdracht heeft gegeven een aantal leden van de fascistische organisatie *Devil's Ring* te vermoorden. Het zijn de 6 mannen die zelfmoord hebben gepleegd. Als Destiny Blake na een bomaanslag gewond raakt, krijgt ze op haar ziekbed de opdracht waar ze haar leven lang van heeft gedroomd! Ze krijgt van de Europese ondergrondse beweging te horen dat deze erkent dat Destiny indirect schuldig is aan het in leven blijven van de Führer van het Duitse Rijk en dat zij hem moet vernietigen. Blij en warmbloedig (met een kus van exact 16 minuten) neemt Destiny afscheid van de Spirit om haar taak te vervullen!
Een olijke aanpak van een serieus gegeven. Het stripminnend publiek juichte niet. De makers van de Spirit-dagstrip eigenlijk evenmin. Ondanks het feit dat het een aardig tijdsdocument is, is het een dieptepunt uit het leven van de Spirit.

KUNST, EFFECT OF KITSCH?

Toen Eisner in 1946 uit dienst kwam, zat hij boordevol ideeën. De onbetwiste hoogtepunten van de Spirit zijn dan ook uit die periode. Door zijn uitputtend gebruik van grafische technieken kreeg Eisner in navolging van tekenaars als Harold Foster (*Prins Valiant*), Burne Hogarth (*Tarzan*), Alex Raymond (*Flash Gordon*) en Milton Canniff (*Terry and the Pirates*) het label 'kunstenaar' opgeplakt. Wonderlijk genoeg vindt hij dit volkomen terecht en blijkt zich terdege bewust te zijn van waar hij mee bezig was. Terugdenkend zegt hij: *'Vroeger waren strips gewoon een aantal plaatjes in een bepaalde volgorde maar ik probeerde een kunstvorm te scheppen. Ik was me daarvan bewust en sprak daar veel over. Ik kan me herinneren dat we, vooral in de dagen dat Feiffer voor me werkte, lange discussies hadden over de strip als kunstvorm. Hoe konden we dit of dat verbeteren? Ik beschouwde mezelf als een visueel schrijver. In de Spirit ben ik akteur, producent, auteur en kameraman tegelijk Het is alsof één persoon een hele film maakt.'* Feiffer zegt over die periode: *'We redetwisten over details. Moet iedere knoop op het pak getoond worden? Sommigen zeiden ja, de magisch realisten van het vak. Anderen zeiden nee. Maar wat iedereen wilde was effect.'*

Femme fatale in Steranko's strip 'Chandler' (1976)

een vrijmoedige nabootsing van Eisner's Thorne Strand (1949)

Lugubere en morsige locaties spelen een voorname rol in The Spirit.

Maar ook verhaaltechnisch bleef Eisner experimenteren. Hij noemt de invloed van Ambrose Bierce, De Maupassant en O'Henry, auteurs van korte verhalen, van groot belang omdat zij humoristische plots schreven die overigens voor strips uitermate geschikt waren en omdat Eisner zichzelf ziet als iemand die korte verhalen visueel weergeeft: *'The Spirit was nothing but a series of short stories. They were the pulps in visual form.'* Als fervent liefhebber van korte verhalen is Eisner maar een paar keer gezwicht voor de druk van uitgeverszijde om wat langere verhalen te maken. De vervolgverhalen waren in de jaren veertig aan hun grote opmars bezig en de krantebazen zagen het liefst vervolgstrips die een groot publiek zouden verplichten iedere dag de krant te kopen om niets van het verhaal te missen. Eisner geloofde niet in dit verkoopargument. Hij ging er vanuit dat zijn helden zelf de grote publiektrekkers moesten zijn

...IT SAYS... ON THE SHELF OVER THE BUNSEN BURNER ON THE OLD LAB TABLE ARE THREE GLASS BOTTLES..
WARNING
Use with caution!!! This will destroy any organic substance !!!
HERE THEY ARE.. RIGHT UNDER EVERY-BODY'S NOSE !

The Spirit in een Edgar Allan Poe-achtig griezelverhaal.

en dat was in een tijd dat de bioscopen volstroomden met mensen die hun favoriete filmster kwamen bewonderen, een logische gedachtengang. Voor toekomstige revenuen was het echter minder zakelijk gedacht. Een strip die in afleveringen in de krant kan worden geplaatst kan nu eenmaal beter aan een groot aantal kranten verkocht worden dan een komplete niet te splitsen, strip van 7 pagina's.*'So much to say and so little room to say it in'* verzucht Eisner in een kanttekening bij een van de Spirit herdrukken. Een betere typering voor de man en voor zijn werk is nauwelijks mogelijk. Door de discipline van 7 pagina's die hij zichzelf had opgelegd was hij genoodzaakt zo compact mogelijk te vertellen. Niet alleen met woorden maar ook met tekeningen. Praktisch iedere tekening heeft dan ook een dubbelfunctie die optimaal benut is; er wordt zowel sfeer als verhaalverloop in weergegeven. Je zult zelden zien dat de Spirit zich per auto van de ene plaats naar de andere begeeft, zoals dat in *Dick Bos* bijvoorbeeld zo uitgebreid te zien is. Achtervolgingen per auto betekenen ruimteverlies. Eisner toont later wel dat de Spirit ergens gearriveerd is. Alleen als een voertuig van dwingend belang was voor de sfeer van het verhaal werd het ingevoerd, zoals de ondergrondse die 's avonds laat door een verlaten gebied raast, waarin een man opgesloten zit met moordenaars. Het vervoermiddel is dan geabstraheerd tot dreiging.

BLOTE VOETEN & SOCIALE KRITIEK

De Spirit vertolkt in de strip eigenlijk nooit de hoofdrol. Zijn uiterlijk geeft daar ook geen enkel recht op. Een uit de kluiten gewassen figuur gehuld in een kreukelige regenjas, slappe hoed, blauw masker, handschoenen en vleeskleurige sokken die suggereren dat hij met zijn blote voeten in z'n stevige stappers zit. De voornaamste middelen waarmee de Spirit de misdaad bestrijdt zijn intuïtie en deductie.

Hij kent de zwakheden van de kleine misdadigers als geen ander. Dat stelt hem in staat misdaden ook werkelijk te *voorkomen,* iets waar geen andere stripdetective uit zijn tijd ooit aan toe is gekomen. Dick Tracy en Secret Agent X-9 hebben hun handen vol met het *oplossen* van moorden en het najagen van misdadigers. De Spirit is in zijn vaak lachwekkende pogingen om de waarden die hij wordt geacht hoog te hou-

Het masker van The Spirit dient niet als camouflage maar als kledingstuk. Het accentueert zijn gelaatsuitdrukkingen i.p.v. ze te verbergen.

den, een tragische held die dichter bij Raymond Chandlers *Philipe Marlowe* of Dashiel Hammet's *Sam Spade* ligt dan bij *Superman* of *Batman.* Hij is een modern geklede Don Quichote met zijn alter ego Sancho Panza. Na een knokpartij met het misdadig tuig dat hij bevecht komt hij ook minstens zo gehavend uit de strijd als zijn tegenstanders. De Spirit leidt niet alleen het onderzoek, hij levert er tevens de parodie op.
Hij is geen meesterspeurder die kleine visjes loslaat als aas voor de grote. Integendeel, de schurken die hij bevecht zijn meestal kwartjesvinders en rioolratten aan de zelfkant van de samenleving. Soms ook doodgewone mensen die de omstandigheden boven het hoofd groeien en uit wanhoop een misdaad plegen. De Spirit wordt vanwege zijn weinig belangrijke tegenstanders ook wel *'De held van de middenklasse'* genoemd. Zoals Sjöwall en Wähloo in boekvorm doen, zo levert Eisner met *The Spirit* kritiek op de sociale wantoestanden en op de corrupte politieke leiders.
Sociale kritiek? Jazeker, maar dan wel met enig voorbehoud. Eisner laat in zijn strip de duistere kant zien van de ambitites die de voorwaarde zijn voor wat men binnen de maatschappij als succes beschouwt. Hij stelt, min of meer bedekt, de vraag naar de maatschappelijke oorsprong van die ambities en toont wat voor verstandhoudingen, relaties en conflicten daarvan het resultaat zijn. Maar in wezen gaat hij niet verder dan het aangeven van de hopeloosheid van de situaties. Het heden biedt geen uitzicht op een betere toekomst. Overleven binnen de gegeven situatie is de belangrijkste impuls van de mensen en dat geldt evenzeer voor The Spirit.
Hij is competent maar hij volbrengt zijn daden maar half. Hij lost weliswaar problemen op maar het zijn de oppervlakteverschijnselen van diepere oorzaken waar hij ook machteloos tegenover staat.
Will Eisner gaf dan ook eerlijk toe dat hij niet snapte hoe The Spirit, of welke andere detective dan ook ertoe kwam de misdaad te bestrijden: *'I could never understand why any crimefighter would go out and fight crime. Why the hell a guy should run around with a mask and fight crime was beyond me. I Think a man always does what he has to do. You put a man in front of a wall, he will climb that wall. As he builds a society, he builds a wall and then struggles to climb it. The Spirit had all the middle class motivations, which is that I've got to have something to do! This is my thing, this is my schtick! '*

Commissaris Dolan verdacht van moord.

Een fatalistische en cynische opvatting die geen ruimte biedt voor een opgewekte omgeving met feestende of rijke mensen. In The Spirit-verhalen vallen de lijken dan ook niet in antiek gemeubileerde studeerkamers, dure villa's of 1e klas treincoupe's, maar in sombere havenbuurten, troosteloze steegjes vol afval, riolen, uitgewoonde krotten, verlaten bouwputten, en naargeestige kroegen. Het overkoepelende decor is Central City, New York.

FEMME FATALE

Daar scharrelen de kwartjesvinders met hun Dickensiaanse namen rond: Mortimer J. Titmouse, Cranzfranz Qwayle, Moley Train, Carboy T. Gretch, Enoch Vane, Humid S. Millibar en Wisp O'Smoke. De Spirit heeft 2 aartsvijanden die hij steeds opnieuw tegenkomt: dr. Cobra en de Octopus van wie nooit meer is te zien dan een paar paarsachtige handschoenen.
Eisner hield van het spelen met namen.
Opvallend is de grote hoeveelheid Duitse namen van zijn personages. Een onschuldig mannetje heet Gerhard Schnobble, de arts die de beide benen van de Spirit behoedt voor amputatie heet dr. Anschluss, een moordenaar die zichzelf de bijnaam The Fox (de vos) geeft wordt in het heetst van de strijd door de politie Reynard genoemd. Een ex-nazi draagt de lieflijke bijnaam Mr. Pigeon (duif) en wordt toepasselijk aangeroepen met een afkorting van zijn naam Pig (varken).
De gevaarlijkste tegenstanders van De Spirit zijn echter de verleidelijke, onbetrouwbare,

Sand Saref, jeugdliefde van The Spirit.

soms onderkoelde en soms neurotische vrouwen. The Black Queen was de eerste van de lange lijst door het leven getekende vrouwen met wie de Spirit het aan de stok kreeg. Zij kende haar charmes en gebruikte ze zowel tegenover vriend als vijand. Toen The Black Queen tijdens haar 2e confrontatie met de gemaskerde held zelfmoord pleegde, kreeg Will Eisner een stroom van haatpost te verwerken.
Men schold te vroeg. Er zouden tal van nóg geraffineerder en meedogenlozer vrouwen volgen, stuk voor stuk sexy, zwoel en even dodelijk als mooi. Femmes fatales met verrukkelijke exotische namen als: Wild Rice, Silk Satin, Lilly Lotus, Castanet, Autumn Mews, Peppi Tamale, Thorne Strand, Flaxen Weaver, Sand Saref, Ice Debbin, Powder Pouf, P'Gell en Plaster of Paris. Ze staan allen aan de verkeerde kant van de wet, kennen het leven door en door en zijn daardoor ook stukken interessanter dan de brave Ellen die zo graag met de Spirit wil trouwen. Medelijden hoef je niet met de vrouwtjes te hebben, want de Spirit laat hen steeds ontsnappen. Ontoelaatbaar maar waar.
De wulpse dames introduceren zichzelf meestal zonder de minste terughoudendheid. Powder kijkt de lezer op de eerste pagina verleidelijk aan en zegt: *'The name is Powder, like in gun powder. I blow up just as quickly and I'm twice as deadly.'* Of

TU VAS MOURIR, SPIRIT!
NOUS ALLONS TIRER AU SORT POUR DÉSIGNER CELUI QUI TE TUERA! ET VEUX-TU QUE JE TE DISE?
J'ESPÈRE TIRER LA BONNE CARTE!
'... haat-liefde verhouding met door het leven getekende vrouwen'

neemt het vrouwtje Plaster: *'I am Plaster, Plaster of Paris... The toast of Montmartre... I'll stick to my man... until death do us part!'*
De intelligentste van het stel met minstens zeven huwelijken en evenzoveel snelle scheidingen achter de rug introduceert zichzelf als volgt: *'I'm P'Gell.. and this is NOT a story for little boys!'* Ze is iemand met een twijfelachtig oorlogsverleden maar omdat je weet dat ze iedereen, goed of kwaad, misbruikt voor haar eenmansbedrijf "P'Gell', kan je haar zelfs dat niet kwalijk nemen. Bij het neerslaan van The Spirit verzuchtte ze eens: *'Oh dear me... I'm just a woman... helpless... caught in the mealstream of international intrigue.'* En met een al even veelzeggende knipoog fluistert ze de lezer toe: *'Istanboul is so dangerous for a poor delicate, defenseless widow these days'.*
Als ze in een latere periode van haar leven een tehuis voor jonge meisjes onder haar beheer heeft en de politie haar aan de tand voelt over eventuele kwalijke praktijken, zegt ze minachtend: *'Er... seven marriages, lawman! C'n you think of a better background for advising young girls on the rough road of life?'*
Hoezeer de Spirit deze door de wol geverfde tante ook mag, zijn voorkeur gaat uit naar zijn oude jeugdliefde Sand Saref die door een paar spelingen van het noodlot op het verkeerde pad is geraakt, en die meerdere malen probeert hem aan haar zijde mee te laten vechten. The Spirit vraagt haar zelfs bijna ten huwelijk, en dat terwijl hij verre van trouwlustig is. Daar kan Ellen Dolan, de stapelverliefde dochter van de commissaris over meepraten. Dat Eisner De Spirit overspelig met andere vrouwen laat ronddartelen komt doordat hij geen tweede Lois Lane en Superman affaire wilde, waarin de held steeds de heldin voor de vreselijkste gevaren moet behoeden en waarin de held zijn geliefde om de haverklap uit de klauwen van sadistische misdadigers moet redden. Geen huwelijk voor Ellen Dolan dus, hoe het publiek daar ook om smeekte.

SMARTLAPPEN EN MASSAMOORDENAARS

De Spirit treedt niet alleen op in misdaadverhalen, maar ook in sprookjes, ballades, science fiction verhalen, griezelverhalen, gebaseerd op Poe, of zomaar verhalen vol

DIE UITBREKERS HADDEN PECH! ALS ZE WAT EERDER ONTSNAPT...
HET ZOU NIETS UITGEMAAKT HEBBEN! HET WAREN SPINNEN, NET ALS WIJ!
HÉ... HALLO, HENRY... HEB JE DE AUTO BIJ JE?... WAAR IS MARY? HÉ!! WAT BEN JE VAN PLAN? DOE DIE BLAFFER WEG!!
HEB IK IETS VERKEERDS GEZEGD?
WAT STOND ER IN DIE PAPIEREN? EN WIE WILDE ZE LATEN VERZEKEREN?
EEN VOORMALIGE DIEP GENAAMD SOHO SANDERS.. HIJ IS DE MAN DIE WE NU GAAN OPZOEKEN... MET DIE PAPIEREN WIL HIJ VOLGENS MIJ IEMAND GAAN CHANTEREN
HOTEL
Eisner experimenteerde onafgebroken met camerastandpunten.

eenzaamheid of dromen, parodieën op liefdesromannetjes, opera's, avonturenstrips in vreemde landen, natuurvertellingen en melodramatische kerstverhalen. Misschien is het typerend voor het lezerspubliek dat Eisner na zo'n melodrama méér post kreeg dan na welk ander stripverhaal ook. Eisner bewandelde alle denkbare wegen. Hij begon veelal met het tekenen van de voorplaat en liet zich al tekenend inspireren voor de rest van het verhaal. De Spirit van Eisner is door zijn veelheid aan onderwerpen nauwelijks in woorden te vatten.
Er is een hele reeks verhalen die alleen maar gaat over Spirit's hulpje Ebony. Eisner probeerde er meer dan het dienstverlenende typetje van te maken. Ebony moest een zelfstandig karakter worden. In strips voor die tijd was er nog geen neger geweest die een hoofdrol speelde. Wel had tekenaar Ham Fisher, Joe Palooka's zwarte trainer ruimte genoeg gegeven in zijn strip, maar hij probeerde niet hem zelfstandig te laten opereren. Ebony trekt er wel degelijk in zijn eentje op uit.
Als De Spirit op een keer thuis komt hangt er een briefje aan de deur: *'Ah aint here!'*. Ebony is er weer een keer vandoor omdat hij zich tot last voelt. Om incognito te blijven heeft hij net zo'n belachelijk klein masker als de Spirit heeft, voor zijn ogen. We volgen dan een heel verhaal de omzwervingen van het negertje. Toch ontkomt Eisner nauwelijks aan de stereotype rol van de neger in strips. Ebony blijft *'Yassu Boss'* zeggen, en zijn afhankelijkheid werd keer op keer bewezen. Eisner schreef later: *'Ik was toen nog niet sterk genoeg om tegen het establishment te schoppen, maar ik dacht er wel aan en ik probeerde Ebony's rol in ieder geval uit te laten groeien boven die van het hulpje. Hij loste incidenteel ook op eigen houtje misdaden op.'*
Hoe het ook zij, Ebony was voornamelijk terug te vinden in de melodramatische verhalen van Eisner. Maar Eisner had, zoals ik al zei, meer pijlen op zijn boog. De Spirit was te zien als stierenvechter, matroos, suppoost in een dierenpark, kerstmannetje, politicus en als persiflage op zichzelf.
Toen De Spirit in een verhaal ergens incognito naar toe wilde, zette hij een zonnebril over zijn masker. En toen hij op een keer zo ernstig gewond raakte dat z'n hele hoofd in het verband moest, spaarde Eisner ter hoogte van de Spirits ogen een ruimte uit en tekende op die plaats opnieuw een zonnebril. Hier wordt expliciet aan de kaak

... 2e rangs schurken

O.K, SPIRIT.... I KNOW Y'R TRAILING ME... I HEARD Y'R FOOTSTEPS.. EVEN IF I CAN'T SEE YOU, I'LL KEEP SHOOTING TILL I HIT YOU!
PING
BANG
BANG
BANG
GLUB

MAAR 'S NACHTS IS HET ER UITGESTORVEN...
...EEN ENKELE SCHADUW BEWEEGT ZICH VOORT IN DE STILTE...
UGH
...EEN STILTE DIE SOMS VERBROKEN WORDT...
KIJK UIT!

Op filmische wijze opgewekte spanning.

gesteld dat het dragen van het masker een serieuze poging zou zijn om de Spirits identiteit verborgen te houden. Het masker is een kledingstuk, niets meer en niets minder.

Maar ook collega-tekenaars en hun figuren werden op de hak genomen. Op komische wijze werden Al Slapp, de schepper van die stomme jongen uit de bergen (Al Capp's stripheld *L'il Abner*), Elmer Hay, de schepper van Little Homeless Brenda (Harold Gray's stripheldin *Little Orphan Anny*) en Hector Ghoul, schepper van Nick Stacy (Chester Gould's *Dick Tracy*) bij de misdaad betrokken. Eisner blijkt vooral een grootmeester in suspense, zoals in het wezenloos spannende verhaal *Black Alley* waarin The Spirit iemand achtervolgt op een spoorweg terwijl er een trein met hoge snelheid nadert. Of neem anders het verhaal van een massamoordenaar, die het doden van mensen een 'experiment' noemt waar hij nauwkeurig aantekeningen van maakt. Af en toe loopt hij naar het raam van zijn flat, schiet met z'n mitrailleur een rits mensen dood en gaat dan rustig verder met zijn verslag: *'I have carefully murdered 10 men. . . enough to establish myself as a 'mass killer'! '*
Eisner geeft in één van zijn verhalen een voorproefje van de rampenfilm *The Towering Inferno*, laat ons in een ander verhaal in de huid kruipen van een oorlogsveteraan door ons letterlijk door de oogkassen van de hoofdpersoon te laten zien hoe hij zijn slachtoffers nadert en vervolgens neerschiet. In weer een ander, in de ik-stijl geschreven, verhaal laat Eisner ons medelijden met een langzaam blind wordende man.

A-COMMERCIEEL

Door de grote variatie die hij aanbracht in het genre verhalen, doorbrak Eisner één van de belangrijkste stripwetten: de seriegevoeligheid van het publiek bevredigen! Liefhebbers van detectives zullen de verhalen over blinde mannetjes, vereenzaamde kantoorbedienden of rustieke Zuidzeeeilanden nauwelijks kunnen waarderen. En zo zijn er nog een aantal redenen te bedenken waarom een briljante strip als *The Spirit* nooit een wereldsucces is geworden, maar wel sluimerend in de belangstelling *blijft*! Ten dele komt het door de a-commerciele instelling van de, paradoxaal genoeg, heel zakelijke Eisner. Zijn weerzin tegen vervolgverhalen bracht met zich mee dat het onmogelijk werd om de strip op grote schaal in binnen- en buitenlandse kranten te laten plaatsen.
Herdrukken moesten later dan ook altijd in boekvorm geschieden en met boeken bereik je nu eenmaal een kleiner publiek dan met kranten. Verder weigerde Eisner om de naam van zijn held in één vaststaand lettertype boven de verhalen te zetten opdat deze tot een soort handelsmerk uit kon

Suggestieve effecten door uitgekiend zwart-wit gebruik.

groeien, zoals dat bijvoorbeeld met de handtekening van Walt Disney het geval was. Hij ontwierp voor ieder verhaal een nieuw logo, een nieuwe letter. Hij maakte van de voorkant zelfs speciale kunstwerkjes die hem op ideeën brachten voor het verhaal dat hij moest vertellen. Tot slot is het nadelig geweest dat een menselijke held als The Spirit van start ging in een tijd dat bovenmenselijke supermannen de toon aangaven.
Gezien de huidige voorliefde voor monster-, spektakel-, horror-, en science fictionstrips en films is het een duidelijke zaak dat men ook nu behoefte heeft aan iets anders dan menselijkheid. Daar doet de op een laag pitje sudderende veertiger jaren revival niets aan af. In de brievenrubriek van een Spirit-herdruk vroeg een lezer eens: *'Wie denk je eigenlijk dat de boekjes zullen kopen? Uiteindelijk staat er geen sex in, geen monsters, geen kung fu. . .'* En zo is het. Het lijkt wel of Eisner deze vriendelijk bedoelde vraag in zijn oren heeft geknoopt want vanaf die tijd heeft hij een aantal humoristisch bedoelde gidsen voor astrologie, plantkunde, kookkunst en nog een aantal andere zaken op de markt gebracht terwijl hij ook een commercieel ogend boekje met griezelverhalen het licht deed zien.

Licht en donker als sfeerbepalend element.

Bovendien heeft hij een aantal nieuwe Spirit-verhalen getekend, die bij lange na het peil van de oude Spirit-verhalen niet benaderen. Het zijn tragische handreikingen naar het publiek van de man die strips maakte waarover Marvel-tekenaar Jack Kirby ooit zei: *'Het is goed voor jezelf om af en toe weer eens naar The Spirit te kijken want die herinnert je eraan hoe een strip werkelijk kan en zou moeten zijn.'*
Daarom is het zo fijn dat talloze tekenaars in Europa en Amerika momenteel de grafische technieken van de man die de films op het papier bracht, proberen na te volgen. De meester leeft voort in het werk van anderen. Old soldiers never die!

KEES DE BREE

Een sterk verkorte versie van dit artikel (ongeveer 25% van deze tekst) verscheen in de Haagse Post van 8 januari 1977 onder de titel 'Will Eisner, de meester van de massakunst'.
Voor deze sterk uitgebreide versie werd o.a. gebruik gemaakt van de volgende bronnen: The history of American Comics II (Jim Steranko). Witzend-interview (R.F.P. versie nr. 4). The Comic-Book Book (D. Thompson & D. Lupoff). A history of the comic strip (Couperie & Horn). De Shakespeare van de strip (W.v. Dreven). World Encyclopedia of Comics (M. Horn). Trouble is my business, detectivefilms in Studio-K (S.J.Sinnema). The detective in film (W.K.Everson). A pictorial history of crime films (Ian Cameron). The great comic book heroes (Jules Feiffer). Verder alle in- en uitleidingen, voor- en nawoorden van alle Spirit-herdrukken die zijn verschenen bij Warren, Kitchen Sink Ent., Semic, R.F. Press en Eisner zelf.

KORTE BIOGRAFIE

WILLIAM ERWIN EISNER werd in 1917 geboren in Manhattan, New York. Oorspronkelijk wilde hij decorontwerper worden maar na de High School belandde hij bij de New York Art Student's League. Dankzij George Bridgeman kreeg hij een baan op de advertentie-afdeling van de New York American, maar weldra ging hij free lance werken. Voor 10 dollar per pagina tekende hij illustraties voor pulp-bladen als *Western Sheriffs* en *Outlaws*. In 1936 publiceerde hij zijn strip *Capt. Scott Dalton* in het tijdschrift *Wow, What a Magazine* en in hetzelfde tijdschrift ook *The Flame* en *Harry Kerry*. In 1937 richtte Eisner samen met Jerry Iger op de hoek van Madison Avenue en 53rd Street een eigen produktiestudio op. In deze studio waarvoor nog een aantal andere beginnende tekenaars waren aangetrokken werden in hoog tempo cartoons, puzzels, illustraties en een enorme hoeveelheid stripfiguren (*Man-Hunt, Espionage, Jack Hinton, Wild Tex Martin, K-51* en *Charles O'Malley*) geproduceerd. Onder zijn eigen naam en onder pseudoniemen als Willie Rensie en Will Erwin maakte hij ook bekendere strips als *Sheena, queen of the jungle*, de sexy junglebewoonster uit 1937 die hij maakte voor Editors Press Service maar die pas in sept. 1938 in *Jumbo* nr. 1 verscheen, getekend door andere artiesten. Verder de sfeervolle piratenstrip *Hawk of the Seas*, de detectivestrip *Muss'em Up Donovan*, de strip over het vreemdelingenlegioen *The Three Brothers*, en wat later *Doll Man* in *Quantity Feature Comics* nr. 27 (dec. 1939) en *Uncle Sam* een uitgave van *Comic Magazines* (herfst 1941).
In 1940 sloot Eisner een kontrakt af met zijn grootste klant 'Buzy' Arnold van *Quality Comics* en brak hij met zijn compagnon Jerry Iger. Eisner zou iedere week een 16 pagina's dik apart stripboekje voor Buzy Arnold maken dat naast de gebruikelijke strippagina's van de zondags-edities bij de krant bijgesloten zou worden. Dit boekje was in vier kleuren en had het formaat van een gewoon stripboekje. Op 2 juni 1940 verscheen het eerste nummer Sunday Supplement met 3 strips: *Lady Luck* van Nick Cardy, *Mr. Mystic* van Bob Powell en de smaakmaker *The Spirit* van Will Eisner zelf.

Tientallen kranten namen *The Spirit Section* op in hun radio-show. Naast de wekelijkse krantestrip die verscheen van juni 1940 tot september 1952, is er ook gedurende vrij korte tijd (van oktober 1941 tot februari 1944) een Spirit dagstrip geweest.
In 1941 werd Eisner opgeroepen voor het leger. Hij werd gestationeerd in Washington waar hij o.a. de stripfiguur *Joe Dope* maakte voor het legerinstruktieblad *Army Motors*. In deze tijd liet hij het werk aan de Spirit-dagstrip geheel aan medewerkers over en deed hij de wekelijkse Spirit slechts ten dele.
Toen Eisner in 1946 uit dienst kwam stortte hij zich tot 1952 geheel op The Spirit. Zijn gemaskerde antiheld verscheen ook talloze malen in bladen als *Police Comics, Modern Comics* en *Smash Comics* terwijl hij van 1944-1950 ook in Eisner's eigen uitgave *The Spirit Comic Books* opdraafde. Na het stopzetten van de kranten-supplementen verschenen er bij Fiction House van 1952-1954 nog 5 *Spirit Comic Books*. In 1963 verscheen er een Super-Reprint. Harvey Publications gaf in 1966-1967 2 delen van de Spirit uit en Krupp Comix publiceerde in 1973 twee comics waarin oud en nieuw werk verzameld zijn. Warren Publishing Co. herdrukte van 1974-1976 in 16 delen een groot aantal oude Spirit-verhalen, Real Free Press zorgde voor herdrukken van *The Daily Spirit* (ook al in 1974-1975) en Kitchen Sink Enterprises gaf in 1977 als vervolg op de Warren-uitgaven, deel 17 met herdrukken uit. Maar ook al geniet Eisner voornamelijk bekendheid door zijn Spirit-verhalen, hij heeft veel meer gedaan. In de jaren vijftig richtte hij zijn *American Visual Corporation* op die tal van instruktietijdschriften publiceerde, veelal in stripvorm. Tussen neus en lippen door gaf hij nog enkele stripboekjes als *Kewpies* en *Baseball Comics* uit.
Na zo'n 20 jaar bezig te zijn geweest met informatie, edukatie en visuele kommunikatie schreef en tekende Eisner in 1974 en 1975 voor Poorhouse Press een aantal 'gleerful guides' waaronder *Occult Cookery, Communicating with Plants, Facts, Statistics and Trivia* en *Living with Astrology*.
Eisner's invloed op de strip is enorm. Zowel in Europa als in Amerika is hij overladen met onderscheidingen en vleiende benamingen. Vanaf 1973 geeft hij tekenles aan de School of Visual Arts terwijl hij verschillende boeken schreef voor Crown Publishers.
In 1976 verzamelde hij een aantal spook-en griezelverhalen, liet de Spirit als gastverteller optreden, tekende er een aantal pakkende illustraties bij en noemde het voor Tempo Books gemaakte boekje *True Haunted Houses & Ghosts*. In 1977 en 1978 schilderde hij bovendien een tiental Spirit-taferelen in olieverf waarvan hij kleurenreprodukties liet maken voor verzamelaars. In geheel Europa verschijnen momenteel vertalingen van Eisner's werk terwijl de meester zelf nieuwe projekten op stapel heeft staan. And the beat is going on.

Kees de Bree

SPIRIT
by Will Eisner

THUMP THUMP THUMP

IK BEN PLASTER...

PLASTER VAN PARIJS...

...IK BEN MIJN MAN TROUW...

DE BLOEM VAN MONMARTRE...

...TOT DE DOOD ONS SCHEIDT...

SLIK

DAAR ZIT IK DAN... HULPELOOS WACHTEND TOTDAT PLASTER ME NEERSTEEKT...

LETTERING: ERNST POMMEREL
VERTALING : ANNELIES DE BREE

FIRST PUBLISHED NOVEMBER 7, 1948
COPYRIGHT © 1975 WILL EISNER

...VREEMD WAAR JE IN TIJDEN VAN GEVAAR ALLEMAAL AAN TERUG-DENKT... HA, IK HERINNER HET ME WEER... HET BEGON IN HET KANTOOR VAN INSPEKTEUR GILLOTINE...

HA... M'SIEU SPIRIT... IK BEN BLIJ DAT U BENT GEKOMEN!

DAT ZIT WEL GOED... IK BEN U NOG IETS VERSCHULDIGD.

TOEN U MIJ OPBELDE IN PLAATS VAN DOLAN, BEGREEP IK DAT HET MEER EEN PRIVÉ-KWESTIE WAS DAN EEN POLITIEZAAK...

TJA... HET IS NOGAL PERSOONLIJK...

...ENIGE TIJD GELEDEN KREEG IK VAN DE SÛRETÉ OPDRACHT DE INTERNATIONALE DIEF DON MACABRE IN TE REKENEN. TOT NU TOE IS DAT MISLUKT. ALS IK HEM BINNEN TWEE WEKEN NIET TE PAKKEN HEB, ZAL IK ONTSLAG MOETEN NEMEN!

HET VERBAAST ME DAT EEN BEKWAAM DETECTIVE ALS U MOEITE HEEFT MET ZO'N SIMPELE ZAAK!

JA... MAAR HET IS OOK NIET NORMAAL MEER! IK KAN GEEN STAP DOEN ZONDER DAT DIE KEREL HET WEET!

SCHADUW ME. VOLG ME WAAR IK OOK GA... MISSCHIEN ONTDEK JE EEN ZWAKKE PLEK IN MIJN METHODE.

O.K. IK BEGIN NU METEEN.

IK VOLGDE GILLOTINE OP DE VOET... DE INSPEKTEUR WAS EEN BIJZONDER NAUWGEZET MAN...

ZO SPIRIT... HET IS MOOI GEWEEST VOOR VANDAAG... TIJD VOOR WAT ONTSPANNING. KOM MEE, DAN ZAL IK JE AAN M'JN VERLOOFDE VOORSTELLEN...

WE GINGEN HET CAFE BINNEN...

DIT IS PLASTER. ZODRA IK PROMOTIE KRIJG GAAN WE TROUWEN.

HELLO...

EN TOEN BEGREEP IK...

...IK REGEL VAST EEN TAFEL VOOR ONS... BABBELEN JULLIE MAAR WAT MET ELKAAR TIJDENS HET DANSEN...

... DUS J'J BENT GILLOTINE'S VERLOOFDE...

...WAAR DE ZWAKKE PLEK ZAT IN DE METHODE VAN DE INSPEKTEUR..

EN WEET M'SIEU GILLOTINE DATJE **NOG EEN VERLOOFDE** HEBT?

WAT?

DON MACABRE...

AAN WIE JE ALLES DOORVERTELT WAT M'SIEU GILLOTINE DOET!

JE BENT GEK!

HOUD JE NIET VAN DE DOMME. VERTEL J'J M'SIEU GILLOTINE DE WAARHEID OF DOE IK HET?

NEE... WACHT!!

IK... IK ZAL HET HEM VERTELLEN...

JE MOET OP, PLASTER.

IK BEN PLASTER VAN PARIJS...

JE DANST BETOVEREND VANAVOND, LIEFJE...

DE BLOEM VAN ♫ MONMARTRE... ♫

STOP !!

DIT IS GEEN TONEELMES, GILLOTINE... MET DIT DING ZOU JE VERMOORD WORDEN... NIETWAAR, PLASTER?

PLASTER... J'J... WILDE J'J ME VERMOORDEN ??

MAAR... JE HOUDT VAN ME... JE ZEI DAT JE MET ME WILDE TROUWEN...

LAAT ME MET RUST !!

HÉ... LAAT HAAR NIET ONTSNAPPEN... GILLOTINE... JE VROEG ME JE TE HELPEN... DENK AAN JE BAAN...

LAAT HAAR GAAN...

M'JN CARRIERE BETEKENT NU NIETS MEER VOOR ME... JE BENT VAN JE TAAK ONTHEVEN.

DE VOLGENDE PAAR MINUTEN WEERKAATSTE IN DE RIOLEN HET KLIK-KLAKKEN VAN ANGSTIG RENNENDE VOETEN.

CLACK CLACK CLACK CLICK CLACK

MACABRE... LAAT ME ERIN!!

THUD THUD

PLASTER! WAT DOE J'J HIER ?

MACABRE... HELP ME... VERBERG ME... RED ME!! IK HEB NET GEPROBEERD INSPEKTEUR GILLOTINE TE VERMOORDEN!

... EN WAT IES ER GEBEURD ??

DE SPIRIT ONTDEKTE HET VAN ONS... H'J STOND OP HET PUNT ALLES AAN DE INSPEKTEUR TE VERTELLEN !!

DUS KWAM J'J HIER NAAR TOE !! IDIOOT! IEK HEB JOU GEZEGD DAT J'J DAT NOOIT MOEST DOEN!

DONDER OP, STOM VROUWMENS... W'J KUNNEN JOU NIET MEER GEBRUIKEN IEN ONZE ORGANISATIE...

DUS... IK WERD GEBRUIKT!! EN VOOR JOU WAS IK BEREID ZO'N AARDIGE MAN ALS GILLOTINE TE DODEN! JE ZEI DAT JE VAN ME HIELD...

HOUDEN VAN? HOUDEN VAN? IEK, MACABRE, ZOU VAN EEN ONBEDUIDENDE VERRAADSTER ALS J'J HOUDEN ?

HA HA HOUDEN VAN! HA! MISSCHIEN KOMT DE SPIRRIET JOU WEL REDDEN... DAN KAN J'J VERLIEFD WORDEN OP HEM!! HA HA !!

? ! BEST MOGELIJK... BEST MOGELIJK...

J'J HEBT M'J DAN WEL **GEVONDEN** SPIRRIET... MAAR J'J KOMT HIER **NIET** ZO MAKKELIJK **VANDAAN...**

@#*!!!

IK BEGR'JP WAT JE BEDOELT, MACABRE.

CRACK

★★★@!!!

BONK

NEE... WACHT... IEK HEB EEN BETER IEDEE...

PLASTER, M'JN KLEINE DOIFJE... OMDAT J'J DE FOUT BEGAAN HEBT HEM IER TE BRENGEN... **MOET J'J HEM DODEN!!**

IK... **IK?** MAAR... MAAR... **HOE?**

TIJDENS JOUW **DOLKDANS** DIE JIJ IN DAT CAFE DOET NATUURLIEK... WIEBEL NAAR Z'JN TAFEL... K'JK, ZO...

IK BEN PLASTER VAN PARIJS...

DAN **ZOEFF!!** MET DE DOLK!

KOM OP... WE GAAN NAAR HET CAFÉ... **NU!!**

NEE... NEE!! IK KAN HET NIET... IK KAN HET ECHT NIET... DWING ME NIET... MISSCHIEN IS ER POLITIE IN HET CAFE...

EEN PAAR MINUTEN LATER IN HET CAFÉ...

ALLES KLAAR...

J'J DOET WAT IEK JOU ZEG!
DOOD HEM...

HO... NEE...

ARGH...

THUD

...ZO KOMT HET DAT IK HIER ZIT... IK WACHT... IK WACHT HULPELOOS AF... TERWIJL PLASTER DICHTER- EN DICHTERBIJ KOMT OM ER EEN EINDAAN TE MAKEN...
NU GAAT HET GEBEUREN !!

BEDANKT, DAME... MAAR... HOE MOET DAT NU MET MACABRE ??

GA WEG...
GA WEG!!
ALSJEBLIEFT, GA WEG, VLUG!!

?

MACABRE LIGT OP STERVEN. IK HEB HEM NEERGESTOKEN! IK WIL HEM BIJSTAAN IN Z'IJN LAATSTE MINUTEN, VOORDAT IK MEZELF AANGEEF B'J DE POLITIE. LAAT ONS NU ALLEEN... ALSJEBLIEFT...

PFOEIII...

GRRR

ALLE DONDERS !!

GRRR

DE BENDE !!

HA... NET DE KNAPEN WAAR IK OP ZAT TE WACHTEN !

POW

ONDERTUSSEN ACHTER DE COULISSEN...

OOOF

MACABRE... LIEVELING... VERGEEF HET ME ALSJEBLIEFT... IK... IK KON NIET ANDERS...

@#★ !

NU BEGRIJP IEK ALLES... JIJ BENT NAAR DE SPIRRIET OVERGELOPEN! BAH... DAT ZET IEK HEM BETAALD...

NU METEEN !!

VERRADERLIJK VROUWMENS !!

NEE... IK LAAT JE HEM NIET NEERSCHIETEN !!

JIJ STAAT IEN DE WEG... IEK WAARSCHUW JOU...

GA OPZIJ !!

?!

BANG BANG BANG

PLASTER !!

WILL EISNER, EEN REBELLERENDE GROOTMEESTER

Ik heb geld verdiend en ik heb geld verloren maar ik was altijd op zoek naar iets nieuws!

In Duitsland lanceert Will Eisner eerdaags een gloednieuw project. 'Europa is wat strips betreft verder dan Amerika. Daar moeten de succesformules koste wat het kost gehandhaafd worden terwijl er in Europa ruimte is voor experimenten,' zegt de oude meester. Meer over Eisner, zijn plannen en zijn werk in het volgende interview dat gemaakt werd door Peter Hahn, Andreas Knigge en Kai Stellmann tijdens Eisner's korte verblijf in Duitsland waar hij was om zijn nieuwe projekt met zijn uitgever te bespreken.

Hoe wordt iemand striptekenaar? Hoe bent u destijds begonnen?
Op jeugdige leeftijd zette ik uiteraard de door vrienden en bekenden in hoge mate gewaardeerde kruisjes op papier. Toen ik een jaar of 19 was werd ik er zelfs voor betaald. Maar door allerlei omstandigheden ben ik al vrij gauw met een stel andere mensen gaan samenwerken. Dat was overigens niet zo gemakkelijk als het nu klinkt. Toen ik mijn studio opende, was het moeilijk tekenaars te vinden, die voor mij wilden werken. In die tijd stonden striptekenaars niet zo erg in aanzien en kwamen er derhalve alleen jonge mensen bij mij, die weinig ervaring hadden. De tekenaars hadden bij ons een vast inkomen, maar zij bleven onbekend. In de strips werd bijvoorbeeld van niemand der tekenaars de naam genoemd. In mijn studio werkte een zekere Jack Kurtzberg, die later als Jack Kirby bekend werd. Bob Kane was destijds Bob Kaan, Bob Powell, inmiddels overleden, heette destijds Paulowski. Iedereen veranderde zijn naam. Ikzelf had vijf namen.

Al deze mensen, die later beroemd werden, hebben enige tijd in uw studio gewerkt?
Ja.

Ook Jules Feiffer en Wally Wood, als wij ons niet vergissen?
Die kwamen later bij mij. In 1938, kort voor de Tweede Wereldoorlog hadden wij Kirby en Joe Kubert. Joe was onze vaste koffie-rondbrenger.

Wij wisten niet, dat ook Kirby bij u gewerkt heeft.
Kirby, Kubert, Lou Fine, Bob Powell, Dave Berg en Georg Tuska. Er waren wel 15 tekenaars.

Op welke basis werden de tekenaars betaald?
Zij kregen een salaris. De tekenaars werkten de hele dag bij mij. Ik had een lange tafel, die er uitzag als een roeibank van een galei, het zag er uit alsof er slaven werkten. Aan de rechterzijde zat de ene helft van de tekenaars, aan de linkerzijde de andere helft. Ik zat aan de kop van de tafel en bedacht de ideeën en schiep de karakters. Deze werden dan aan de tekenaars en de inkters gegeven. Een van de inkters was Kirby. Ik herinner me hem nog precies. Reeds na korte tijd bleek het een prima kerel. Hij was een driftige jonge kerel en hij voelde zich onafhankelijk. Bij zijn werk maakte hij alleen, wat hij zelf wilde.maken. Hij had iets bijzonders over zich en al gauw was hij erg goed. Na de inkter kwam de lettertekenaar aan de beurt. Die zei meestal: 'Jongens, nu komt er vast spoedig een salarisverhoging! ' Daarna kwam alles bij mij terug en keek ik na of alles OK was. Wij moesten het destijds op deze wijze tot stand brengen. Per pagina kregen wij 5 dollar, dat was voor een komplete pagina, dus tekeningen, tekst, enz. Ik kreeg ook slechts 5 dollar per pagina. Bob Kane verliet mijn studio en ging naar Detective Comics (DC). Hij vertelde mij dat hij daar een strip met de naam Batman ging maken. Want daar bij DC kreeg hij 7 dollar per pagina. Wij waren goede vrienden en het was erg zuur, dat ik hem geen 2 dollar méér kon betalen. Maar mijn winst was slechts 1.25 dollar per pagina. Ondanks dat, hebben wij destijds goed verdiend.

Jack Kirby's 'Captain America'; actie in de stijl van Eisner.

Daarover hebben wij in The History of Comics gelezen. U zou in enkele jaren welgesteld zijn geworden.
Relatief welgesteld.

Maar in die tijd met strips geld verdienen?
Ongelofelijk. De enigen, die werkelijk aan de strips verdienden, waren de uitgevers. Die drukten millioenen stripalbums, waaraan zij goed verdienden. Maar de tekenaars van stripalbums verdienden niet veel. In de rangorde van de strips, waren voor ons de krantestrips de belangrijkste. Milton Caniff en Al Capp waren destijds al beroemd. Dat waren de werkelijke grootmeesters, maar aan ons schonk destijds niemand aandacht.

Daaraan is inmiddels weinig veranderd. De tekenaars die stripboekjes tekenen, zijn het minst bekend.
Dat klopt. Daar is ook een reden voor, maar de situatie verandert slechts langzaam. Het hangt samen met de beginselen van de uitgeverij. Ik moet daar-

voor nog iets over de uitgevers zeggen. Voor stripalbums zoals van DC en Marvel moeten elke maand vele pagina's geproduceerd worden. De aan het produktieproces deelnemende kunstenaars doen niet alles zelf. Dat is ten dele de schuld van de kunstenaars zelf. Zij krijgen telkens een vast bedrag per pagina, voor de tekst, voor het tekenen en voor het inkten. Slechts weinig kunstenaars geven er de voorkeur aan alles tegelijk te doen. Dat is reden één. Ten tweede, het auteursrecht van een strip berust bij de uitgever. Dat is iets, waartegen ik reeds vroeger gevochten heb. Eigenlijk was het geen gevecht. Ik hoefde alleen afstand te doen van een deel van mijn geld, dat was alles. Omdat DC niet met mij onderhandelen wilde, onderhandelde ik niet met DC. Omdat ik het auteursrecht op mijn strips wilde behouden, zeiden zij, dat ik de strips ook wel kon houden.

Voorzover wij weten, heeft u altijd het auteursrecht voor de Spirit behouden?
Ja.

Het auteursrecht is. . .
. . . mijn eigendom. Ik heb daarvoor betaald, omdat dit niet altijd door de uitgevers geaccepteerd werd. Ik moest zelf uitgever worden om mijn strips te kunnen publiceren. In mijn gedachtengang was altijd iets rebels te proeven. Maar terug naar de uitgevers. Als men in een Marvel of DC album iets van Jack Kirby ziet, dan is dat eigenlijk het werk van 3 man. Dan komt de vraag op, wie is eigenlijk de eigenaar? Wie verdient het, de schepper van de strip genoemd te worden? Als Stan Lee het idee levert of het plot schrijft en Archie Goodwin het scenario schrijft en iemand anders tekent het en Gil Kane doet het inkten. Van wie is die strip dan? Het is voor een kunstenaar moeilijk om onder deze voorwaarden te werken. Dat is bij een Franse tekenaar toch geheel anders. Hij werkt wellicht samen met iemand, die de teksten schrijft. Dat was zo bij Goscinny, die kort geleden gestorven is, of bij Druillet, een zeer goede Franse tekenaar. Die hebben werkelijk een eigen identiteit, omdat die alles zelf doen, hoewel ze natuurlijk ook medewerkers kunnen nemen. Dat is een van de grootste problemen.
Een ander probleem is dat de gevestigde reeksen stripboekjes in de USA aan hun eigen succes vastzitten. Stel u voor, u bent een uitgever en iemand heeft voor u een nieuwe held *Spiderman* ontworpen en deze held wordt populair. Op een dag komt de kunstenaar bij u en zegt: *Ik heb het plan Spiderman van een baard te voorzien.* U zou dan zeggen: *Nee, nee, Spiderman is zo succesvol, niet veranderen.* Dan zijn er voor de kunstenaar slechts twee mogelijkheden. Of hij tekent gefrustreerd verder, of hij scheidt er mee uit. En dat is de reden, waarom de undergroundstrips in de USA zo belangrijk zijn. Zij waren een plaats voor kunstenaars als ik, die ervoor leven, iets nieuws te scheppen. Als ik terugblik, dan heb ik zeker geluk gehad. Ik heb geld verdiend, ik heb geld verloren, maar als iemand me vragen zou: *Waarom voert u de strijd om het bestaan zelf?* , dan zou ik antwoorden: *Ik was altijd in iets nieuws geinteresseerd en kon het uitproberen en iets nieuws ontdekken.* Dat is het toch, wat een mens tot kunstenaar maakt.

Zijn eigen belangen behartigen?
Ja, dat is het, in je eigen belang nieuwe grenzen overschrijden. Op het ogenblik ben ik met iets nieuws bezig, het is gezien de lengte een roman, wat een doorbraak op het gebied van de strips is. Wellicht zullen wij in Duitsland daarmee beginnen. Ik heb daarover met Klaus Recht gesproken, want in de USA is men er nog niet rijp voor. Het formaat is ook anders.

THE SPIRIT
BY WILL EISNER
the SPIRIT
DING
OPERATOR... I WANT TO PLACE A LONG DISTANCE CALL TO... POLICE... COMMISSIONER DOLAN CENTRAL CITY
THIS IS OPERATOR IS WANT TO PLACE A CALL TO CENTRAL CITY THIS IS CENTRAL CITY OPERATOR BEEP BEEP BEEP
WHAT NUMBER DO YOU WISH TO CALL BEEP BEEP
CENTRAL CITY 8-0188
RING RING!
HELLO DOLAN SPEAKING ONE MOMENT PLEASE HERE IS YOUR PARTY SIR PLEASE DEPOSIT 81.85
HELLO SIR , PLEASE DEPOSIT ONE DOLLAR AND TWENTY FIVE CENTS HELLO . HELLO HELLO!?

Heb ik u goed verstaan, dat nieuwe projekt van u zal eerst in Duitsland gepubliceerd worden?
Ja, hier in Duitsland. Het is iets geheel nieuws. Ik ben nog bezig het te schrijven, het is nog een ruwe schets. Ik heb het met Klaus Recht besproken. Duitsland is alleen naar voren gekomen, omdat Klaus een bijzonder kreatieve uitgever is. Ik geloof, dat juist in Europa nieuwe dingen gemaakt worden. Zoiets is in de USA slechts heel moeilijk mogelijk. Nieuwe ideeën kan men alleen in de undergroundstrips realiseren, bij de gevestigde strips gaat het bijna niet.

Kent u de serie 'Fiction-Illustrated'?
Ja, die is mij bekend. Mijn nieuwe projekt stijgt daar bovenuit. Het is iets in die geest, maar het stijgt er boven uit.

Ik geloof, dat Fiction-Illustrated een eerste poging is, iets nieuws te maken. Ze worden als boeken verkocht, als literatuur.
Precies, dat klopt. Het projekt, waaraan ik werk, is identiek. Een voorbeeld daarvan is reeds in schetsontwerp gereed. Het is niet zo zeer het andere formaat, hoewel dat ook een probleem is. Maar er zijn bepaalde dingen, waarvan ik geloof, dat ze moeten worden gedaan, bijvoorbeeld verstandelijker onderwerpen aanpakken. Want stripalbumtekenaars en -schrijvers hebben zich tot nu toe slechts met één onderwerp tevreden gesteld. De afgelopen 40 jaar was er slechts één onderwerp, namelijk 'De misdaad loont niet'. En nu hebben wij ontdekt, dat dat niet klopt. En er zijn vele andere onderwerpen. Ik geloof dat er op het gebied van de strips vele Thomas Manns, Günter Grass' en andere jonge kunstenaars zijn met een groot scheppend vermogen. De enige mogelijkheid, dat verder te ontwikkelen is, het te proberen. Wel, ik ben geen Ernest Hemingway maar ik zou het graag worden. En dat is geen valse bescheidenheid. Ik geloof, als ik en de anderen, die experimenteren en in deze richting gaan, succes hebben, er zich een nieuwe generatie stripkunstenaars zal ontwikkelen. Zij zullen beter geschoold en beter ontwikkeld zijn en een groter scheppend vermogen hebben dan de huidige kunstenaars.

The Spirit, Ellen Dolan, Ebony White en commissaris Dolan in een Spirit-dagstrip: steeds een ander gezicht.

Spirit als toetje in Peptoe.

Ik wilde graag iets citeren dat u in 1968 gezegd heeft. U zei destijds in een interview met John Benson . . .
Ik bestrijd het!

. . dat de strips zich verder in de richting van 'Geïllustreerde vertellingen' zullen ontwikkelen.
Ik loop sinds 7 à 8 jaar met dit denkbeeld rond. Ongelukkigerwijze kon ik tot voor enkele jaren niets anders doen, dan met mijn kollega's er over praten. Gil Kane hoorde daarover van mij, hij probeert iets nieuws.

Maar gelooft u, dat de strips als medium in deze richting gegaan zijn?
Zij zijn nog bezig in deze richting te gaan. Als men zelf midden in die ontwikkeling staat, is het moeilijk te zien. Dat is gemakkelijker voor jullie, als buitenstaanders, om deze ontwikkeling te zien. Voor mij is het iets gemakkelijker, omdat ik mij ongeveer 20 jaar niet meer met stripboekjes heb beziggehouden. Ik heb in die tijd opvoedkundige strips, enz. gemaakt. Het is nu eenmaal zo, dat gedurende een periode van kunstzinnige of literaire ontwikkeling, de betrokkenen om iets strijden maar dat ze niet de totale ontwikkeling zien. De struktuur van de veranderingen is tweeledig, niet slechts de uiterlijke vorm van de tekeningen, het formaat, maar bovendien is het de inhoud, de handelingen en de gedachtengang daarbij die zich wijzigt. Dat brengt een verandering in de persoonlijkheid van de kunstenaar met zich mee. Daarom zullen binnenkort de oudere tekenaars, die op geen enkel moment verstandelijk bezig hoefden te zijn en niet verder dan Superman hoefden te gaan, ofwel sneuvelen of door jonge mensen vervangen worden. Mensen van jullie kaliber, die een bredere wereldbeschouwing hebben, ja eerlijk, ik meen het - die verstandelijker zijn. De doorsnee comic-book kunstenaar van de afgelopen 30 jaar hoefde niet bijzonder goed opgeleid te zijn. Het moest alleen een goede vakman zijn. Hij moest. . .

. . . snel kunnen werken?
Ja, snel kunnen werken, hij moest met bepaalde dingen en nuances vertrouwd zijn en hij moest bepaalde stereotiepen kennen, die men steeds weer verwerkte. De schrijvers, die voor hen schreven, waren mensen als Mickey Spillane, die zelf ook eens een striptekstschrijver was, en vele anderen. Ze waren veelal iets meer ontwikkeld, maar als zij voor strips schreven, moesten ze wat gas terugnemen. Voor strips schrijven, dat is een probleem op zich. Dat is een heel ander thema. Ik onderwees het aan de 'School of Visual Arts' en wil jullie daarmee niet lastig vallen.

Wat heeft u de laatste jaren zoal gemaakt? Het laatste dat we gezien hebben, is de Spirit Portfolio, dat kortgeleden verschenen is.
Ja, ik heb het voor Klaus Recht meegebracht. Ik ben er erg trots op, want het zijn de eerste serieuze schilderijen, die ik sinds vele jaren gemaakt heb. Ik heb aan enige dingen gewerkt, nu werk ik aan het nieuwe projekt, dit Avant-Garde Comic Book, ik heb enige pagina's voor Esquire getekend en ik heb 3 pagina's voor Pilote getekend.

Is er ook niet iets in Tintin en Kuifje verschenen? (en in Peptoe 1974-1975, Hans S.)
Dat waren herdrukken van de Spirit. In Pilote waren het echter nieuwe tekeningen. Ik heb ook een experimentele geïllustreerde roman met spookgeschiedenissen gemaakt (True Haunted Houses & Ghosts, importeur RFP, f 5,75)
Verder heb ik vijf boeken geschreven, die 'Gleerful Guides' heten. De titels waren Occult Cookerie, Communicating with Plants, Astrology, enz. Het waren geïllustreerde boeken. De laatste 2 à 3 jaar heb ik alleen nog die dingen gedaan, waarvan ik mij reeds meer dan 30 jaar geleden voorgenomen had, ze te doen als ik genoeg tijd en geld had. Nu doe ik ze.

Zijn deze boeken door u zelf uitgegeven?
De uitgever was Poorhouse Press, dat is een onderneming waarvan ik de eigenaar ben. Deze onderneming heeft aan Dargaud de rechten voor publikatie in Frankrijk verleend. Nu zal Klaus Recht deze boeken in Duitsland uitgeven en wel in pocketformaat. In Amerika zijn ze in een groter formaat verschenen.

Wat weet u van de Duitse strips?
Wel, één van de redenen, waarom ik hier gekomen ben - dit is mijn tweede bezoek aan Hamburg - is, meer over Duitse strips te ontdekken. Ik weet daar erg weinig van. Ook elders in de wereld weet men weinig van Duitse strips. Ik weet niet, hoeveel hier gemaakt is, ik moet dat aan jullie vragen. Ik ben daarin geïnteresseerd. Hoe denken jullie dat de Spirit het in Duitsland zal doen?

Eigenlijk is dat een vraag, die wij u wilden stellen, zal de Spirit een groot succes worden in Duitsland?
Nee, jullie zijn van hier en ver-

Illustratie uit 'True Haunted Houses & Ghosts.

tegenwoordigen de Duitse mening. De Spirit is niet voor Duitsland ontworpen. Als ik hier naar toe zou komen, om voor een Duits publiek te werken, dan zou ik enige tijd besteden om vast te stellen, wat de Duitse lezer denkt en verwacht. Wat ik voor Pilote getekend heb, was voor mij en experiment. Zij vroegen mij, iets voor het Franse publiek te doen. Nooit daarvoor heb ik voor een onbekend publiek gewerkt. Als ik iets schrijf, dan doe ik dat voor iemand die ik ken. Als ik nu een strip zou maken, waren jullie het Duitse publiek. Ik zou voor jullie schrijven en dat zou waarschijnlijk een ramp worden, omdat jullie slechts met z'n drieën zijn.

Het grote publiek is momenteel nog niet rijp voor De Spirit. De Spirit is veel te goed.
Ik heb eigenlijk nooit strips voor kinderen geschreven. De Spirit richt zich tot een volwassen publiek. In de dagen, dat ik Sheena en andere karakters ontwierp was dat natuurlijk anders, maar de Spirit was niet voor kinderen, maar echt voor volwassenen bedoeld.

Waarom is de Spirit zo populair geworden? De Spirit is één van de weinige strips, die te allen tijde populair zijn.
Voor mij is het moeilijk dat te verklaren. Het enige wat ik daarover zeggen kan, het is waarschijnlijk het gevolg van het feit, dat ik heel bewust geprobeerd heb, fundamentele gebeurtenissen te vertellen. En wellicht heb ik daarbij hetzelfde ervaren als Charles Dickens, want zoals die schreef, was het eigenlijk een notulist. Hij heeft voor een volkspubliek geschreven, voor tijdschriften, maar de beschreven gebeurtenissen waren fundamenteel. Ik heb mij in mijn verhalen met de fundamentele feiten bezig gehouden. Mijn held is zeker ook een andere held. De Superheld voldeed tot aan de jaren 1960-65 aan de psychologische pretenties van de massa. Maar na deze tijd is hij geen deel meer van het menselijk gevoel geweest. Wij komen uit een tijd, waarin onze oorlogsvijanden reusachtig waren. Daarom hadden de strips ook reusachtige helden. Nu zijn onze vijanden te overzien. Laat ik jullie dat uitleggen. In de vroege 30-er en 40-er jaren begon het met een zekere gemakzucht in de USA. In die tijd had je bijvoorbeeld Terry and the Pirates. En de helden uit die tijd waren bedoeld om met het natuurlijke overwicht van de blanke man

Gerhard Schnobble, de man die kon vliegen.

tegen het oerwoud te vechten. De strijd van de mens tegen de krachten van de natuur vertegenwoordigt de laatste overwinning van de eenheid van de volkeren. Toen kwam de oorlog, met Hitler en het Gele Gevaar. Voor de Tweede Wereldoorlog, die reusachtig was, hadden we helden nodig, die problemen van geweldige omvang duidelijk konden maken. De problemen waren eenvoudig, maar geweldig. Bijvoorbeeld: iemand wilde de aarde opeten of een geheel volk tot slaaf maken. Dat moest men op dezelfde wijze duidelijk maken. Waarmee ik tenslotte op de vraag naar de populariteit van de Spirit terugkom; omdat hij zich met fundamentele problemen bezighoudt, de problemen zijn realiteit, zij zijn te overzien. Wij hebben de kruimeldief, de omkoopbare politikus. De Spirit heeft zich bijna altijd met kleine lieden en kleine problemen bezig gehouden. Ook is de Spirit geen Superheld.

Dat brengt ons tegelijk tot de vraag: wat is het verschil tussen de Spirit en een Superheld?
Ten eerste is de Spirit niet onkwetsbaar. Ten tweede is de Spirit er niet altijd van overtuigd, dat hij werkelijk gelijk heeft. Superman heeft zich nimmer afgevraagd, of hij wel goed handelt. Hij is van zichzelf overtuigd. Alles wat hij doet, wordt door het feit gerechtvaardigd, dat hij Superman is en een huis met één enkele ademstoot kan verwoesten. De Spirit is in werkelijkheid een toeschouwer van zijn eigen gebeurtenissen. Mijn liefste verhaal is de geschiedenis van Gerhard Schnobble (zie The Spirit, Warren, deel 13, Hans S.).

De man, die vliegen kon!
Het is verbazingwekkend, hoeveel Duitse namen er in mijn verhalen voorkomen. De gebeurtenissen hadden ook eenvoudig zonder de Spirit verteld kunnen worden. De man, die vliegen kon, maar er niet de gelegenheid voor had. Ik heb dit verhaal daarom geschreven, omdat ik het gevoel had, dat het een fundamenteel sociaal probleem was, dat ik ook eenmaal ondervond. Tot de tijd, dat ik dit verhaal schreef, was ik zeer gefrustreerd. Ik schreef en tekende de Spirit, maar niemand merkte hem op. Nog één keer terug naar het verschil in handelingen bij een Superheldengeschiedenis en de Spirit. Als je Superman uit het verhaal wegneemt, blijft er geen verhaal over, zo wezenlijk is hij. Dat is niet bedoeld als kritiek op Superman, alleen om het verschil vast te stellen. De Spirit kan je niet wegnemen. De Spirit is ook een anti-held. Soms is hij slachtoffer van machten, die boven hem staan, zoals de menselijke natuur en het menselijk karakter. Daar kan hij niet tegenop. In een verhaal komt hij aan het slot uit het riool en stinkt. Superman zou geen avontuur kunnen beleven waarna hij zou stinken. Zijn kleding zou daarbij ook niet stuk zijn gegaan en hij zou naderhand ook niet in de war zijn. Bij de Spirit is daarbij het probleem, hoe zijn waardigheid te behouden. Ik heb daar lang over nagedacht en ik geloof, dat ik het klaargespeeld heb. Ik herinner mij de tijd, dat Feiffer in mijn studio werkte. In die tijd schreef hij de teksten, wij diskussieerden erover, maar hij schreef ze. Feiffer was een briljante jonge kerel, waaruit later de beroemde Jules Feiffer groeide. Wij onderhielden ons vaak over de vraag van de waardigheid van de Spirit. Zou die teniet gedaan worden als hij geslagen werd? Ik gaf de Spirit zijn waardigheid, door middel van het feit, dat ik hem met natuurlijke reakties uitrustte. Omdat de mens het natuurlijke instinkt heeft, zijn waardigheid te behouden. De man, die de straat veegt, komt naar huis en zegt tegen zijn vrouw: 'Ik ben de beste straatveger die er is. De stad kan niet zonder mij.

The Spirit, geloofwaardige anti-held.

Als ze mij er uit gooien, is het met de stad gedaan.' De oplossing was dus, mijn held met een gevoel voor eigenwaarde uit te rusten. En nadat ik dat gedaan had, werd hij geloofwaardig. Men herkende er de menselijke waardigheid in. Dat is een beetje moeilijk te verklaren, omdat er geen formule voor bestaat. Ik schrijf niet volgens de een of andere formule, ik schrijf naar mijn eigen gevoel. Ik hoop daarmee jullie vraag te hebben beantwoord.

Tot nu toe hebben wij nog niets over de periode gelezen, dat u militair was. Dat was van 1941 tot 1946. Uw studio heeft in die tijd verder gewerkt. Heeft u in die tijd nog iets voor uw studio gedaan?
Ik had het geluk, dat ik in een administratieve afdeling in het Pentagon werkte. Ik was stafofficier en had in het begin nog wat tijd, om enige verhalen te schrijven. Tot ongeveer begin 1943 heb ik een deel van de Spirit-verhalen geschreven. Lou Fine, Jack Cole en enkele anderen maakten de tekeningen. In die tijd zag de Spirit er natuurlijk geheel anders uit. Later moest ik naast tekenaars ook schrijvers in dienst nemen. Want we hadden te weinig kunstenaars en bovendien was ik bezig, de oorlog voor Amerika te winnen. Iemand moest het tenslotte doen en ik had derhalve niet veel tijd over voor de Spirit.

Heeft u persoonlijke ervaringen in The Spirit verwerkt?
Alle ervaringen in de Spirit waren mijn eigen ervaringen inklusief die, welke totaal fantasie waren. Bijvoorbeeld, de scènes in de stad, in de straten, dat waren scènes die ik erg goed kende. De avonturen heb ik soms uit de kranten opgepikt. En de reakties van mensen; geen tekenaar of schrijver kan er aan voorbij gaan, dat iets van zijn gedachten, reakties en gevoel in zijn werk komt. Bij gelegenheid heb ik ook mensen, die ik kende als figuren benut. In dit verband is Gerhard Schnobble een persoonlijke belevenis, die ik ervaren heb. Natuurlijk kan ik niet vliegen. Ik herinner mij echter, dat ik er in die tijd mee kampte oprechte strips te maken. In een verhaal toon ik twee mannen, die het vuur ontdekken. Twee primitieve mensen, die het vuur uitvinden. Ze denken over het vuur na en zeggen: 'Dat is een uitvinding, die de aarde verwoesten zal.' Sociale kommentaren als deze bedoel ik nu. Van dit standpunt uit gezien is het antwoord op de vraag ja, ik deed iets van mezelf, van mijn leven erin.

Ik wil nog iets over het Gerhard Schnobble verhaal zeggen. Dat verhaal is ook mij het liefste. Ik vind dat Gerhard Schnobble iemand is die meer kan dan anderen, hij kan vliegen. En alle mensen geloven op een bepaald moment, dat zij in staat zijn iets bijzonders te doen, dat zij in een bepaald opzicht iets bijzonders zijn. En Gerhard Schnobble is werkelijk iets bijzonders, hij kan iets bijzonders. Hij eindigt echter als ieder ander, maar niemand merkt het.
Dat klopt, je hebt gelijk. Ik geloof dat het de verklaring is voor onze huidige maatschappelijke ontwikkeling. Denk maar eens aan het feit dat de scholingsgraad momenteel veel beter is dan vroeger. Geen generatie is beter geschoold, beter geïnformeerd en bewuster dan diegenen die het laatst zijn geschoold. Men voelt dat men in staat is grote dingen te doen. Dat is een strijd niet zo zeer van individu tot individu. Als jullie mij zouden zeggen: 'Kijk, ik kan vliegen', dan zou ik dat accepteren en zeggen: 'Dat is mooi, laat me dat eens zien'. Maar de strijd richt zich tegen iets anders, het is een

strijd met de gemeenschap als geheel, met het establishment. En het establishment zegt: 'Ja, dat is in orde, maar stoor mij momenteel niet, ik moet het afval verzamelen'. Zoals een kleine jongen, die bij zijn vader komt en zegt: 'Vader, ik heb juist zoiets fantastisch meegemaakt' en de vader zegt: 'Ja, ja, dat is erg goed, maar ik moet nu naar kantoor om geld te verdienen'. Dat is het, waarmee we ons werkelijk bezig moeten houden. Daarom hebben wellicht enkele verhalen van mij bereikt dat iets dergelijks nu al opgebouwd is.

Had u nooit moeite om voor elke aflevering van de Spirit een nieuw logo, een nieuwe kop te maken? Ik geloof, dat veel uitgevers blij geweest zouden zijn, slechts één logo voor alle verhalen te hebben. En u heeft er zoveel bedacht.
Dat is zeer interessant, wat jullie zeggen. Tot op heden heeft bijna niemand me daarnaar gevraagd. Het was minder een probleem voor mij, dan voor mijn uitgever of mijn

WILL... I'D LIKE TO WELCOME YOU BACK TO THE "UNDER-GROUND" PRESS!
THANKS DENIS!
OKAY! SOME PEOPLE FEEL THAT YOU STARTED OUT LOOKING LIKE THE SPIRIT... BUT OVER THE YEARS BEGAN TO LOOK LIKE DOLAN. HOW ABOUT THAT?
WHAT? THAT'S TERRIBLE!
?
WAL! WOT'S SO TERRIBLE ABOUT THAT?
PERHAPS I SHOULD RE PHRASE THAT QUESTION
GET BACK DOWN ON THAT BOARD OR
YOU SAY THAT ERASER ON ME E. SNER... AND I'LL!

Denis Kitchen interviewt Eisner (uit Spirit, deel 17).

advocaat. Iedere keer, als ik het veranderde, zeiden ze: 'Het gaat niet, wij scheiden er mee uit. Kom eindelijk tot één logo en blijf daarbij.' Voor mij was het verspilling, hetzelfde logo steeds weer toe te passen. Dat is waarschijnlijk een kenmerk van mijn wezen, een konstante ontevredenheid, met wat ik gisteren gemaakt heb. Het was gemakkelijker voor mij iets nieuws te maken, het was moeilijker steeds weer hetzelfde te maken.

uit: Communicating with Plants.

Als men een comic-book maakt, dat bij de tijdschriftenkiosken verkocht moet worden, is het een gouden regel, het logo niet te veranderen.
Dat is nodig, opdat de lezers het direkt herkennen. Met de Spirit-Sections lag het anders. Ik had geluk, ik had veel vrijheid, die andere tekenaars niet hadden. De Spirit-Sections verschenen in de kranten als deel ervan. Daarom hoefde ik mij niet met de verkoop aan tijdschriftenkiosken bezig te houden, ze werden verkocht. Bovendien was het mij om het even, of de verkoop steeg of daalde. Ik kon maken, wat ik wilde en de verhalen en thema's zelf uitzoeken. Ik had veel meer verstandelijke vrijheid dan iemand anders. Zelfs meer dan de tekenaars van de dagstrips. Want als Al Capp zijn Li'l Abner wilde veranderen, dan had men hem gezegd dat hij dat maar moest laten. Bij de Spirit kon ik veel verschillende dingen doen. Ik heb hem zelfs zijn masker op en af laten zetten en hem een bril aangepast.

Heeft u zelf episoden van de Spirit dagstrip getekend?
Alleen het eerste halfjaar. Ik vond het te moeilijk. Voor mij is het tekenen van een dagstrip hetzelfde als een symfonieorkest vanuit een telefooncel dirigeren. Ik werd er mesjogge van.

Wij willen u niet naar het geheim van uw nieuwe projekt vragen.
Jullie willen het niet, maar het interesseert jullie wel. Ik geloof, dat het momenteel voldoende is om te zeggen, dat ik eraan werk. Eerdaags kan ik jullie wel een poster laten zien.

Nog een laatste vraag. Had u in 1940 kunnen denken, toen u commissaris Dolan tekende, dat u op hem zou gaan lijken?
In geen geval. In het begin zag ik eruit als de Spirit. Door een zeer ongelukkige ontwikkeling begin ik enigszins op Dolan te gelijken. Als ik nu foto's van mij bekijk, dan is het mij duidelijk, dat er ergens een fout moet zijn. Want ik ben zelf in hart en ziel nog steeds de Spirit.

Hahn, Knigge en Stellmann
vertaling: Hans Stoovelaar

THE SHADOW. DE SCHIM UIT HET VERLEDEN DIE WEET!

door Rob van Eijck

De dramatische volzinnen 'Who knows what evil lurks in the hearts of men? ', 'The Shadow knows! ' vormen de slogan waarmee de mysterieuze misdaadbestrijder The Shadow, hier De Schim geheten, in Amerika jarenlang een publiek van diverse media wist te boeien. Ontstaan als radioheld kreeg hij al snel een alter ego in de persoon van een pulpheld, daarna gevolgd door een film- en een stripheld. Over de laatste Shadow, de stripSchim dus, zullen we het hier voornamelijk hebben, maar we zullen toch moeilijk geheel onder zijn collega-Shadows van de andere media uitkunnen, temeer omdat die gemiddeld meer sukses hebben gekend dan de strip.

Enkele jaren geleden verscheen er in Amerika een nieuwe serie Shadow-comics, waarvan vijf delen door Uitgeverij Classics in Nederland zijn uitgebracht, die nogal onopgemerkt zijn gebleven. De Amerikaanse comics kenden overigens ook niet het sukses dat er van verwacht werd, zodat de serie na twaalf deeltjes werd stopgezet. Het was een poging de oude Shadow nieuw leven in te blazen, na een afwezigheid van meer dan twintig jaar, slechts even onderbroken door een eerdere poging tot Shadow-revival, die evenmin sukses had en nog eerder stopte dan de meest recente uitgave. Waarschijnlijk moeten we de nieuwe Shadow-comics, die van 1973-'74 dateren, zien tegen de achtergrond van de algehele pulp-revival die in het begin van de jaren 70 op gang kwam. Oude helden uit de uiterst goedkope pulpboekjes van de jaren 30 werden weer opgepoetst en in nieuwe avonturen of in herdrukken van oude op pad gestuurd. Misschien is de come-back van The Shadow ook te plaatsen in het licht van de hernieuwde detective-belangstelling, die grotendeels door de herontdekking van The Spirit veroorzaakt is. In navolging van The Spirit zien we in de jaren 70 vele nieuwe strip-detectives opduiken, die deels bloedserieus en deels satyrisch bedoeld zijn. Het laatste genre bloeit op dit moment in Frankrijk, terwijl de Amerikanen meer in de ban zijn van de serieuzere detectives. Het is best mogelijk dat de Shadow-come-back mede aan deze detective-revival te danken is.

Het vreemde van het geval is, dat twee ladingen om middernacht moesten ontploffen en maar één het deed!
Hetgeen betekent, dat een dozijn stokjes hoogwaardig TNT in die puinhoop zitten...

Schimmige misdaadbestrijder

Zoals de naam van The Shadow aanduidt, is hij een geheimzinnig personage en, zoals uit het voorgaande reeds viel op te maken, een misdaadbestrijder. Een echte detective is hij echter niet en vanzelfsprekend behoort hij niet tot de politie. Hij is eerder een soort moderne ridder, die geheel op eigen houtje misdadigers bestrijdt en zich daarbij niet ontziet deze ook zo veel mogelijk van het leven te beroven. Zijn grote

kracht ligt in zijn vermogen zich onzichtbaar te maken (in het ene medium letterlijk, in het andere niet, maar daarover straks meer) en aldus de misdaad op de meest onverwachte momenten en vanuit de meest ongedachte hoeken op de nek te springen. Vanzelfsprekend weet niemand, behalve enkele vertrouwelingen en de lezer, wie hij in werkelijkheid is. Bij zijn optreden gaat hij immer gekleed in een donkere cape, een grote shawl die de onderkant en een donkere hoed met brede rand die de bovenkant van zijn gelaat verhult. Slechts een scherpe neus en twee ijskoud stekende ogen zijn zichtbaar. Naast deze romantische outfit wordt zijn belangrijkste kenmerk gevormd door een schrille, satanische lach, die zijn tegenstanders waarschuwt dat hun einde nabij is. Een kleurrijke figuur dus, ondanks zijn donkere kleding.

En in het verwrongen staal...
Nogmaals moet ik je verzoeken je over te geven, Cobra!
En ik weiger nogmaals! Ik besef, dat 't afgelopen is met me, dank zij jou!

Radio-Shadow en Pulp-Shadow

In 1930 viel er in Amerika een radioprogramma te beluisteren met de omvangrijke titel 'Street & Smith's Detective Story Magazine Hour', dat steevast startte met de opmerking: 'Who knows what evil lurks in the hearts of men? ', waarna iemand een detectiveverhaaltje begon voor te lezen uit de Street & Smith-pulpserie 'Detective Story Magazine'. Deze 'hoorspelen' kenden veel sukses en geleidelijk aan begon men een vaste figuur te kreëren who knows what evil lurks etc., en dat werd de Shadow. Kort daarop, in april 1931, verscheen ook het eerste pulpboekje onder de titel 'The Shadow'. Strikt genomen was dit niet het allereerste optreden van The Shadow in pulpvorm, want al in februari 1929 was er bij Street & Smith in de serie Fame and Fortune een romannetje verschenen dat 'The Shadow of Wall Street' heette en het opvallendste kenmerk van deze pre-Shadow was zijn holle, satanische lach, dus om heel konsekwent te zijn moet deze Wall Street-Shadow de eerste echte genoemd worden. De Shadow-pulps hebben achttien jaar lang met sukses gelopen en werden grotendeels geschreven door Walter Brown Gibson, onder het pseudoniem Maxwell Grant, die 295 van de in totaal 325 Shadow-romannetjes voor zijn rekening heeft genomen. De radiovertelsels gingen eveneens met onverminderde populariteit voort en tegen 1937 hadden zij zich tot echte hoorspelen ontwikkeld, die tot 1954 ononderbroken zijn voortgezet en daarna nog tot 1960 minder regelmatig te beluisteren waren. Aardig detail is nog dat de man die van 1937 tot 1939 de Shadow-rol vertolkte, niemand minder was dan Orson Welles.
De hoorspelen en de pulps stemden niet volledig overeen in de schets die zij gaven van de Shadow-wereld. Zo kende in de hoorspelen alleen zijn charmante assistente Margo Lane de ware identiteit van The Shadow, die aldaar in het dagelijks leven rondliep met de naam Lamont Cranston. In de pulps werd Margo pas veel later ingevoerd, wegens het geweldige sukses dat zij in de hoorspelserie had. In de pulps heeft de Shadow een dubbele 'ware' identiteit en is hij naast Lamont Cranston ook nog eens Kent Allard, terwijl aanvankelijk, tot de komst van Margo Lane, alleen twee Xinca-Indianen, die hij van een verblijf in Zuid-Amerika heeft meegenomen, op de hoogte van zijn ware gelaat en naam zijn. Een andere belangrijk verschil tussen hoorspel en pulps is dat The Shadow zich in de radioseries werkelijk onzichtbaar kan maken, dankzij een vreemd geheim dat hij zich in 'het Oosten' heeft eigen gemaakt; een soort hypnotisch vermogen waardoor hij zijn tegenstanders kan laten geloven dat hij onzichtbaar was. In de pulps kan The Shadow dit niet, maar hij weet de ware onzichtbaarheid toch wel dicht te benaderen door altijd net buiten het licht van de straatlantaars te blijven, waardoor hij zich pijlsnel aan het oog van de vijand kan onttrekken. Zijn speciale werkkleding helpt hem hierbij natuurlijk ook nog een handje.

Oude Strip-Shadow

In de eerste comic-boekjes die er in 1940 van The Shadow verschenen, werd geprobeerd die echte onzichtbaarheid over te nemen. De zotste manieren om een onzichtbare held in beeld te brengen werden naar voren gebracht: er werd zelfs heel serieus voorgesteld The Shadow in onzichtbare inkt te tekenen. Gelukkig kregen schrijvers en tekenaars op tijd hun gezonde verstand terug en uiteindelijk werd besloten The Shadow in een geheimzinnig blauw te kleuren zonder zijn kontoeren met zwarte inktlijnen te omgeven, waardoor het de lezers duidelijk moest zijn dat niemand behalve zijzelf The Shadow op zulke momenten kon zien.
Van de Shadow-comics verschenen tot september 1949 honderdzes delen, toen ze ongeveer gelijktijdig met de pulpboekjes stopten. De gemiddelde kwaliteit van de Shadow-strip was niet opvallend, zowel wat de verhalen (o.a. van dezelfde Gibson die de meeste pulpromannetjes schreef) als de tekeningen betreft, die onder meer door Vernon Greene werden gemaakt. Deze Greene tekende ook een krantenstrip over The Shadow, die zelfs nog van oudere datum is dan de comic-boeken: de krantenversie startte in 1938 en hield het uit tot 1942, toen hij ten offer viel aan de papierschaarste. Een andere Shadow-tekenaar was Bob Powell die er van 1947 tot het einde in 1949 een hoogtepunt van maakte. Hoewel The Shadow al vóór

MAAR DE FIGUUR MET HOED MET SLAPPE RAND SCHIJNT IN HET NIET TE VERDWIJNEN VOOR DE KOGELS VAN DE MOORDENAARS HEM KUNNEN RAKEN--- OM TERUG TE KEREN EN WRAAK TE NEMEN---
BLAM
BLAM
MIJN HAND!
HIJ IS TE VERREKT VLUG MET ZIJN BLAF-FER! LOPEN--!!

Powells tijd weinig gewone kriminelen tot tegenstander had gehad en zich voornamelijk bezig hield met bizarre gestoorden en monsterlijke gekken, zette Powell deze trend nog eens extra krachtig door, zodat zijn strips strak stonden van grafzerken, geesten en vervloekingen. Toch vermocht deze wijziging The Shadow niet van de ondergang te redden. Over de speelfilms van The Shadow kunnen we kort zijn: van de oorspronkelijke geheimzinnige mensenjager bleef daarin weinig over. Hij degradeerde tot een doorsnee-detective die drukpratend doorsneezaakjes oploste.
In 1949 verdwenen dus de Shadow-strips en -pulps, in '54 de hoorspelen. Er was in de toenmalige moderne wereld met zijn veranderde architektuur van glazen torenflats en heldere straatverlichting geen plaats meer voor een geheimzinnige misdaadbestrijder die zich in schaduwen placht op te houden. De schaduwen waren uit de stad verdwenen, dus moest ook The Shadow verdwijnen.

Shadow-revival

In 1964 werd er een driedubbele poging gedaan een come-back van The Shadow te realiseren. Bij Bantam verschenen pocketbooks met zijn avonturen en Archie Comics bracht hem in stripvorm terug, terwijl er ook weer een radioserie startte. Maar de tijd was nog niet rijp voor een werkelijk revival, want alle pogingen moesten al snel weer gestaakt worden bij gebrek aan belangstelling. Van de comics verschenen slechts zes deeltjes.
In het begin van de 70-er jaren leek het algehele klimaat gunstiger om een nieuwe comeback van de Schim te proberen, in het kader van de pulp-revival en de nieuwe belangstelling voor The Spirit. In paperbacks verschenen herdrukken van de oude Shadow-pulps van Walter Gibson, spoedig gevolgd door een nieuwe serie comics bij DC. The Shadow beleefde een tweevoudige come-back in de comics: tegelijkertijd trad hij op als gastheer in de serie Batman en verscheen het eerste deeltje van zijn eigen Shadow-

ZES MAANDEN GELEDEN-- --PLANNEN GESTOLEN VOOR NIEUW SOORTSCHIP UIT HET MARINE HOOFDKWARTIER--
-- VANNACHT GEVANGENEN VRIJ-GELATEN--
EN DE NAAM VAN JE LEIDER-?
-- WEET NIET-- INSTRUCTIES EN BETALING PER POST-- -IN CODE -- MORGEN-NACHT WEER EEN KLUS
-- OM ELF UUR--

Once again the mighty Ying Ko—The Shadow—glides through the perilous mazes of Chinatown, to pull the dripping fangs of death that were the

Teeth of the Dragon

A Complete Book-length Novel from the Private Annals of The Shadow
as told to

Maxwell Grant

CHAPTER I.
SOUTH OF FRISCO.

THE powerful, low-slung roadster was spinning southward along a highway that overhung the Pacific's shore. Brilliant headlights showed the broad stretch of highway fairly pouring beneath the huge-tired wheels.

With all its speed, the motor's tone was rhythmic. The car never slackened as it took the sweeping, well-banked

uit: The Spirit Magazine, 15 nov. 1937.

reeks (november 1973).
De meeste van de twaalf verschenen deeltjes zijn geschreven door Denny O'Neill, terwijl de tekenaars minder honkvast bleken: vijf delen door Mike Kaluta, waarvan één samen met Berni Wrightson, vier door Frank Robbins, waarvan één met MacLaughlin, en drie door Eufrenio Cruz. In Nederland heeft Uitgeverij Classics slechts de eerste vijf delen uitgegeven, vier van Kaluta en één van Robbins. Volgens kommentaren maakte de laatste tekenaar, Cruz dus, er een puinhoop van. De laatste delen zouden in tekst en tekeningen alle atmosfeer missen en The Shadow zou zich daarin dan ook niet meer onderscheiden van gemiddelde superhelden. In het begin van de eerste is dat echter wel degelijk het geval: Shadow is geen doorsnee-superhero. Allereerst kan hij technisch gesproken al niet tot deze kategorie gerekend worden, omdat hij niet over bovenmenselijke krachten beschikt, hetgeen voor een superhero een vereiste is. Ook technisch gezien steken de eerste Shadow-delen, die van Mike Kaluta, ver boven de gemiddelde comic uit. Hij weet in zijn tekeningen met zijn dunne lijnvoering een prachtig dertigerjarensfeertje op te roepen, niet alleen in kostuums en dekors, maar ook in zijn tekenstijl, die soms zeer dicht bij die van vooroorlogse tekenaars ligt. En dan is er nog het fraaie gelaat van Shadow's charmante assistente Margo Lane, die regelrecht uit een dertigerjarenfilm is gestapt. De verhalen zijn minder sterk dan de tekeningen. The Shadow komt erg vaak als de stoere jongensheld overal precies op tijd om een onschuldig slachtoffer te redden of om weer een stapeltje boeven plat te slaan die net op het punt

Aantrekkelijke assistente Margo Lane, getekend door Mike Kaluta.

Margo Lane van Frank Robbins

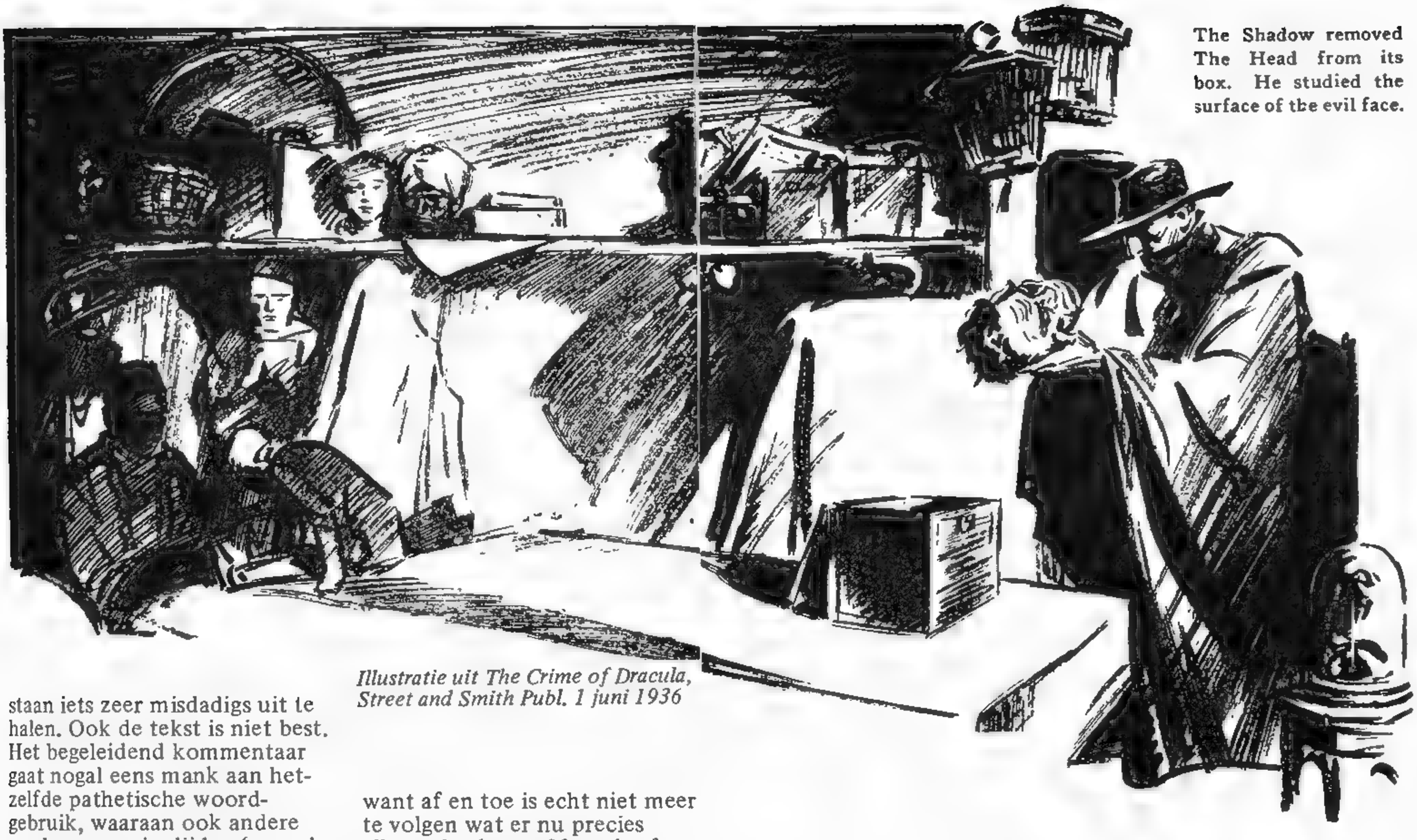

The Shadow removed The Head from its box. He studied the surface of the evil face.

Illustratie uit The Crime of Dracula, Street and Smith Publ. 1 juni 1936

staan iets zeer misdadigs uit te halen. Ook de tekst is niet best. Het begeleidend kommentaar gaat nogal eens mank aan hetzelfde pathetische woordgebruik, waaraan ook andere moderne comics lijden (vooral 'Conan' heeft dat heel sterk): overdreven dramatiek en pogingen tot poëtische aanpak die volledig mislukken. Die begeleidende kommentaren staan in schrille tegenstelling tot de dialoog, die, waar het uitspraken van gangsters betreft, gewild plat is op een dermate onnatuurlijke wijze dat het zeer storend werkt. De manier waarop Kaluta de verhalen in opeenvolgende beelden vertelt, is niet altijd even perfekt. Het lijkt soms wel of hij de duidelijkheid van het verhaal opoffert aan een sfeervolle prent of een mooie hoek die lekker te tekenen is. En hoe mooi die prenten soms ook zijn, het is jammer voor het verloop van het verhaal, want af en toe is echt niet meer te volgen wat er nu precies allemaal gebeurt. Maar de sfeer is prachtig geslaagd: zijn zwart/wit-platen van straten, akties en emotionele koppen zijn schitterend en hoewel ze soms afbreuk doen aan de vertelling, versterken ze die op andere platen juist weer in hoge mate.

In het enige Nederlandse deel dat door Frank Robbins is getekend, verandert het totale aanzicht volkomen. Zijn tekeningen zijn veel voller, drukker en overladen met aktie. Robbins is een zeer geroutineerd tekenaar, die met groot vakmanschap op uiterst vlotte wijze zijn verhaal vertelt. En Kaluta mag dan op deze punten duidelijk de mindere zijn van Robbins, toch zijn zijn verhalen met de sfeer die hij in zijn wat aarzelende tekeningen heel mooi weet op te roepen, zonder meer te prefereren boven het geroutineerde werk van Robbins.

Na Robbins is dan nog Eufrenio Cruz aan het werk geweest, die volgens zegslieden de Shadow-reeks om zeep heeft geholpen. De populariteit liep snel terug, zodat de uitgever er mee stopte. Toch hoeft dit helemaal niet te betekenen dat er in de 70-er jaren geen plaats meer is voor deze Schim uit het verleden. De paperbacks met Shadow-verhalen die in Amerika momenteel nog steeds verschijnen, zijn wél een groot sukses. En dat zou betekenen dat het stopzetten van de comics minder ligt aan de figuur van The Shadow zelf dan aan de manier waarop zijn verhalen door uitgevers worden behandeld. Wie weet wordt het opnieuw geprobeerd, in betere vorm, en zal het succes dan wèl komen? The Shadow knows!

R. v. Eijck

Gegevens ontleend aan:
Furore nr. 6, april 1977, 'De wereld van de pulps' door Ed Schilders;
Mediascene, maart/april 1976;
Comixene 18, maart/april 1979, 'The Shadow knows' door Rainer Clodius;
The Comic-Book Book, door Don Thompson en Dick Lupoff.

Omslagen van enkele Street and Smith magazines uit de jaren dertig.

SHADOW!

Crime Dept.: Lamont Shadowskeedeeboomboom, wealthy young man about town, has long ago in the Orient learned a secret hypnotic power to cloud men's minds! His friend and companion, Margo Pain, is the only person who knows to whom the voice of the invisible Shadowskeedeeboomboom belongs! Margo calls him, for short . . .

JUST DON'T MESS AROUND WITH ME, BOYS, 'CAUSE I'M THE ONLY PERSON WHO KNOWS TO WHOM THE VOICE OF THE INVISIBLE SHADOWSKEEDEEBOOMBOOM BELONGS!

I'M LOOKING FOR THIS GUY, SEE! COMPLETELY INVISIBLE, SEE!... IMPOSSIBLE TO DETECT, SEE, WITH THE NAKED EYE, SEE!
...ANY YOU GUYS SEEN HIM?
A FRIEND AND COMPANION OF THE SHADOW IS NO FRIEND OF OURS!
NYAH-HAH-HAH-HAH!

WHO DAT? WHO DAT WHO SAY WHO DAT? WHO DAT WHO SAY NYAH-HAH-HAH?

I...AM THE SHADOW, (SHORT FOR SHADOWSKEEDEEBOOMBOOM)! I AM CLOUDING YOUR MINDS WITH A SECRET HYPNOTIC POWER I LEARNED IN THE ORIENT!

NO DRINKS TO MINERS

GLUG GLUG GLUG

QUICK, SOMEBODY! GRAB HIM!

NYAH-HAH-HAH-HAH! STUPID FOOLS, SHVIENHUNT! STOP ACTING RIDICULOUS! WHEN I CLOUD THEIR MIND, NOBODY FINDS THE SHADOW... OWCH!

I FOUND THE SHADOW!

KLONK!

GOOD HEAVENS! THIS MAN DOESN'T HAVE A MIND TO CLOUD!

YOU DIRTY COWARD!... HITTING ME FROM BEHIND, BELOW THE BELT! WHYN'T YOU FIGHT CLEAN AND HONEST LIKE ME? I DAST YOU TO THROW AWAY YOUR GUN AND HAVE A CLEAN...GOOD, CLEAN... CLEAN GOOD FIGHT! CLEAN!...I DOUBLE DAST YOU!

HOKAY!

KLUNK!

REMEMBER! NO WRASSLING! ...HEY!

VOTE J ELKE FOR VICE-PRESIDENT

NYAH-HAH-HAH-HAH! WHO KNOWS WHAT EVIL LURKS IN THE HEARTS OF MEN? WHO KNOWS? ANYONE AROUND HERE KNOW? I DON'T KNOW!

POW! KER-

BLAM!

BLAM! MAJ8-

BLAM! BLAM!

SAMMY RUTH

SHUT THE DOOR BOYS! WE'LL LOCK THE SHADOW IN!

SLAM!

OPEN FIRE!

A BULLET'S BOUND TO GET HIM!

BOOP!

ZING

WAM

BING

BAM!

BOW

ZOOM

PANG

ZAM!

KER-POW!

BLAM!

OPEN THE DOOR, BOYS! YOU LOCKED THE SHADOW' OUT!

LAMONT! IT IS I, MARGO PAIN ...THE ONLY PERSON WHO KNOWS TO WHOM THE VOICE OF THE INVISIBLE SHADOW' BELONGS! THANK HEAVEN YOU'RE ALL RIGHT!

YES! I'M LUCKY! NOW THAT ALL THOSE THUGS ARE DEAD, I SHALL REMAIN, *UN*TOUCHED... *UN*HARMED... UN... OW!

SPLAT

LAMONT! WHERE ARE YOU! I, MARGO PAIN, YOUR FRIEND AND COMPANION, WANT TO GIVE YOU A BIG KISS!

WHY, I'M RIGHT OVER HERE ON THE STAIRWAY!

WHERE LAMONT? WHERE? WHERE? HYAR? THAR? WHAR?

OUR LIPS ARE ALMOST TOUCH-ING! BEND TOWARDS ME A LITTLE BIT MORE...

TRY THE NEW BREAKFAST CEREAL "HUSH"! DOESN'T POP, SNAP OR CRACKLE!

...JUST A LITTLE BIT MORE... A *LITTLE MORE*... *HOLD IT*...

PTUNG!

YOU SAY YOUR GIRLFRIEND WON'T WEAR A GIRDLE BECAUSE SHE AIN'T GOT THE GUTS!

- TRY FLIMSY'S GIRDLES.

THAT'LL TEACH YOU NOT TO GO 'ROUND TELLING HOW *YOU* ARE THE ONLY ONE WHO KNOWS TO WHOM THE VOICE OF THE INVISIBLE SHADOW' BELONGS!

IT JUST SO HAPPENS...*I* KNOW *TOO!*

LAMONT! LAMONT! WHAT DO YOUR KISSES DO TO ME?

TREAT 'EM ROUGH... THEN MAKE LOVE TO 'EM!...C'MERE, MARGO PAIN... FRIEND AND COMPANION!

OH, SHADOWSKEEDEE-BOOMBOOM! WHEN I FEEL YOUR STRONG *ARMS WITH YOUR BROAD POWERFUL SHOULDERS, I'M HELPLESS!*... WHATAYA SAY YOU QUIT CLOUDING MY MIND FOR FIVE MINUTES!

BLACK & BLUE COAL

HEL-LO!

OOP! NOW THAT I SEE YOU, PLEASE CLOUD UP MY MIND AGAIN!

3

HI-HO! I'VE BEEN USIN' DEM OL' SECRET HYPNOTIC POWERS ALL MORNING! LET'S KNOCK OFF FOR LUNCH!

SHAD'! HERE'S WHY I'VE BEEN LOOKING FOR YOU! *DYNAMITE UNDER THE HOOD OF MY CAR... TIME BOMBS IN THE MAIL...* I HAVE REASON TO BELIEVE SOMEONE IS TRYING TO DO ME BODILY HARM!

WHOEVER IT IS, SHAD', YOU'LL CLOUD THEIR MINDS, HUH, SHAD? YOU'LL GIVE 'EM THE OL' *NYAH-HAH-HAH,* WON'T YOU, SHAD? HUH? WON'T YA? HUH? HUH?

HEY SHAD?

ARE YOU THERE?

EEK

MAD COMIC

WHO PINCHED ME?

SHAMELESS HUSSY! ALLOWING MY SHADOW' TO PINCH YOU!

WHERE'S THAT WORM?

TOUCHED IN THE HEAD!

WHAT'S SHE GOT THAT I AIN'T GOT? I'M THE BEST!

OW!

YOW!

OW! OW! OW!

LEGGO!

LISTEN, SHAMELESS HUSSY! I KNOW TO WHOM THE VOICE OF THE INVISIBLE *SHADOW'* BELONGS! DO *YOU?*

KRASH!

BEETHOVEN'S 4TH MOVEMENT FROM LACK OF PAYING RENT.

SEE, SHADOW? SEE SEE JUST NOW HOW BODILY HARM WAS TRIED? SEE?

DEFINITELY TOUCHED!

YES, MARGO! THE WEED OF CRIME BEARS BITTER FRUIT!♫

NOW I *KNOW* SOMEBODY IS OUT TO GET ME! IF ONLY THEY KNEW I WAS YOUR FRIEND AND COMPANION!

FOR LUNCH, LET'S KNOCK OFF ALREADY! HERE'S A PLACE WHERE WE CAN GET FOOD, CHEAP! YOU WAIT OUTSIDE!

CAFE-TERIA

BAC-TERIA

GET YOUR EYES CHECKED

OUR EGGS CAN'T BE BEAT!

YOU'LL GET A KICK OUT OF OUR FROGS LEGS!

DON'T LAUGH AT OUR COFFEE YOU TOO MAY GROW OLD AND WEAK SOME DAY

ZIP!

HOW WILL THEY STRIKE NEXT?

WOW! IS THIS PLACE CHEAP!

EVERY TIME I WALK PAST THE CASHIER, HE ASKS ME FOR MONEY!

CAFETERIA

BACTERIA

GET YOUR EYES CH'D

K-RATION

ZIP!

THE ONLY RESTAURANT WHERE YOU CAN EAT DIRT CHEAP!

HOW WILL THEY TRY TO KILL ME? A BULLET? GAS? P-P-POISON?

MMP! CHOMP! FORGOT THE KETCHUP!

ZIP

ZIP

OHHAHAHOHOHOHO! I'M LETTING MY NERVES GET THE BEST OF ME!

BURP!... WANT AN APPLE FOR DESERT?

SIDEWALK CAFE

NOW I'M IMAGINING THEY'RE TRYING TO POISON ME! OH *WHAT* WILL I IMAGINE *NEXT*?... HERE, HORSIE! WANT SOME NICE FOODIE? A NICE APPLIE?

URP!

WHO WOULD WANT TO POISON *ME*, THE ONLY PERSON WHO KNOWS TO WHOM THE VOICE OF THE INVISIBLE SHADOW' BELONGS?

P-TOO! P-TOO! P-TOO! P-TOO! P-TOO!

P-TOO! P-TOO! P-TOO! P-TOO! P-TOO!

5

SEE?...SEESEE?...SEE? SEE HOW THEY'RE TRYING TO POISON ME? SEE? DO SOMETHING, SHAD! TELL 'EM HOW THE WEED OF CRIME BEARS BITTER FRUIT, SHAD!

PTOO! PTOO! PTOOPTOO!

BUT THEN AGAIN! IT COULD BE MY IMAGINATION! THE PIANO...THAT POISONED FOOD! IT COULD HAVE BEEN A COINCIDENCE! NEXT THING I'LL BE IMAGING SOMEONE'S TRYING TO STICK ME WITH A DAGGER!

PHEW! I'M THIRSTY!

RAT-TAT-TAT-TAT!

ZIP!

R.I.P. SEA BREAST

CUDS

UGH!

THUNK!

EAT & GET GAS

MESS

PAPER TOWELS

...THEY GOT ME, GIRL! THEY GOT ME WITH A KNIFE WITH A NOTE TIED ON IT!

OOOOH! A *NOTE*? A NOTE FOR *ME*? OOOOH GOODY!

...RIGHT IN MY BOTTLE OF KETCHUP!

THIS NOTE! IT SAYS: 'MARGO PAIN! IF YOU WAIT IN THE HOUSE AT THE END OF MAIN STREET, YOU'LL GET A SURPRISE THAT'LL KILL YOU'!

THERE IT IS! THE HOUSE AT THE END OF MAIN STREET! AND LOOK, SHAD'! A DYNAMITE DETONATOR CONNECTED TO WIRES LEADING TO THE HOUSE!

PTING!

...AND LOOK INSIDE HERE, SHAD! STICKS OF DYNAMITE PILED ALL AROUND THE CHAIR I'M SUPPOSED TO WAIT IN! SHAD'? DO YOU THINK THIS COULD POSSIBLY BE A TRAP?

PTANG!

SIT HERE

FOR MARGO PAIN

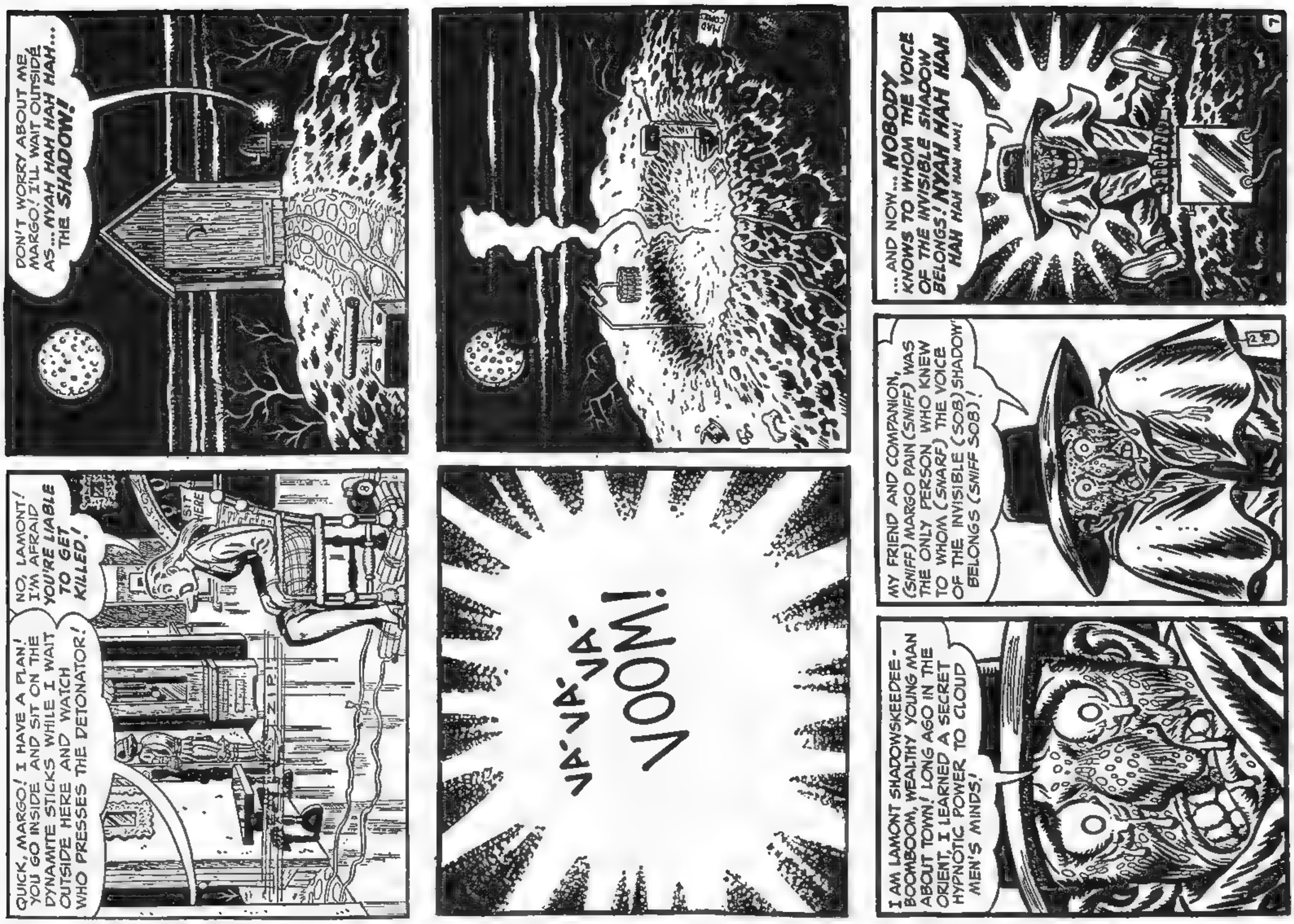
DON'T WORRY ABOUT ME MARGO! I'LL WAIT OUTSIDE AS ...NYAH HAH HAH HAH... THE SHADOW!
MAD COMICS
...AND NOW... NOBODY KNOWS TO WHOM THE VOICE OF THE INVISIBLE SHADOW BELONGS! NYAH HAH HAH HAH HAH HAH HAH!
7
MY FRIEND AND COMPANION, (SNIFF) MARGO PAIN (SNIFF) WAS THE ONLY PERSON WHO KNEW TO WHOM (SNARF) THE VOICE OF THE INVISIBLE (SOB) SHADOW" BELONGS (SNIFF SOB)!
29
QUICK, MARGO! I HAVE A PLAN! YOU GO INSIDE AND SIT ON THE DYNAMITE STICKS WHILE I WAIT OUTSIDE HERE AND WATCH WHO PRESSES THE DETONATOR!
NO, LAMONT! I'M AFRAID YOU'RE LIABLE TO GET KILLED!
SIT HERE
ZIP!
HA-HA-HA-HOOM!
I AM LAMONT SHADOWSKEEDEE-BOOMBOOM, WEALTHY YOUNG MAN ABOUT TOWN! LONG AGO IN THE ORIENT, I LEARNED A SECRET HYPNOTIC POWER TO CLOUD MEN'S MINDS!

Persiflage uit Mad (uit piëteit niet vertaald). 1955.

RAVEN IS DE NAAM,

SCHLOMO RAVEN

PRIVE-DETECTIVE!

door Kees de Bree

Het was een regenachtige avond, 19 mei 1942. President Roosevelt was in het 3e jaar van zijn 3e ambtstermijn. De Japanners hadden Corregidor; La Guardia had New York. Cagney danste in 'Yankee Doodle Dandy'. Ik stond op het punt een van de ongelooflijkste zaakjes uit mijn carrière te beleven. Mijn naam is Schlomo Raven. Ik ben een privé-detective. Ik accepteer iedereen. Rijk. Arm. Failliet. Mijn specialiteit ligt op het gebied van de achtergestelden. De zogenaamde 'lelijke' mensen. De zieken, de gewonden, de eenzamen, de schuwen, de hele kleintjes.

Met deze woorden introduceert de tragi-komische stripdetective Schlomo Raven zichzelf terwijl tekstschrijver Byron Preiss hem op de omslag al heeft aangekondigd met de prijzende woorden: *'He's smarter than Marlowe! Shorter than Spade! Schlomo Raven! Public detective! '*

Deze lilliput-detective met zijn gekreukelde regenjas, slappe hoed en z'n omhooggeslagen kraag die hem enigszins het aanzien van The Shadow geeft is bedacht door Byron Preiss en

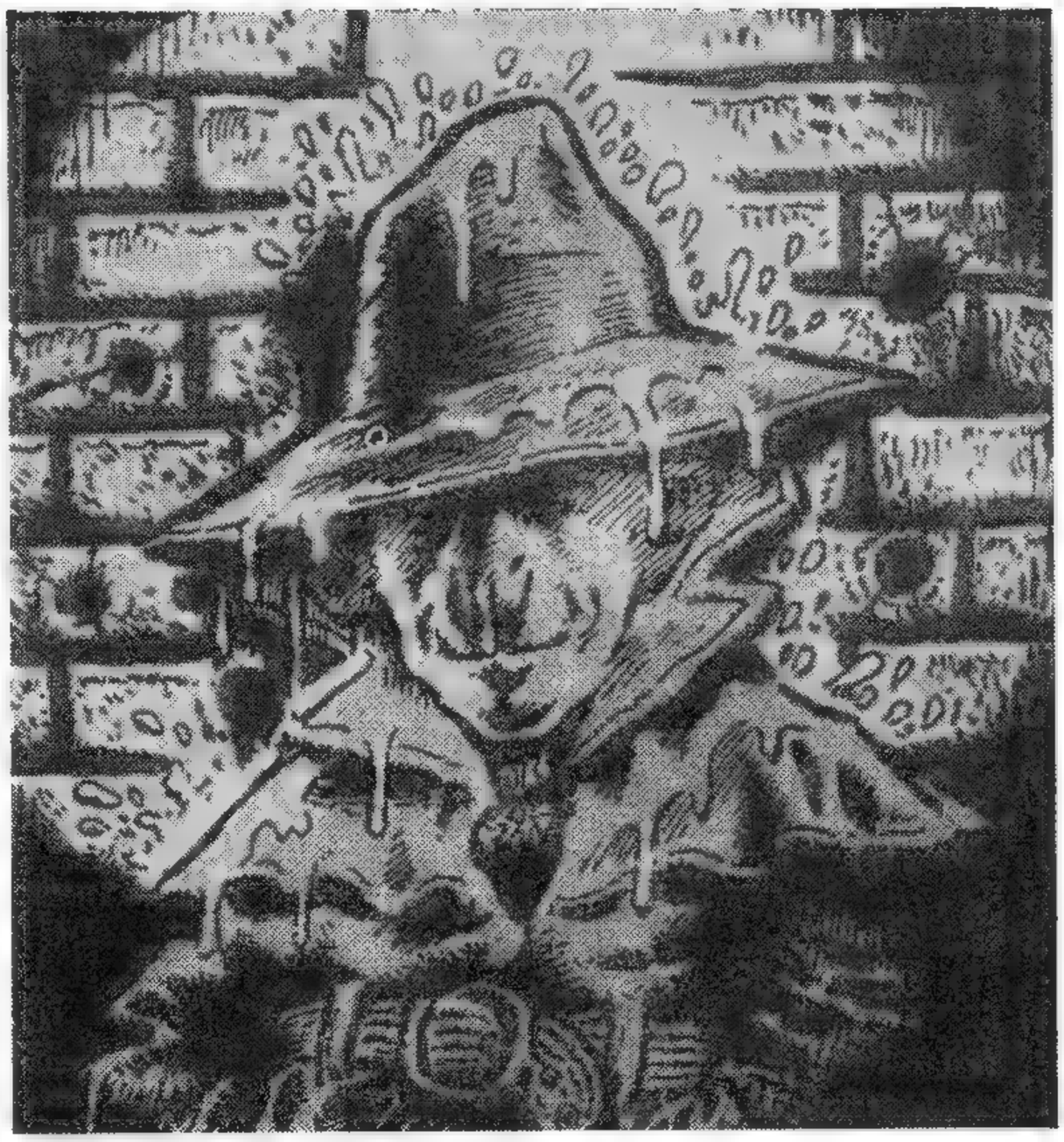

WOULD YOU MIND CARRING WITH US?
I CERTAINLY WOULD MIND!
WE MUST INSIST.
SHLOMO, WHO ARE THEY?
G-MEN, EP.
WITHIN FIVE MINUTES, WELLS, EPPIE, BENSON AND MYSELF WERE ON OUR WAY TO FBI HEADQUARTERS, NEW YORK.

Orsoni Wells en Schlomo Raven in 'Rosebug'.

Onderdeur en mooie secretaresse.

getekend door Tom Sutton. Preiss, wiens interesses in het verleden en in de toekomst liggen, richtte in 1976 zijn eigen uitgeverij op met het doel een of twee maal per jaar een stripboek op de markt te brengen. Aan de ene kant had hij dan alle tijd om met vrienden een goed uitgebalanceerd produkt te brengen en was hij niet overgeleverd aan de tijd- en energievretende comic-book industrie. Aan de andere kant kon hij rustig met het medium strip experimenteren zonder dat verontruste lezers hem zouden noodzaken een financieel verantwoord produkt te maken.

In de strips die hij in z'n serie *Fiction Illustrated* uitbrengt, en die hij 'visual graphic story's' noemt, experimenteert hij vooral met het tekstgedeelte. Er zijn tot nu toe 4 boeken verschenen: 1 SF-verhaal, *Starfawn* geheten en 3 detectives: *Schlomo Raven* (met Sutton), *Chandler* (met Shadow-illustrator Steranko) en Son of Sherlock Holmes (met Ralph Reese). Schlomo Raven bijt de spits af in de serie. Om te laten zien dat we met een komische strip voor volwassenen te maken hebben, wordt in het begin van het boekje uitvoerig dank betuigd aan mensen als: Havery Kurtzman, Bill Elder, Wally Wood, Jack Davis, John Severin en Will Eisner.

Bovendien is er een aardig voorwoord opgenomen van Harvey Kurtzman die daarin terugblikt naar zijn eigen tijd als beginnend uitgever-tekenaar: *'De truc was een bekend iemand zover te krijgen dat hij iets voor in het boek wilde schrijven. Op die manier kon je zijn naam exploiteren en de aandacht van de lezers trekken. Eigenlijk een smerig zaakje. En nu, 20 jaar later, sta ik aan de andere kant van de streep. Ze willen dat IK een voorwoord schrijf. IK! ! Ik ken het boek nauwelijks maar hoe kan ik nee zeggen?*

Schlomo Raven heeft een goed formaat. . . een paperback stripboek. Ik geloof erin. Het is mijn type boek. Als u het niet wilt lezen, verzamel het dan tenminste. Denk maar eens aan de reden waarom oude Supermancomics tegenwoordig worden verkocht en wegvliegen. . .'

De 2 verhalen van Schlomo Raven vallen na al de inleidende poespas wat tegen. In het 1e verhaal *The Farx Bros* moet hij de vermiste Farx Brothers Grippo, Heepo, Choocho en Zeepo opsporen. De aanwijzingen leiden Raven naar Hollywood en konfrontaties met bekende filmsterren en filmkreaties (Het monster van Frankenstein) schering en inslag zijn. De lezer moet heel wat oude films, in het bijzonder die van de Marx Brothers, hebben gezien wil hij de vele inside-jokes kunnen begrijpen.

Datzelfde geldt, in mindere mate, voor het 2e verhaal *Rosebug*. Een lijk achter de coulissen van de Radio City Music Hall brengt Schlomo Raven in contact met Orsoni Wells! Terwijl een musical van *Citizen Kane*, in een geheel zwarte bezetting, wordt voorbereid, krijgt Raven het aan de stok met Duitse saboteurs in zijn poging het Rosebug-raadsel op te lossen. De humor moet vooral komen van spitse woordgrapjes, verwijzingen naar bekende filmsterren, slapstick-situaties maar ook van absolute kolder. Raven komt bijvoorbeeld zijn kantoor binnen door een luikje onder in de deur, een juffrouw weent zo hardgrondig dat binnen korte tijd het hele vertrek onder water staat terwijl Raven rustig rondzwemt. Dat Raven veelal langs zijn cliënten heenpraat, zijn konklusies nauwelijks logisch te noemen zijn, zijn taal is opgebouwd uit cliché's, zijn sekretaresse mooi is en dat hij alleen door open deuren in te trappen zijn zaken oplost, ligt voor de hand. Toch is Schlomo Raven redelijk verteerbaar. Het is alleen jammer dat Preiss door zijn overdadig tekstgebruik (grote balloons aangevuld met lappen tekst tussen de tekeningen) zijn kleine detective vaak letterlijk naar de rand van de pagina dringt. Dat is te mad, mad, MAD!

Filmsterren en inside-jokes in Hollywood.

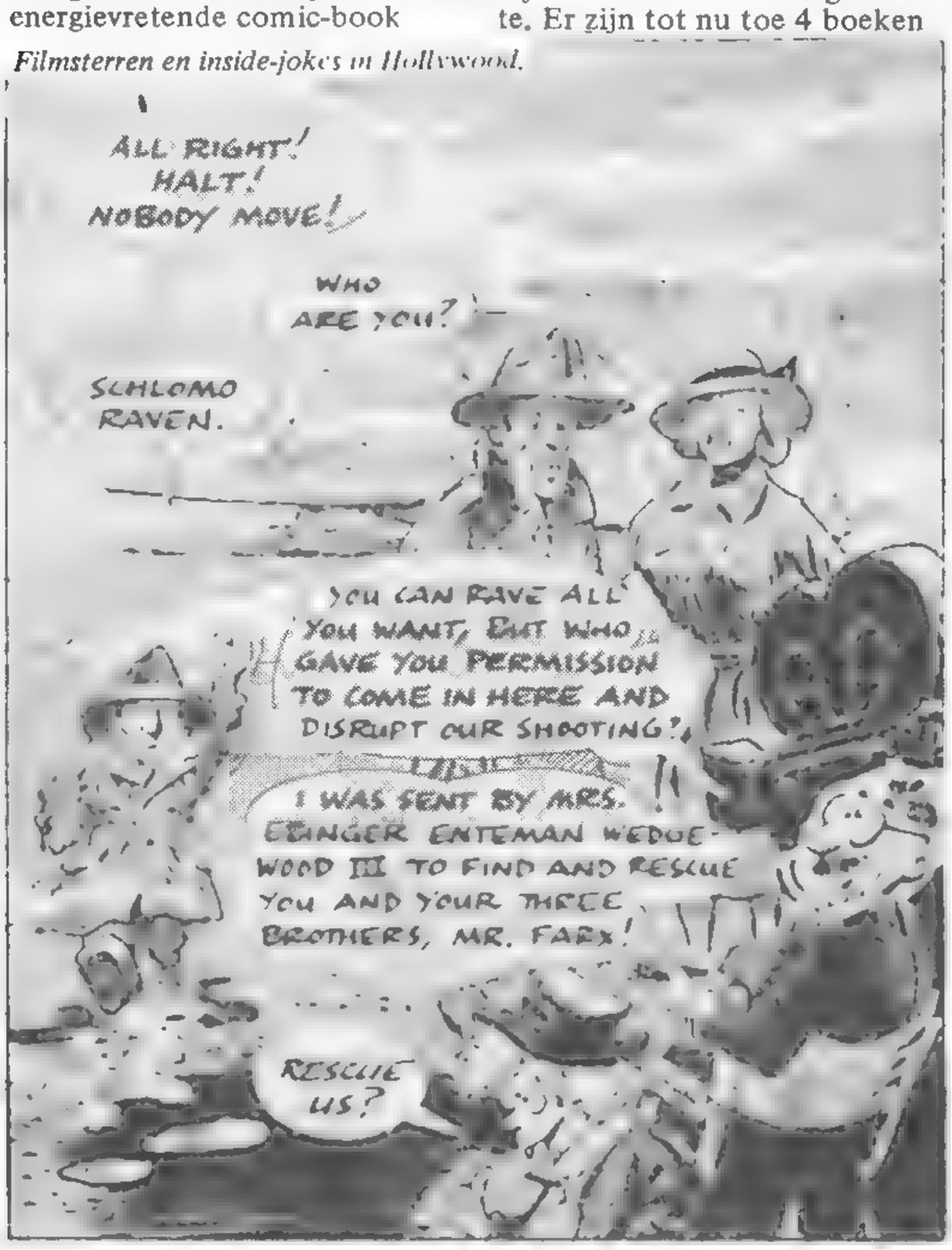
ALL RIGHT! HALT! NOBODY MOVE!
WHO ARE YOU?
SCHLOMO RAVEN.
YOU CAN RAVE ALL YOU WANT, BUT WHO GAVE YOU PERMISSION TO COME IN HERE AND DISRUPT OUR SHOOTING?
I WAS SENT BY MRS. EBINGER ENTEMAN WEDGEWOOD III TO FIND AND RESCUE YOU AND YOUR THREE BROTHERS, MR. FARX!
RESCUE US?

JACK PALMER, DETECTIVE, CONTRA ARGHHHH

Een grap uitleggen is nooit leuk.

door Hans Frederiks

Daar staat Palmer dan, met zijn gleufhoed en regenjas, beschuldigd van moord, tussen een aantal wulpse dansmeisjes, geconfronteerd met een bijziende getuige. Of de getuige even de moordenaar in het rijtje aan wil wijzen. . .

Palmer beweert een alibi te hebben. Hij was op het tijdstip van de moord bij de tandarts. Dit alibi wordt nagetrokken, maar als de tandarts Palmer moet identificeren, beweert hij plotseling dat hij hem nog nooit gezien heeft. Op het daaropvolgende plaatje zien we Palmer, die we voortdurend van achteren hebben gezien, pas weer van voren. Dán zien we ook pas dat zijn gezicht tijdens het 'third degree' verhoor een enigszins gewijzigde vorm heeft gekregen.

Bij de reconstructie in de Rue de Bosphore wordt deze straat zonder veel omhaal herdoopt in de Rue des Dardanelles, als blijkt dat de moord daar gepleegd is. Bij dezelfde reconstructie beweert een sterk op Hitchcock gelijkende heer steeds het tegendeel van wat de hoofdinspecteur beweert. Als de hoofdinspecteur zegt: *'Mijnheer Casino de Brooklyn, het slachtoffer, komt uit perceel nummer 16. U werpt zich op hem terwijl u hem bedreigt met uw wapen,'* dan zegt de man: *'Ik woon hier alleen in dit hotel en geen enkele Mijnheer Casino de Brooklyn heeft hier ooit een voet gezet.'* De steeds bozer kijkende inspecteur zegt dan: *'Mijnheer Casino de Brooklyn komt uit perceel nummer 18. U werpt zich. . .* waarop de man hem in de rede valt met: *'Nummer 18 is dichtgemetseld.'* Vertwijfeld roept de inspecteur dan uit: *'Casino de Brooklyn komt uit het putje. . .'*

Intussen blijkt er iets mis te zijn met het vuurwapen, wordt de inspecteur die het lijk op straat heeft gekrijt straattekenaar, en komt er een mannetje met een ladder een nieuw naambordje (Rue des Dardanelles) bevestigen. Tijdens de persconferentie die belegd is om de oplossing van de misdaad bekend te maken, vertelt de hoofdinspecteur desgevraagd dat Palmer de moord heeft gepleegd omdat Mijnheer Casino de Brooklyn weigerde de opbrengst bekend te maken van de roomtaart met caramelsaus, een opbrengst die sinds eeuwen aan de familie van de prinses de Brooklyn toebehoort. Uiteindelijk blijkt er helemaal geen moord gepleegd te zijn!

bijziende getuige...

Niet meer te volgen waanzin? Een verhaal van Harvey Kurtzman en Bill Elder? Humor?
Waanzin nee! Werk van Kurtzman en Elder, ook niet, al had het misschien best mogelijk geweest! Humor dus! !
Maar dan wel humor die stukken verder gaat dan die van de bovengenoemde Mad-tekenaars. De bizarre moordsituatie is afkomstig uit een detectiveverhaal van de Franse schrijver-tekenaar Pétillon die zijn eigenzinnige private-eye Palmer laat schitteren als nooit tevoren.
Pétillon's ster stijgt de laatste jaren in een razend tempo. Deze in Lesneven, Bretagne, geboren tekenaar vertrok in 1968 naar Parijs om er te leren tekenen. Hij kwam midden in de mei-revolutie terecht waardoor zijn aspiraties slechts voor korte tijd van de baan waren. Hij wilde humoristisch tekenen in de stijl van Chaval en Bosc en kreeg zijn eerste cartoons geplaatst in tijdschriften als L'Enragé, Action, Planéte, Plexus, Jeune Afrique en Penthouse. Sterk uiteenlopende bladen dus, waarvoor hij een jaar of vier tekende, totdat hij, zoals hij zelf zegt, zich bewust werd van het feit dat hij nooit een Ronald Searle zou worden. Dat stukje zelfkennis kwam in 1972, een tijd waarin de strip zich snel ontwikkelde. Hoewel hij er sinds zijn jeugd geen meer had gelezen, begon hij strips te tekenen, onder andere voor het weekblad Pilote de detective Palmer-verhalen.

MAOISTISCH KOMPLOT

Zo op het eerste gezicht is Jack Palmer een voorbeeld van de normale privé detective. Hij heeft een kantoor, een groot ladenbureau en zo'n deur waar op staat: Jack Palmer, detective. Hij heeft ook de gebruikelijke 'zaken': weggelopen dochters opsporen, echtscheidingszaken, moorden oplossen. Ook gaat hij gekleed in een regenjas en een gleufhoed, van het soort, waaraan je op honderd meter afstand al een 'stille' of een privé-detective herkent. Niets aan de hand dus. Maar in eerste instantie is er bij Pétillon nooit wat aan de hand.
Het begint altijd allemaal normaal. Met een ontvoering bijvoorbeeld.

Palmer wordt door de CIA ontvoerd, omdat hij belangrijke gegevens blijkt te bezitten.
'Stap in', zegt een als cowboy geklede ontvoerder, *'we gaan een ritje maken.' 'Geen sprake van,'* stribbelt Palmer tegen, als hij ziet dat hij in de auto naast de bestuurder moet gaan zitten. Want zegt hij: *'Dat is de dodemansplaats'*. Dit voorval geeft een enorm oponthoud in de ontvoering, want eerst moet Washington gebeld worden, voor toestemming om Palmer ergens anders te laten zitten.

Een andere ontvoering: Palmer loopt in Parijs door de stad te slenteren. Hij wordt staande gehouden door iemand in een eend: of hij even wil duwen want de accu is leeg. Boven het hierop volgende plaatje staat: *Een kwartier later neemt de 2CV de afslag naar Fontainebleau.* We zien Palmer nog steeds duwen en we horen de chauffeur zeggen: *'Nog even, hij pakt geloof ik.'* Boven aan het plaatje hierna staat: *60 kilometer verder, op een binnenplaatsje in de omgeving van Fontainebleau.*
'Verdomme', roept Palmer bezweet vanachter de 2CV, tegen de hem aan grijnzende Chinezen, *'ik wist wel dat er in Parijs een maoïstisch komplot werd beraamd.'*

Twee, in eerste instantie, normale gebeurtenissen: in een detectiveverhaal is een ontvoering van de detective heel normaal. Maar het gewone wordt bij Pétillon bijna ogenblikkelijk absurd. Het is een patroon, dat we elke keer bij hem tegenkomen; een klassieke situatie, een cliché-situatie vaak, waarvan wordt uitgegaan, maar die ogenblikkelijk wordt geparodieerd.

Toen ik allerlei soorten detectives las, of toen ik thrillers

of hij even wil duwen...

ging zien, heb ik een voorraad cliché's opgebouwd en ik heb er lol in om die te parodiëren. Ik vind het niet zo interessant om een detective te creëeren, maar ik vind het wel lekker om over een bekend thema te raaskallen. En dat is bij een detective gemakkelijk.
Ik begin met een duidelijk verhaal, en op een gegeven moment introduceer ik een volkomen wildvreemd element. Bijvoorbeeld: ik bedenk een scène in een huis van waaruit je door het raam in het huis aan de overkant een persoon ziet staan. Dan ga ik plotseling deze persoon volgen, heel iemand anders als in het begin van het verhaal.

NABOKOV

Een ander aspect van de verhalen van Pétillon is de *gelaagdheid*: in één verhaal lopen meerdere thema's doorelkaar. Deze gelaagdheid is bijzonder goed terug te vinden in *Palmer se rebiffe (Palmer slaat van zich af)*, het eerste lange (vervolg)-verhaal dat Pétillon maakt voor het tijdschrift B.D. Voor die tijd tekende hij voornamelijk korte verhalen van 4 à 6 pagina's. In dit verhaal wordt hij aan het begin ontvoerd. Tja alweer ontvoerd, en uiteraard ook nu weer op een waanzinnige manier. Palmer, vermomd als schoenpoetser, volgt iemand. Terwijl hij bij een winkel staat te wachten, wordt er een levensgrote taart voor hem bezorgd, waaruit twee mannen tevoorschijn komen met...! Ontvoerd dus!
De ontvoerder wil van Palmer de bergplaats van 'het gele pakje' weten. Palmer weet van geen geel pakje. Pas later in het

verhaal moet hij een pakje afleveren met het losgeld voor de bevrijding van een ontvoerd meisje. Dit pakje blijkt geel te zijn. Eigenlijk is het verhaal stukken ingewikkelder, maar dat zal ik u besparen. Het is in ieder geval een goed voorbeeld van de diverse lagen die Pétillon in een verhaal inbouwt.

Mijn manier van verhalen vertellen is erg beïnvloed door Vladimir Nabokov. Hij is een van mijn grote favorieten. De meeste mensen kennen hem alleen als de schrijver van Lolita, *een boek dat een schandaal verwekte. Maar hij heeft veel meer boeken geschreven, die elk ware meesterwerken zijn kwa konstructie. Een van mijn favoriete boeken van hem is* Bleek Vuur. *Het eerste gedeelte van dit boek wordt gevormd door een autobiografisch gedicht van een Amerikaanse leraar, die zojuist vermoord is. Het tweede gedeelte is een studie van het gedicht, ondernomen door een uitgewekene uit een Europees Koninkrijk, die het manuscript gevonden heeft. Hij gaat het gedicht analyseren en haalt er betekenissen uit die nooit bedoeld kunnen zijn. Hij gaat er de geschiedenis van zijn koning in zien en geeft op deze manier allerlei rare interpretaties aan dat gedicht. Het hele boek is één prachtige parodie op de tekstverklaring. Zo wil ik ook strips maken: een verhaal in het verhaal, een verhaal dat het verhaal ondergraaft, maar dat op hetzelfde ogenblik het verhaal weer kruist.*

ARGHHH en AARGH

Pétillon gebruikt ook graag *stijlcitaten*. Hij laat graag zien, wat hij gelezen of gezien heeft. Dit ontaardt gelukkig niet in het koketteren met kennis, maar wordt humoristisch gebruikt.
We zien bijvoorbeeld in het begin van het album *Mister Palmer en Docteur Supermarketstein* een persoon liggen, die een dolk in zijn rug heeft. Net voor hij de pijp uitgaat kan hij nog tegen Palmer uitbrengen: *De moordenaar is ARGHHH*. . . Op het plaatje erna zien we Palmer met een telefoonboek in zijn handen en we zien hem denken: *Het onderzoek begint moeilijk, er zijn wel 43 ARGHHH's in het telefoonboek.* In het verhaal *Sound Effects* van Harvey Kurtzman en Wallace Wood, dat ze halverwege de jaren 50 voor MAD maakten is het centrale thema het opsporen van de moordenaar AARGH, nadat het slachtoffer op dezelfde manier nog heeft kunnen uitbrengen dat de moordenaar AARGH was.
Een ander citaat is de grap met de lege jas die verderop in hetzelfde album voorkomt. Op het eerste plaatje van die scène zie je Palmer op de rug. Hij staat naast een kastje, waarop een rinkelende telefoon. Het volgende plaatje is hetzelfde, maar nu met een hand die naar die telefoon grijpt. Dan zwenkt de camera en dan zie je ook pas dat het slechts de hoed en de jas van Palmer waren die we zagen en dat die rechtop in de kamer staan. Palmer zelf ligt op een stretcher en was de eigenaar van de hand die naar de telefoon greep. Ook deze grap zien we in een MAD verhaal. Pétillon is een groot bewonderaar van *Kurtzman* en *Elder*. Niet alleen citeert hij ze graag maar ook draagt hij een album aan hen op en zien we in een verhaal twee straten naar hen vernoemd.

Ik houd van verhalen die niet vooruitkomen, die vastlopen. Zoals bij Kurtzman en Elder, die mijn vaders in het stripverhaal zijn. Sinds MAD is er veel gebeurd in de strip, maar niets heeft me zo geboeid als wat zij maakten.

ONTVOERD! BRAVO!

Pétillon past ook veel de doorlopende grap (runnin'gag) toe. Dit soort grappen lopen meestal buiten het verhaal om en hebben er ook meestal geen invloed op.
In *Palmer se rebiffe* is er voortdurend sprake van gewonde circusartisten, die in de kliniek van doctor Supermarketstein opgelapt moeten worden. Op de eerste plaat van dit verhaal zien we twee clowns aan komen rennen, de ene met een onthoofde leeuwentemmer in zijn armen (de leeuwentemmer heeft het zweepje nog vast), de andere clown met een intens verzaligd kijkende leeuw. Wat later wordt er een echt doorgezaagd weesmeisje binnengebracht en nog later een degenslikker met een mislukte act.
Een voortdurende runnin'gag van Pétillon is die met Sam de ontvoerde helper van Palmer. Deze grap loopt door bijna alle verhalen heen. Bij tv-detectiveseries, in B-films of in de pulp-detectiveverhalen wordt vaak, om de hoofdfiguur ergens toe te dwingen, zijn partner of zijn vrouw ontvoerd. Palmer's partner is altijd ontvoerd. Als je hem ziet, lijkt het of hij al dagen op die stoel vastgebonden zit. Palmer neemt, in tegenstelling tot wat meestal gebeurt, geen enkel intiatief om hem te bevrijden, maar voert in elk verhaal rustig telefoongesprekken met hem. In deze grap zien we zowel het parodiëren van een cliché-situatie als de runnin'gag.

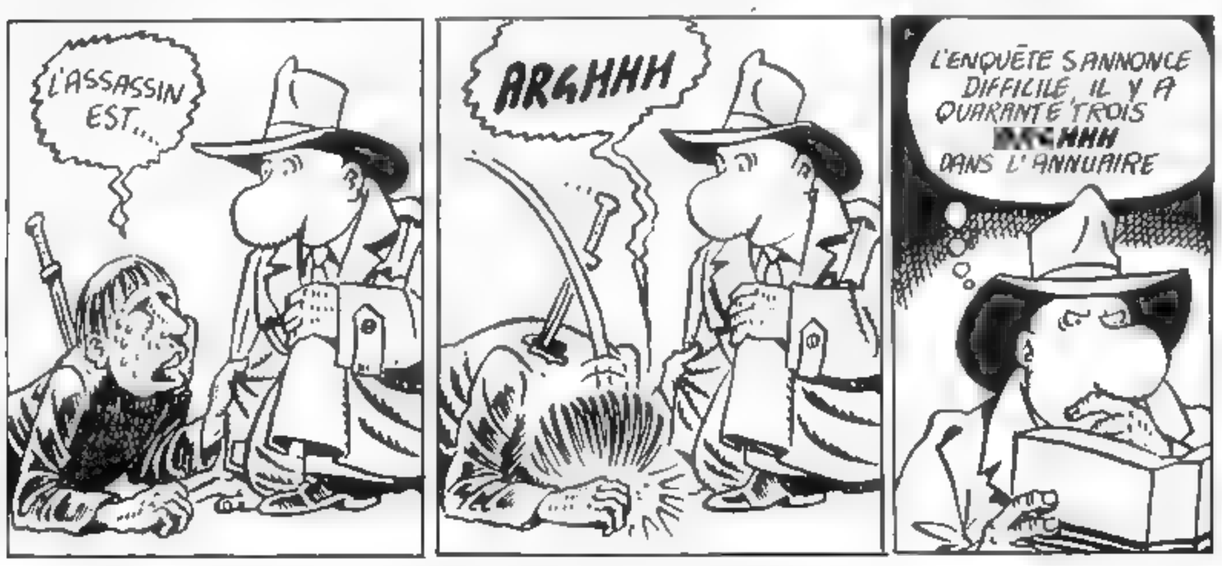

ARGHHH van Pétillon of

AARRGH van Kurtzman & Wood?

Pétillon kan niet verloochenen dat hij als cartoonist is begonnen. Vaak kan je zijn strips per plaatje bekijken, zonder dat je het verhaal moet gaan volgen. Om één zo'n plaatje, of vaak plaat, want hij houdt van grote drukke tekeningen, is er dan al genoeg te lachen.

BOBBIE OF THE BASKERVILLES

Dit hele verhaal over Palmer en Pétillon begint nu wel erg ingewikkeld te klinken: parodiëren van cliché-situaties, gelaagdheid van verhalen, Vladimir Nabokov, stijlcitaten, runnin'gags, drukke tekeningen. . . Maakt die Pétillon nou wel een leesbare strip? Of kom je om in de ingewikkelde plots en de gedetailleerdheid van de tekeningen?
Het is eigenaardig, maar ondanks dit alles blijven z'n strips altijd helder en duidelijk te volgen. Zijn manier van tekenen is daar ook debet aan. Vroeger tekende hij veel met viltstift, nogal vet soms, waardoor zo'n pagina zwaar op de maag lag. Later ging hij met een pennetje tekenen, wat losser vaak en soms nogal krasserig arcerend. Nu heeft hij in zijn meest recente verhaal z'n stijl definitief gevonden. Er wordt niet meer gekrast, de lijnen zijn wat steviger geworden en in plaats van arceringen past hij plakrasters toe, wat de helderheid zeer ten goede komt.
In dit artikel heb ik aan de hand van Pétillon's Palmer de humor van hem een beetje trachten te verduidelijken. Maar Palmer is niet het enige, wat hij heeft getekend. In L'Echo des Savanes was het weer een detective die het moest ontgelden: Sherlock Holmes. In dit verhaal blijkt de Hound of the Baskervilles, een monsterlijke reuzen-Bobbie (uit Kuifje dus). Ook tekent hij voor Charlie en voor Pilote. Absurd druk maar tot nu toe ook verfrissend absurdistisch en dat is het voornaamste.

H. Frederiks

intens verzaligd kijkende leeuw. . .

Voor dit artikel werd gebruik gemaakt van een interview met Petillon in het blad A Suivre I (1978).

Het Palmer-verhaal dat u op de volgende 4 pagina's aantreft, komt uit het eerste album van Pétillon: L'Echo des Savanes presente PETILLON.

DE TREIN VAN 17.46

BEGREPEN, CARLA ... JE TAAK IS PALMER TE VERLEIDEN. ALS JE HEM VERLEID HEBT ZAL HY PRATEN... EN ALS HY GEPRAAT HEEFT, LEG IK HEM HET ZWYGEN OP... VOORGOED..... HA HAHAHA

JE BENT EEN DUIVEL, OTTO...

J PALMER

ENQUÊTES RAMONAGE NETTOYAGE DE CAVES

ALS HET ZOVER IS, STEEK DAN EEN RODE VUURPYL AF. IK WACHT IN DE GANG, VERMOMD ALS ARGELOZE KAMPEERDER...

J.PHL

BINNEN

J.PALMER

ENQUÊTES RAMONAGE NETTOYAGE DE CAVES

MENEER PALMER?

BENT U DE NIEUWE WERKSTER?

NIET PRECIES

PAUL

HHMM.. WAT IS HET WARM BY U...

MOMENTJE... IK HAK EEN RAAM VOOR U UIT...

OH! MYN RITSSLUITING ZIT VAST!!... KUNT U ME HELPEN OM...

ALLEEN ALS U MIJN SCHOENEN HELPT VAST-MAKEN

VIND JE NIET DAT ER HIER EEN BEETJE TEVEEL LICHT IS?

MOMENTJE...

CLAC

MAMA!!

WAT DOE JE NOU, IDIOOT! IK BEN BANG IN HET DONKER!!!

MAAR U VOND TOCH...

IK WILDE ALLEEN DAT JE HET LICHT TEMPERDE, STUK ONGELUK!!

HOE GAAN DIE DINGEN OPEN?...

CLANG

CLANG

IS HET NU UIT MET DAT...

HE! MOET JE DAT STUK EENS ZIEN!!

WILT U WETEN WAT MIJN TYPE IS, MENEER PALMER?

IK HOU VAN KLEINTJES MET BREDE SCHOUDERS

MET EEN STEVIGE NEK ...

MET ENORME HANDEN

ZE IS AL EEN UUR DAAR BINNEN!! IK MOET 'NS GAAN KIJKEN

EN? HEEFT HIJ GEPRAAT?

MMMM...

GENOEG! NIET GOED-SCHIKS, DAN MAAR KWAADSCHIKS! WE GAAN HEM **LEVEND** INMETSELEN! HA HA!

REINIGINGSMELK

WAAR HAAL JE TOCH AL DIE PRACHTIGE SADISTISCHE IDEEEN VANDAAN?

DAT IS TOCH EENVOUDIG VOOR EEN KWAADAARDIG GENIE ALS IK, LIEVE CARLA! HAHA!

DE SUKKEL VERMOEDT NIETS! HI HI HI HI

HA HA HA HA HA HA

HAVER

ERG VEEL LATER...

PALMER

ALS JE WEIGERT TE PRATEN, DAN METSEL IK DE LAATSTE STEEN!! HA HA HA HA HA HA!

DEEG

PALMER

PALMER GEEF ANTWOORD!!

IK VRAAG ME AF OF WE ONS NIET TE VEEL HEBBEN UITGESLOOFT?

DRIIIIING

VERDOMD! DE TREIN VAN 17.46!!

SNCF

LA VIE OUVRAILLE

NEMO

AAARRRGHH

TE LAAT!!...

EINDE

PETILLON

vertaling: Hans Frederiks
lettering: Rob van Eijck

LORO, OF HET CABARET DER ONBEKENDEN

door Hans van den Boom

In het kielzog van de grote Franse tekenaars van de eind zestiger en zeventiger jaren (Gotlib, Mézières, Tardi en dergelijke), proberen nu al jaren nog een heel stel minder bekende tekenaars het hoofd boven water te houden. De meeste van deze striptekenaars hebben destijds gedebuteerd in het weekblad Pilote. Sinds dit tijdschrift echter van formule veranderde en maandblad werd, zijn de publicatiemogelijkheden voor hen nogal teruggelopen. Een stel van deze jongens probeert nu meer opdrachten te krijgen door alle nieuwe stripbladen voor volwassenen af te lopen. Namen die je dan weer hier, dan weer daar tegenkomt zijn Solé, Clavé, Lucques, Morchoisne en ook Loro, die overigens nog relatief veel werk voor Pilote is blijven doen.

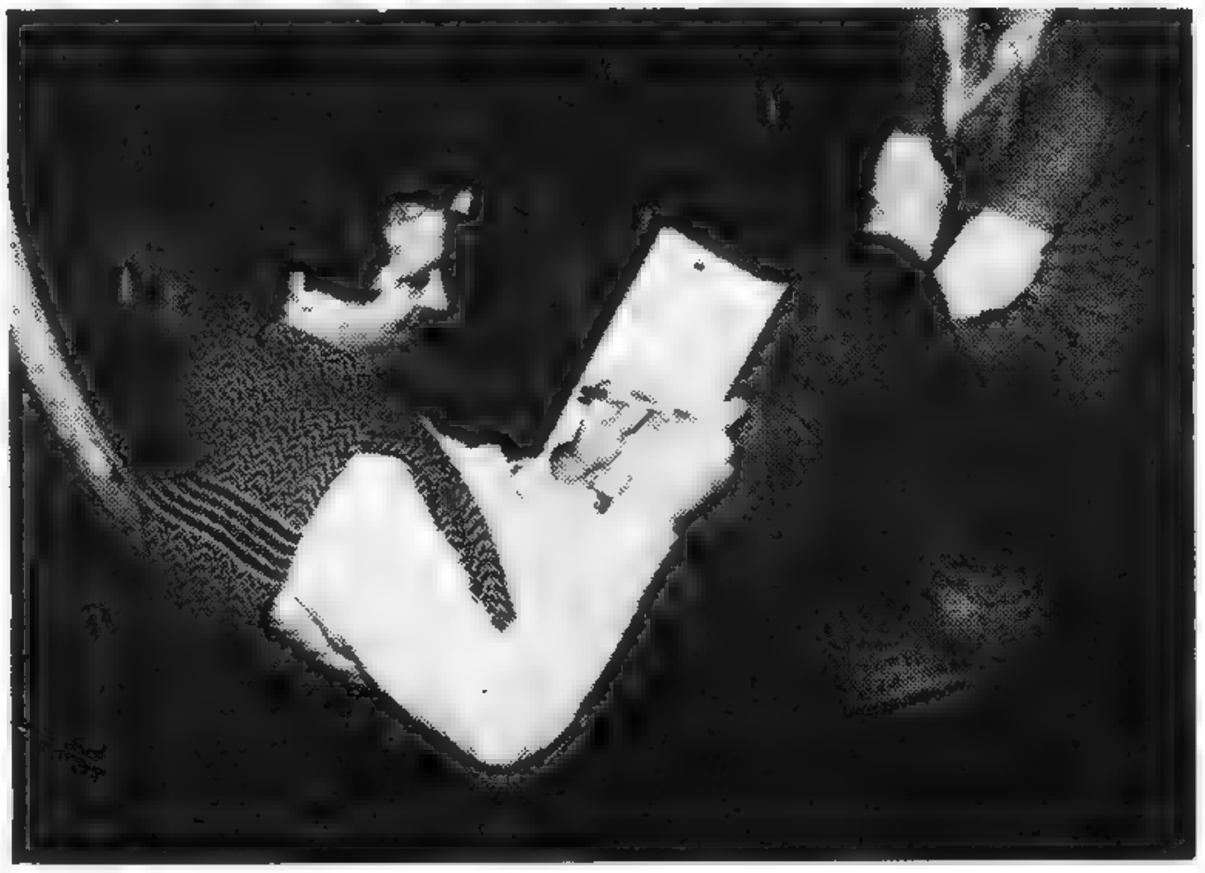

Jean-Marc Loro

SWORD AND SORCERY

Loro, die al in de jaren '66-'68 incidenteel voor Pilote en Robbedoes (miniboekjes) tekende, kwam pas goed aan de slag toen in Pilote rond '69 het dossier 'actualité's' ingevoerd werd. Het betrof hier een stuk of zes pagina's per week, met korte, op actuele gebeurtenissen geïnspireerde gags en verhaaltjes. Loro werd een van de vaste medewerkers van deze rubriek en bleef dat ook toen hij naderhand complete strips van meer pagina's begon te tekenen. Hij werkte in die tijd met steeds dezelfde scenarist, nl. Serge DeBeketech.
Rond 1971 schreef deze ook Loro's eerste vervolgstrip, getiteld Thorkael. Dit was een niet bijster interessante serie; een sword & sorcery-achtig geheel à la Conan, met hier en daar wat satirische trekjes. Van deze reeks zijn achteraf nog twee albums uitgebracht, te weten *L'Oeil du Dieu* en *La porte de Taï Matsu*.
In deze vervolgserie begint Loro voor het eerst een duidelijk eigen stijl te ontwikkelen, een stijl met zowel realistische als karikaturale elementen. Hij zegt hierover zelf (in Falatoff nr. 5): 'Ik ben begonnen met een karikaturale stijl, die met de jaren, en met kleine stapjes tegelijk, realistischer is geworden. Ik heb nu een stijl gevonden die mij goed ligt, een mengeling van realisme en karikatuur. Bij karikaturale tekeningen blijven de plaatjes altijd een beetje plat; realistische tekeningen geven veel meer diepte. Ik heb geprobeerd de techniek van het realisme toe te gaan passen bij overigens karikaturale tekeningen.'

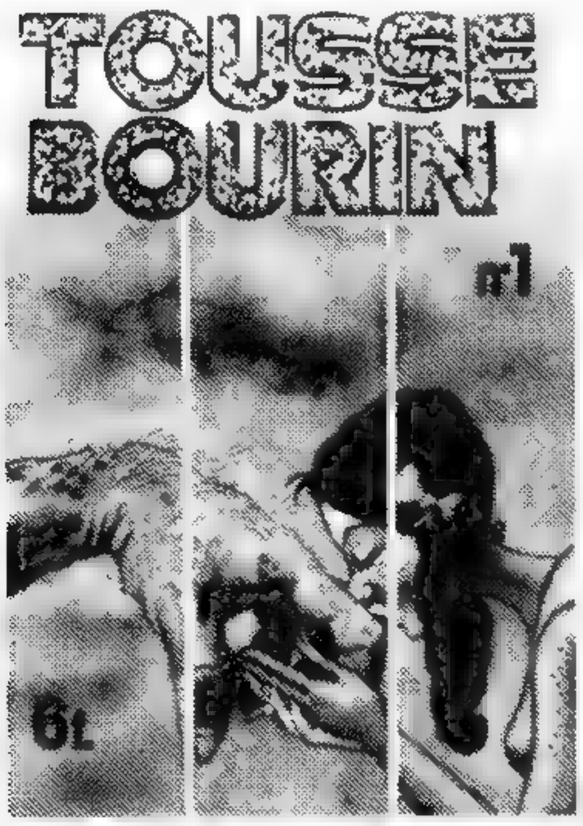

Sweet Delice

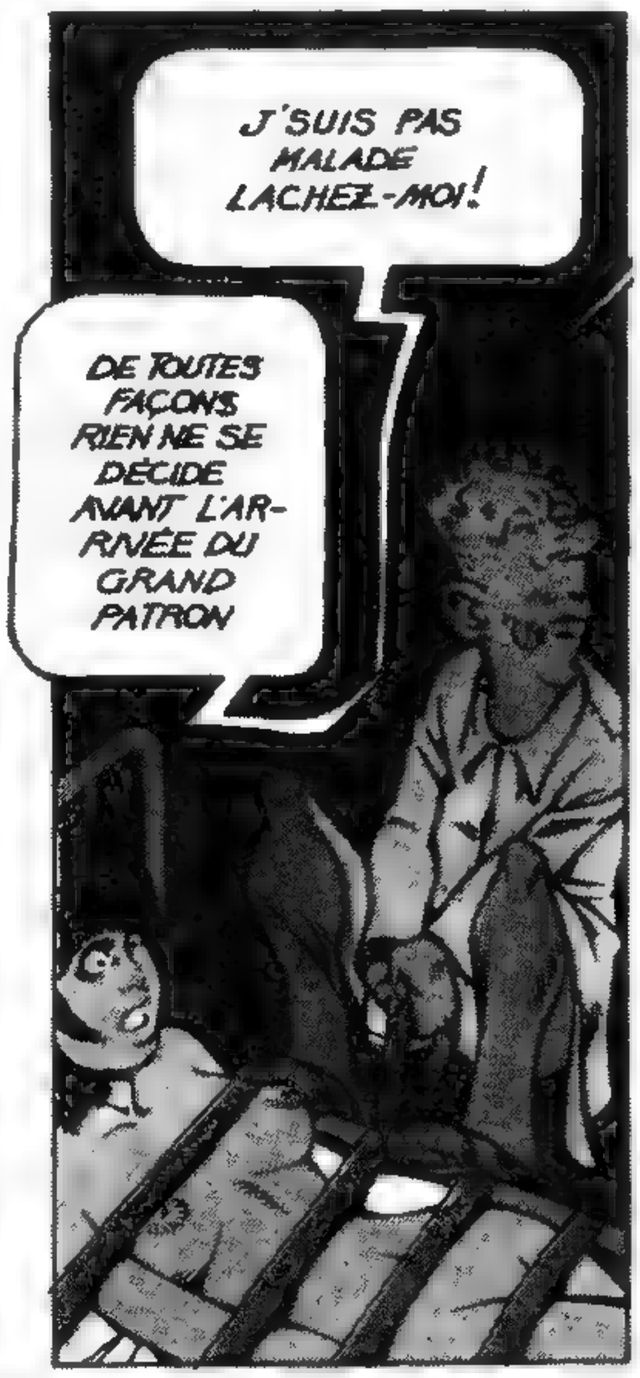

VAN DETECTIVE TOT MASSEUSE

Eind 1972 gaat Loro van start met een nieuwe detectiveserie onder de titel 'Abel Dopeulapeul'. Ook hier gaat het weer om een type verhaal dat niet erg origineel is, detective en locatie ontleend aan Kurtzman en Elder, qua tekeningen veel, erg veel, ontleend aan The Spirit van Eisner. Loro maakt achteloos gebruik van alle cliché-situaties van de detectivestrips en -films uit de jaren veertig.
Een en ander levert een interessante synthese op; een strip die steeds weer aan The Spirit doet denken, maar toch een heel eigen sfeer heeft. De strip heeft dan ook een redelijk succes; er verschijnt zelfs een Franse en een Amerikaanse albumuitgave van.

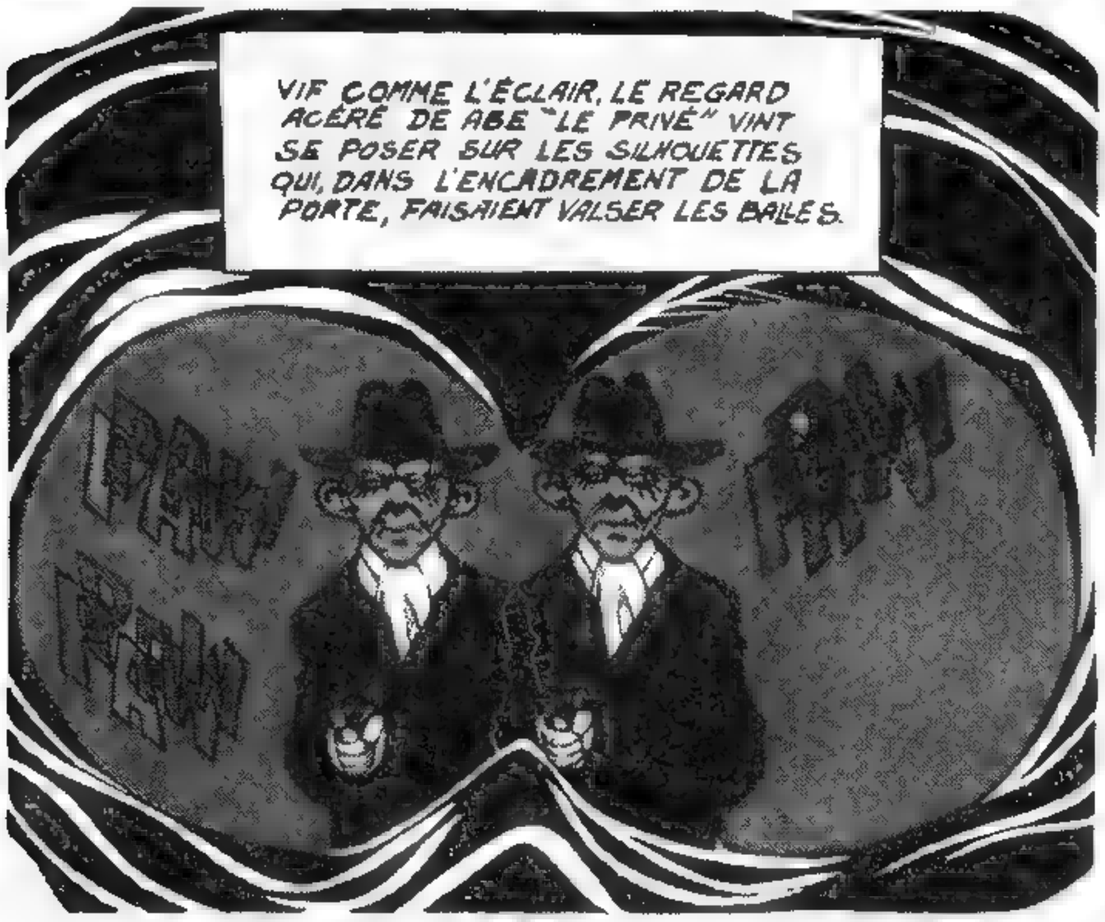
VIF COMME L'ÉCLAIR, LE REGARD ACÉRÉ DE ABE "LE PRIVÉ" VINT SE POSER SUR LES SILHOUETTES QUI, DANS L'ENCADREMENT DE LA PORTE, FAISAIENT VALSER LES BALLES.
PAN PAN

Loro beïnvloed door Eisner's Spirit.

Slachtoffer gezien door ogen van moordenaar.

Moordenaar gezien door ogen van het slachtoffer. (Loro, 1974).

(Will Eisner, 1946)

LE COURRIER DE SWEET DELICE

De post van Sweet Delice, de brievenrubriek van het maandblad Pilote. Hierin stonden voornamelijk door de redactie zelf verzonnen inzendingen.

In 1974 zet Loro de strip voort in Pilote. Al gauw echter verdwijnt detective Abel Dopeulapeul, de privé-detective die de misdaad met een fles sterke drank in de hand bestrijdt, van het toneel, om plaats te maken voor een vrouwelijke hoofdfiguur: de masseuse, danseres, een sponzenduikster 'Sweet Delice'.
Deze zeer goedgevormde dame neemt in Pilote de brievenrubriek in handen en beleeft daarnaast zwoele belevenissen in complete verhalen.

HALTE! QUI ES-TU?
"SILENCE VERMISSEAU!"
BRAVO!
ADIEU, Ô TOI PLUS-SOT-QU'UN-QUARTIER-DE-BOEUF! PUISSE TA TÊTE ÉCLATER AU SIGNE QUE L'ON ME NOMME: "THORKAËL-FORT-POUR-EMMOUILLER"

THORKAËL...

LA SEMAINE PROCHAINE...

BLOOT EN HULPELOOS

Erg leuk hoor, maar ja. . . nu is het weer als twee druppels water 'Little Annie Fanny' van Kurtzman en Elder. Dezelfde onschuldige blikken, dezelfde hulpeloosheid, terwijl zij op alle mogelijke manieren haar kleren kwijtraakt. . . Het begint er op te lijken dat Loro ons

zijn versie wil geven van *alle* stripseries van Kurtzman, Eisner en Co! Jammer, want ook al zijn de strips die hij maakt altijd zeer de moeite waard, een beetje meer verrassing qua thema zou het geheel wel ten goede komen.

Werk van Loro is o.a. te vinden in Falatoff nr. 5, in Pilote weekblad vanaf '67-'68, in Pilote maandblad vanaf nr. 2, in het mede door Loro opgerichte stripblad voor volwassenen 'Tousse Bourin' (hiervan verschenen slechts 4 nummers, in 1975 en 1976) en in diverse andere Franse stripbladen. In Nederland werd hij gepubliceerd in Pep Parade, In De Vrije Balloon nr. 7 en in dit nummer van Stripschrift.

...MAIS AVEC DE LA TECHNIQUE, Y A TOUJOURS MOYEN DE S'EN SORTIR...
... SAUF QUAND ON S'EST FOURRÉ DANS DE SALES DRAPS POUR DÉFENDRE LA VEUVE ET L'ORPHELIN...
...PARCE QU'EN PLUS, ELLE SAIT MÊME PAS NAGER, !!! CETTE CONNE!!

THE MALTESE FALCON

Een verhaal van hebzucht, begeerte en moord!

Humphrey Bogart, Peter Lorre, Mary Astor en Sydney Greenstreet

Een van de hoogtepunten uit de jaren veertig is de film die algemeen beschouwd wordt als de eerste FILM NOIR, *The Maltese Falcon* van John Huston. De film is gebaseerd op Dashiell Hammett's gelijknamige detective roman uit 1930 waarin hebzucht, begeerte, moord, trouw en ontrouw de belangrijkste ingrediënten zijn.
Het lag daarom voor de hand dat een film-parodiërend tekenaar als Loro dankbaar gebruik zou maken van juist deze film. In hoeverre hij in zijn verhaal *Ze Malteed Bourbon*, dat u op de volgende 9 pagina's aantreft, gebruik heeft gemaakt van Hammett's verhaal of van de basiselementen, kunt u zelf opmaken aan de hand van onderstaande korte inhoud van *The Maltese Falcon*!
Sam Spade (Humphrey Bogart) en Miles Archer hebben samen een privé-detective bureau. Een niet onaantrekkelijke blondine die zich Miss Wonderly noemt, schakelt het bureau in om ene Floyd Thursby op te sporen. Tijdens zijn opdracht wordt Archer vermoord en diezelfde nacht wordt ook Thursby om het leven gebracht. Miss Wonderly ('a real knock-out' volgens Sam Spades secretaresse), onthult dat zij in werkelijkheid Brigid O'Shaughnessy heet. Ze vertelt Spade dat zij in gevaar is en verzoekt hem haar te helpen. Onder de indruk van haar schoonheid en haar geld stemt Spade toe. Een kleine, aalgladde buitenlander, Joeil Cairo (gespeeld door Peter Lorre) zoekt Spade op en biedt hem $ 5.000 om een bepaald beeldje, een zwarte porceleinen valk, te vinden.
Spade, die verliefd is geworden op Brigid O'Shaughnessy (Mary Astor) vertelt haar welk aanbod hij gekregen heeft. Brigid wil kennis maken met de buitenlander.
Er blijken nog meer mensen in de valk geinteresseerd te zijn, onder wie Casper Gutman en zijn lijfwacht Wilmer. Mister Gutman biedt Spade zelfs $ 50.000 als hij de valk opspoort. Spade ontdekt dan dat de mysterieuze valk in de 16e eeuw een geschenk was van de ridders van Malta aan keizer Karel V van Spanje. Tijdens de Heilige Oorlogen hadden de ridders jarenlang de Saracenen geplunderd. Hun schatkamers puilden uit van de geplunderde kostbaarheden uit de Orient. Om hun dankbaarheid jegens de Spaanse keizer te betonen, besloten zij hem een schitterende massief gouden valk, bezaaid met edelstenen, te geven. Het konvooi dat het kostbare beeldje naar Spanje moest brengen bereikte dat land echter niet, omdat het door zeerovers overvallen en vernietigd werd.
Zo'n 400 jaar na de ondergang van het konvooi wordt de jacht op het beeldje dus opnieuw ingezet. Het kleinood vertegenwoordigt zo'n fabuleuze waarde dat de mensen die er achteraan zitten bereid zijn te moorden, of dat nu beroepsmisdadigers zijn of respektabele burgers. Dashiell Hammett maakte tussen die groepen eigenlijk nooit een wezenlijk onderscheid.
Er nemen steeds meer mensen deel aan de grimmige jacht op de gouden Malteser valk. Spade kan zich temidden van alle hebzuchtige lieden alleen handhaven door zich vast te houden aan zijn eigen morele kode en de door hemzelf gestelde regels van het vak. Hij moet de dood van zijn vriend en college Archer wreken en tevens de 'waarheid' aan het licht brengen. Dat daarbij zijn gevoelens van liefde in de knel komen, deert de 'loner' niet. Zijn plicht gaat voor alles. Als blijkt dat Brigid zijn vriend heeft vermoord, levert hij haar uit aan de politie ook al zegt ze van hem te houden. Om met Spade zelf te spreken: 'I won't play the sap for you! '.
Spade verfoeit hebzucht en alles overheersende bezitsdrang, eigenschappen die zijn ingebakken in het systeem dat die mensen voortbrengt en dat door die mensen in stand wordt gehouden. De 'tough guy' is bereid ze met keiharde middelen te bestrijden. Hij blijft steeds één stap voor op zijn dubbel spel spelende cliënten maar als de zwarte valk eindelijk bemachtigd wordt, blijkt het een vervalsing. Aan het einde van het drama maken de overlevenden zich op om de jacht op de echte valk voort te zetten. Op een andere tijd en een andere plaats, maar waarschijnlijk met hetzelfde resultaat!

Kees de Bree

DE VERGISTE BOURBON

DE MISDAAD NEEMT BEZIT VAN DE ASFALT JUNGLE. FLATS DIE ECHOËN..... eh... die troep kennen we langzamerhand wel, toch? Niet soms?. (jezus, ik lijk m'n vader wel).... nou ja... we zullen ABE DOPLELAPLE er maar 'ns op zetten, in:

LEEG! ZAT ER WEL IN...

DE LEVERANCIER IS ZO SNEL ALS EEN LUIAARD MET 300 KALMERENDE PILLEN ACHTER DE KIEZEN!

ABE DOPLE[illegible]LE PRIVATE EYE

BOURBON ONDER DE DEUR DOOR S.V.P

PECH! IN DE TUSSEN-TYD MAAR EEN SLOKJE GENOMEN.

♪ WHEN I WAKE UP THIS MORNIN ♫

BOENWAS! LOGISCH HÈ!

SPLICH

SPLICH TONK

SPLICH TONK

AANGESCHO-TEN, DENK IK!

DOE MAAR NET. OF JE THUIS BENT, HOOR!

SHLIP TONK

SHLIP TONK

SCHLIP TONK

EN GEEN GETUIGEN, NATUURLYK?

SCHORUM! ZE HEBBEN ME VAN UW BOURBON BEROOFD!

VLUG! IN M'N LINKER ZAK... 'N BRIEFJE...

AAAAARGHHH..

EEN AANWYZING?? DAT MOEST WEL!

103

NOTA

SIBELANCHERVAR PRODUCT

M.A. Poplelayle

N° 14 Okty

ZONDE. DOOD EN NOOIT EEN FOOI GEÏND.

TOC TOC

BINNEN!

KOM BINNEN, LUITENANT! WAT BRENGT U HIER?

GOED OPGEWREVEN VLOERTJE, VERDORIE!

ZWIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIP

ABE, DIE MOORD OP DE DRANKLEVERANCIER IS JOUW ZAAK!

DAT ZAT ER DIK IN, TOCH?

DE BOENWASSPOREN LEIDDEN NAAR JOU.

BROOM BADADAARM BAN BRODOMM !..

WEL, OOK S.Q.U.A.T. HEEFT JE GEVONDEN!

IK ZEI HET AL, LUITENANT, VERDACHT VEEL BOENWAS!

ER WAREN GEEN SPOREN, IK WEET VAN NIETS...

OKAY, SPEEL MAAR VERSTOPPERTJE. MAAR ALS WE JE BE-TRAPPEN, KUN JE JE VERGUNNING WEL VERGETEN!

HEE, ZEG! IK HEB DE $ 2 BTW ER-VOOR BETAALD!

KOM OP! WE GAAN!

BADAMRAM BADAM RADADA

MYN HOSPITA KRYGT VAST KORTING OP DE BOENWAS...

HET IS MET POLITIE NET ALS MET ARTSEN, HOE MINDER JE ZE ZIET, HOE BETER JE ER AAN TOE BENT.

TOC! TOC!

BINNEN!

ABE DOPLELAPLE?

JA, WAT KAN IK VOOR JE DOEN, ONDERDEURTJE?

KOM MAAR, BAAS!

ALS JY DEGENE BENT DIE DE POLITIE HIER ZO DE DEUR HEEFT UITGEJAAGD, DAN GE-LOOF IK DAT WE HET SAMEN WEL KUNNEN VINDEN, MOOIE JONGEN!

LORD BARKER

41

ENTREZ, BLONDE SCHOONHEID, TOT JE DIENST. EN ZO.

IK HEET MARJORIE ROCKEGETTY, ZEG MAAR MADJE, IK BEN 'N RONDBORSTIG TYPE, WEET JE...

NEEE, SPELD GEELT REEN GOL! $ 50 PER DAG IS WEL GENOEG!

WIL JE WAT VOOR ME DOEN?

PLET ALLE MEZIER! GAAR WAAT HET OM, MISS ROCKEFELLER?

NOEM ME MAAR MADJE. IK HEB EEN GROSSIERSBEDRYF, MAAR M'N PERSONEEL VERZUIPT M'N HANDEL. KUN JE DAAR WAT AAN DOEN? WAT IS JE TARIEF?

AFGESPROKEN, KNAPPERD. JE BEGINT VANAVOND.

OVERIGENS, D'R ZIT 'N LUCIFER IN JE OOR!

PJHEEE

DIE AVOND...

KOM OP, JONGENS! HET IS ZOVER.

BUSTED FLAT IN BATON ROUGE, WAITIN 'FOR Ä TRAIN

TOOK US ALL THE WAY TO NEW-ORLEANS

'N FLINKE KLUS DEZE KEER!

FREEDOM'S JUST ANOTHER WORD...

...FOR NOTHIN' LEFT TO LOSE...

AND NOTHIN'AIN'T WORTH NOTHIN' BUT IT'S FREE

SCHADUWEN, DIE KNAPEN!

GOOD ENOUGH FOR ME AND BOBBY Mc.GEE

DAAR IS-IE! SLA HEM PLAT! MAAR PAS OP DE FLESSEN!

ROMBAE

OW OW

PIOP
EN NU ÍK, JONGE-LUI. NU GA ÍK MEEDOEN AAN HET FEESTJE!

HÉ, JULLIE DAAR, NEER DIE FLESSEN! DE BAAS WIL OOK WEL EENS WAT VAN DE INHOUD ZIEN!
IK ZAL JOU 'NS WAT INHOUD GEVEN, OPDONDER!
WIL JE VECHTEN? WACHT EVEN, DAN PAK IK MYN CURSUSBOEK ERBY!!
DE CURSUS "EEN KUTGEZICHT IN EEN KLAP"?
NEE: "DE SPRINT EN ZYN ONMIDDELLYK NUT".
STRRIFF
PSCHFEEEE

HET AFGESPROKEN TEKEN!
'ER OP LOS!
POLICE
POLICE

VOORUIT, PERSOONSBEWYZENCONTROLE DOEN WE LATER WEL!

WOOOOEEEEE
PERSOONSBEWYZENCONTROLE NOEMEN DIE KERELS DAT!

HANDS UP, EN OPSCHIÉTEN!
KYK EENS WAT DIE RACISTISCHE TEKENAAR ME NOU WEER LAAT DOEN!
BAL

VERREK, BEN JY HET! DUS JE HAD TOCH IETS IN DE GATEN, HE?
JE BENT NET OP TYD! NOG EVEN EN DIE SCHOFTEN HADDEN ME TE PAKKEN!
PTOOIET
LORD FM DE BAKKER

JE BENT 'N SLIMME JONGEN, HÈ? JE ONTDEKTE DAT DIE MEID HAAR EIGEN BOURBON LIET STELEN OM HET VERZEKERINGSGELD OP TE STRYKEN!
TOCH IS ER IETS MERKWAARDIGS...
WAT DAN, MAKKER?
HOE HEB JE ONS EEN TEKEN KUNNEN GEVEN ?

BAH... KINDERSPEL! DAT WIL ZEGGEN, VOOR EEN PRIVÉDETECTIVE...
BA

TOC TOC TOC

DOEG, M'NEER ABE!

"DOEG", JONGEN! NOG AANGEVALLEN OF ZO?

NOU, NEE HOOR. NIKS GEEN PROBLEMEN MEER!

GELUKS DOKTOR PATENTED TABLET SLEEP

HMMM... VERDOMD VREEMD! DIE ZAAK HAD IK WEL 'NS WILLEN UITZOEKEN!....

TOT MORGEN, M'NEER ABE! KYK TROUWENS UIT MET DIE LUCIFERHOUTJES IN JE OREN!

LUCIFER? WELKE LUCIFER?

ROP!

AS

LEROY BRAMLETTE

vertaling: Har Brok
lettering: Rob van Eijck

DRIVER

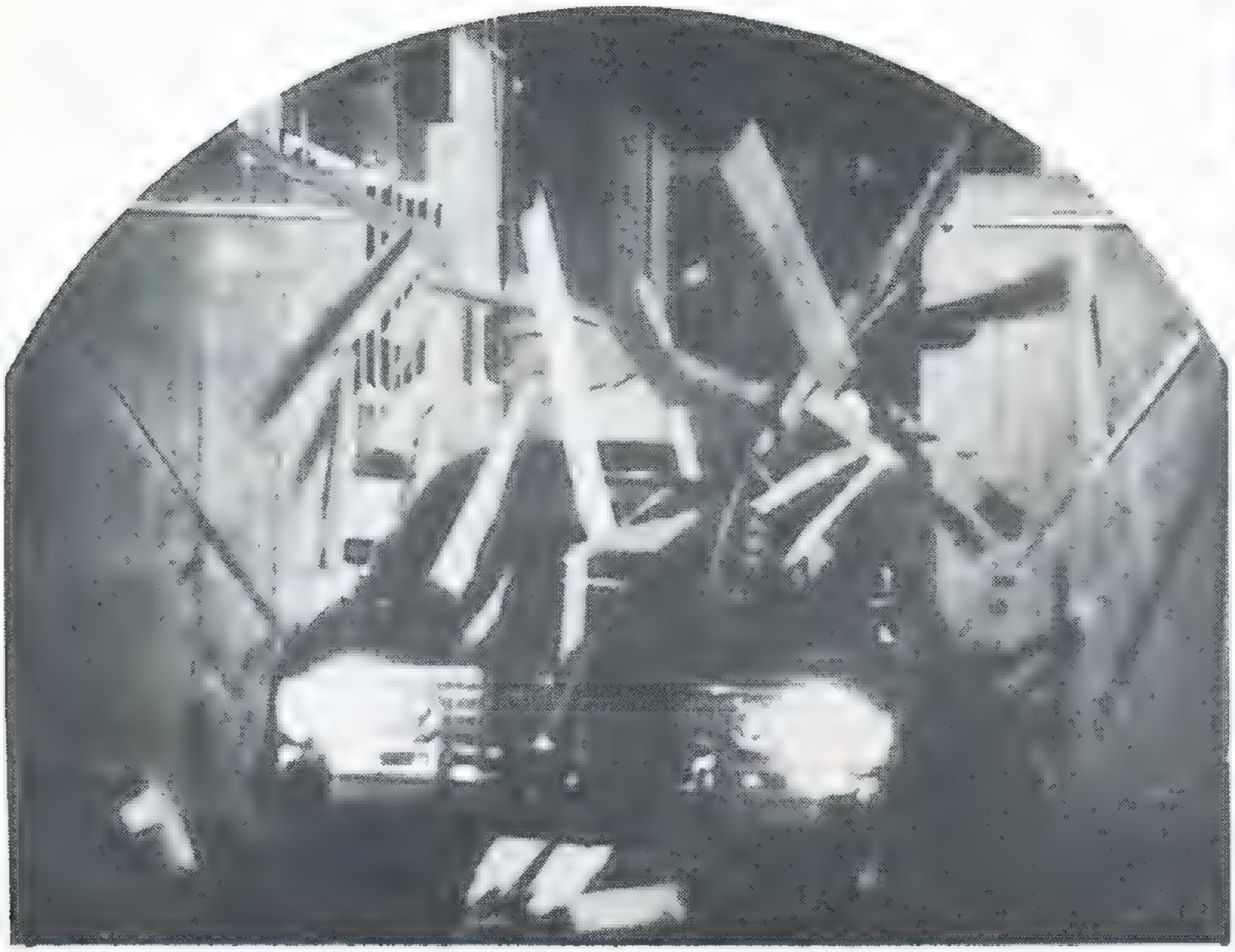

Wanneer donkere opnamen in steegjes en krotten, koel reagerende helden, weinig woorden, doordringende blikken, donkere kleding, verleidelijke cynische vrouwen en de wetten van de asfaltjungle de enige kenmerken waren geweest van de Hollywood-detectives uit de jaren veertig dan was de film *Driver* een perfekte imitatie geweest.

Dat de film mislukt is als een soort 'Nouveau Film Noir' ligt dan ook beslist niet aan de uiterlijke kenmerken. Scenarioschrijver en regisseur Walter Hill (als schrijver o.a. bekend geworden door *The Getaway* en *The Mackintosh Man*) heeft op haast fanatieke wijze alle succes-ingrediënten in zijn film gestopt in zijn poging een sfeer te creëren die vroeger miljoenen mensen naar de bioscopen trok.
Alle oppervlakte-verschijnselen uit de gouden tijd van de detective zijn opvallend hinderlijk aanwezig, maar er is te weinig van het 'gevoel' en de sociale achtergrond waartegen films als *The Maltese Falcon, The Big Sleep* of *To Have and Have Not* en al die andere gouden oudjes gemaakt werden verwerkt.
Alles is te glad, te gestileerd, te opzettelijk in scène gezet.
Ryan O'Neal kijkt de hele film broeierig voor zich uit en van de pakweg 20 korte zinnen die hij in 1 uur en 43 minuten zegt zijn er nog 2 hetzelfde: 'Go home! '
De mooie jonge vrouw Isabelle Adjani zegt weinig maar blijft door haar absolute tekort aan uitstralingskracht totaal leeg.
Alleen de doorgedraaide politieman Bruce Dern geeft een knap staaltje acteerwerk weg!
Walter Hill noemt zijn film *'een confrontatie tussen 2 mannen met een ijzeren wil. De karakters fungeren als de 3 klassieke elementen: de sympathieke misdadiger, de geobsedeerde vertegenwoordiger van de wet en de 'phantom lady'. Elk van hen is de beste in wat hij doet en elk van hen leeft op een manier die is gebaseerd op competitiedrang. Driver is een studie van spelen en spelers'.*
Of Walter Hill voor zijn moderne detectivespel ook werkelijk de beste spelers heeft gekozen lijkt twijfelachtig.
Ryan O'Neal die in ieders gedachten zit vastgebakken aan suikerzoete rollen in films als *Love Story, Paper Moon, Barry Lyndon* of *Peyton Place* speelt in deze film de rol van de spijkerharde DRIVER, een intelligente in zichzelf gekeerde jongeman die is gespecialiseerd in het besturen van gesloten auto's voor bankrovers. Hij wordt geconfronteerd met de DETECTIVE (Bruce Dern) die nooit faalt en die alles op alles zet om in een nietsontziende jacht de DRIVER te pakken.
Als verleidelijke en mysterieuze gokster THE PLAYER is de Française Isabelle Adjani (ooit een Oscar-nominatie voor haar rol in L'Histoire d'Adèle H.) ingehuurd. Zoals een goed gokster betaamt kiest zij de kant van diegene waar zijzelf het meeste voordeel bij denkt te kunnen behalen.
Het verhaal speelt in de straten van Los Angeles. De DRIVER wordt door de politie gezocht vanwege zijn aandeel in een groot aantal roofovervallen.
Helaas kan men hem wegens gebrek aan bewijs en zijn waanzinnig hoge snelheid nooit te pakken krijgen. THE DETECTIVE maakt er een halszaak van en zweert dat hij de DRIVER zal pakken. Hij probeert eerst een jonge vrouw die getuige is geweest van één van de overvallen waar de DRIVER bij betrokken was tot een bekentenis te dwingen. Zij wordt geconfronteerd met een rijtje verdachten en de praatzieke, meedogenloze DETECTIVE probeert haar murw te krijgen.
Het enige wat zij een paar maal langzaam en vermoeid zegt is: *'No, it is not him! '* Dan zet de DETECTIVE een val door een aantal onderwereldfiguren die een lange gevangenisstraf voor de boeg hebben hun vrijheid te beloven als ze hem willen helpen de DRIVER te verlinken.
De DRIVER accepteert de uitdaging. Hij levert echter weer prima vakwerk af, maakt een rit zonder één schrammetje op te lopen terwijl de bendeleden stuk voor stuk het leven laten. Dan volgt de direkte konfrontatie met de DETECTIVE. Met behulp van THE PLAYER maakt hij een soort gokje met de DETECTIVE met als inzet alles voor de overwinnaar! Niet het geld, maar de persoonlijke triomf is de hoogste waarde. Alleen de overwinning telt. Het is een gevecht tussen 2 winners. De losers in deze film zijn de helpers, de mensen die veel woorden nodig hebben om iets te begrijpen, veel handelingen om iets te doen, veel rondkijken om iets te zien. *Veel* is in de kringen van de winners altijd *teveel*!
Om dat eens extra te benadrukken hebben de spelers in deze film geen namen, maar alleen de aanduiding van het 'type' dat zij uitbeelden. Driver (bestuurder), detective (politieman), player (gokster), glasses (gemene man met bril), kid (jonge autobestuurder).
Ik heb de film niet toevallig met een 'film noir' vergeleken. Walter Hill heeft deze vorm bewust nagevolgd. Daarom zijn de opnamen voornamelijk 's nachts gemaakt in donkere stegen, zijn de pokertafels scherp uitgelicht en is de kleur van alle kleding zwart.
Het verhaal van de DETECTIVE die de DRIVER genadeloos opjaagt wordt veelvuldig onderbroken door haast op zichzelf staande wilde achtervolgings-scènes met auto's.
Uitermate knap in beeld gebracht, dat wel, maar het versterkt de gedachte dat *DRIVER* zich tot de detectivefilm van de jaren veertig verhoudt zoals de spaghettiwestern zich verhoudt tot de klassieke cowboyfilms van vroeger.

Driver is dan ook een soort hedendaagse western, waarin met zonnebrillen getooide gladiatoren in hun glanzend metalen limousines in de arena van de grote stad rondrazen.
Om met Bruce Dern te spreken: *'De straat is de film. De 24-urige dag. De straat slaapt nooit.'*

Kees de Bree

JESS LONG

DE SCHIM VAN ELLIOT NESS

Bij oppervlakkig lezen lijken de avonturen van F.B.I.-agent Jess Long zich niet te onderscheiden van vergelijkbare, min of meer hard-boiled, verhalen uit de realistische misdaadstripliteratuur zoals we die al tientallen jaren kennen, vooral uit Amerika. Bij aandachtig lezen trouwens ook niet. Niets om je druk over te maken dus. Maar hola, dit is 1978 en de plaats van handelen is Robbedoes, 'n blad dat voornamelijk op het jongere deel van het - bij 'n jeugdblad toch al jeugdige - lezerspubliek mikt. En tegen deze achtergrond is een strip als Jess Long eigenlijk een beetje moeilijk te plaatsen. Maar voor we hierop doorgaan eerst nog wat over de strip zelf.

POLITIE

Jess Long is agent bij de F.B.I. en samen met zijn collega Slim Sullivan bindt hij - in twaalf tot dertig pagina's lange verhalen - de strijd aan met misdadigersbendes van allerlei slag.
Jess Long bezit de kennelijk onvermijdelijke kleurloosheid van de stripheld: hij is goudeerlijk, heeft het gladde fatsoenlijke gezicht van de mannen uit de after shave advertenties, hij is intelligent, doortastend, hard en sterk als ijzer. (IJzeren Long dus). Dit is in vrijwel alle strips het geval, meestal is het dan de bijfiguur die wat meer geprofileerd is, wat meer zwak- en eigenaardigheden bezit. Long's collega Slim Sullivan is echter zo mogelijk nog kleurlozer dan Long zelf. Je hebt op die manier bij het lezen van zo'n strip weinig houvast; ondanks alle geweld en spanning verlopen de verhalen nogal rimpelloos. Long en Sullivan zijn robots, in wier mechaniek het eerste kortsluiting verwekkende zilveren theelepeltje nog geworpen dient te worden. Hun tegenstanders, de gangsters, spelen hun rol al even emotieloos en ingestudeerd mee. De verhalen zijn wat dat betreft net uitvoeringen van een amateur toneelgezelschap: de akteurs hebben niet het vermogen de personen tot leven te brengen; de regisseur evenmin, trouwens, hoewel de regisseur wèl het vermogen bezit de handelingen zodanig te leiden dat de uitvoering bij vlagen spannend, en altijd sfeervol is. De regisseur is in dit geval Maurice Tillieux, die we ook al kennen als schepper van Guus Slim en scenarist van diverse verhalen w.o. een aantal Baard en Kale's. Voor Jess Long is Tillieux nogal eens teruggevallen op plots van zijn eigen oude Felix en Bob Bang verhalen. Opvallend is dat de ijzersterke humor uit Guus Slim in Jess Long geheel ontbreekt: er wordt nooit gelachen in of om de verhalen, die sober verteld worden, met een goed gevoel voor het doseren van de aktie en de hardheid die erin voorkomen. Verder ademen de verhalen af en toe een sfeer van eenzaamheid die in de verte herinnert aan de boeken van Chandler (en de verfilmingen daarvan), maar deze sfeer wordt bij Jess Long niet zozeer door de mensen tot uitdrukking gebracht als wel door de entourage, de decors. Deze decors worden smaakvol verzorgd door Arthur Piroton, als tekenaar bij Robbedoes bekend van talloze Oom Wim verhalen en van de serie Michel en Dick (model-vliegtuig enthousiasten, die in de zestiger jaren enige avonturen in Robbedoes mochten beleven).
De tekenstijl van Piroton is sterk Amerikaans geïnspireerd; de overeenkomst met die van John Prentice/Alex Raymond (van Rip Kirby) is niet zo moeilijk te ontdekken. In het tekenen van mensen heeft Piroton nooit zo uitgeblonken: in Jess Long zien we popperige figuurtjes met het cliché-uiterlijk van de helden en schurken uit Amerikaanse teevee series. De decors van Piroton zijn daarentegen vaak prachtig en sfeervol. Juweeltjes zijn bijvoorbeeld ook de voor- en achterkant van de eerste twee albums van Jess Long, die bij Dupuis verschenen zijn.
Inhoudelijk bieden de verhalen van Jess Long weinig verrassends: het zijn de bekende geschiedenissen van afpersing en chantage. (b.v. in Schimmen uit de Brand en Moderne Slavendrijvers), ontsnappingen (b.v. de Uitbrekers) en elkaar beconcurrerende gangs (bijv. de Purperen Boeddha). En nu komen we weer terug op wat in het begin gezegd is: de thema's passen eigenlijk niet meer zo in deze tijd. Te zien aan de decors spelen de avonturen van Jess Long zich af in het heden van de jaren zeventig van deze eeuw, maar de problemen waar hij mee te maken krijgt zijn *niet* de problemen van *deze tijd*: drugverslaving, gijzelingen, kapingen en rassenrellen, maar op zijn best problemen die min of meer tijdloos zijn. En de elkaar beconcurrerende gangs uit De Purperen Boeddha hebben beide interesse in de klandestiene handel in sterke

drank, het typische dertiger jaren gangster thema, dat na het beëindigen van de drooglegging in de Verenigde Staten lang zo'n belangrijke rol niet meer heeft gespeeld.

NIEUW

Toch is Jess Long een voorbeeld van 'iets nieuws' dat in de stripwereld is gebeurd. Vroeger waren er geen detective of politiestrips voor de jeugd. De hard boiled, realistische detective strip bestond wel, maar was gericht op de volwassen krantelezer. De *jeugd* moest het doen met *reporters*, die uit nieuwsgierigheid overal hun neus instaken en zo ook wel eens onfrisse

OM VIJF UUR HERINNERT MEVROUW McGUIRE ZICH DAT EMMY VAAK ONDER DE BOOM SLAAPT TUSSEN DE TWEE HUIZEN
EN EG VINDT ZE... DE POP!...
HEMEL! DE POP VAN EMMY!...
OM TIEN UUR ONDERZOEKEN JESS LONG EN SLIM SULLIVAN CHARLIE IN HET BUREAU VAN DE SHERIFF... DE F.B.I.-AGENTEN ZIJN MET 'N AUTO GEKOMEN...
WAARSCHIJNLIJK 'N GETAND KEUKENMES, AAN DE SCHEUREN TE ZIEN.
DE POP IS MET 'N MES LETTERLIJK AAN STUKKEN GESCHEUREN.

Houten figuurtjes en veel bekommentariërende tekst.

sfeervolle achterplaat!

dingen op het spoor kwamen (bijv. Lefranc, Flip Flink, Kuifje), maar *echte* detectives waren er - op Guus Slim na, waar het realistische karakter van de verhalen verbloemd werd door een karikaturale tekenstijl en een enorme dosis humor - niet bij.
Inmiddels zijn de zaken precies omgekeerd. De op volwassenen gerichte detectiveverhalen van nu bevatten de op Bill Elder en Harvey Kurtzman geïnspireerde humor en afstandelijkheid, en de tekeningen herinneren sterk aan die van Eisner. Voor de jeugd worden nu echter keiharde realistische verhalen gemaakt, waar geen lachje afkan, en waarin ook met de tekenstijl geen enkele afstandelijkheid wordt ingebracht. Bovendien zijn de hoofdpersonen ineens wèl echte detectives of F.B.I. agenten; Joe Fast bijvoorbeeld (in Pilote/PEP), of Jess Long. Of hier een verklaring voor te vinden is - àls die er is - wie zal het zeggen. Als je maar lang genoeg doorzeurt kan je alles wel aan elkaar praten, maar dat is niet het doel van dit stukje. Het verschijnsel is gesignaleerd, dat zij genoeg.
Jess Long is net al vergeleken met amateurtoneel voor zover het de levenloosheid van de erin voorkomende personages betreft. Voor de manier van vertellen heeft deze strip daarentegen, evenals Joe Fast, andere voorbeelden gehad. Iedere aflevering is als 'n dossier dat opengeslagen wordt: 'n spreekstem begint met het verhaal te vertellen, of neemt de vertelling tijdens de loop van het verhaal over; dit gebeurt met het vermelden van nogal wat feitelijkheden over de handel en wandel van de schurken die in het desbetreffende dossier de hoofdrol spelen. In Jess Long is deze spreekstem aanwezig in de vorm van de verhalende en feiten verschaffende tussenteksten die in vrijwel elk verhaal aanwezig zijn.
Waar hebben we deze aanpak al eerder gezien? In Amerikaanse comics van na 1954 (het jaar dat de comic code in werking trad) bijvoorbeeld, maar vooral in de politie series met documentaire inslag die in de vijftiger en zestiger jaren op de Amerikaanse teevee te zien waren (en in de jaren zestig ook naar Europa overwaaiden). Dat is het dus. Elliot Ness is alive and well and living in New York. Hij heeft alleen zijn naam veranderd; hij heet nu Jess Long.

Wim van Helden
met dank aan Kees de Bree.

DE EERLOZE KRIJG

Haastig trekt Guttorm zijn lederen wapengordel wat omhoog, schuift zijn zwaard iets naar voren en gaat Camlech en zijn ruiters tegemoet, om hen - als aanvoerder der Noren - welkom te heten. Het gelaat van Camlech vertoont een gepaste bekommerdheid, als hij de Noor de hand schudt. 'Ga mij voor naar de plaats, waar mijn dappere bondgenoot ligt, oh aanvoerder!' prevelt hij, en terwijl Guttorm zich beijvert aan dit verzoek te voldoen, ontgaat hem de blik van verstandhouding, die Camlech even wisselt met Aidogh, die ook haastig is toe komen lopen. 'Het is heel triest,' prevelt Camlech, als hij op de roerloze gestalte van Erwin neerblikt, 'hoe dapper was hij, hoe nobel van geest. Hoe ligt hij hier nu, onwetend en weerloos...' Guttorm plukt zich verbaasd de haren, zoveel menselijkheid had hij niet achter Camlech gezocht. 'De beste zorg zult ge hem geven, edele Aidogh', wendt Camlech zich tot zijn aanvoerder... 'wanneer we hem naar de burcht begeleiden... want dat zult ge toch met me eens zijn, waarde Guttorm, de Noorse krijgsheer kan beter op de burcht verzorgd worden, dan hier...' 'Dat is zeker,' knikt Guttorm, 'en ik dank u voor uw goedheid, maar laat mij hem dan vergezellen...' 'Ik kan uw bezorgdheid begrijpen, maar laat ons verstandig blijven...' zegt Camlech met een glimlach, die hem bepaald afstotend maakt. 'IEMAND moet toch het bevel voeren over dit leger... en aangezien Aidogh mij vergezellen moet, is uw plaats hier... als 1e aanvoerder... goed, toegegeven, het is wellicht voor de Noorse krijgsheer aangenaam, wanneer hij verzorgd wordt door mensen van zijn eigen volk... Kies dan met zorg enkele wakkere Norenkrijgers uit, die hem vergezellen kunnen...' Camlech werpt een vlugge blik op Aidogh, die er ondoorgrondelijk uitziet en knikt dan tevreden. 'Goed... dan is dus alles geregeld... De Prins der Noren moet nu onmiddellijk vervoerd worden. Laat de paarden met de draagbaar voorrijden...'

Afwezig staart Guttorm in de stofwolk, die de verdwijnende troep van Camlech aan het oog onttrekt. 'Tja,' mompelt hij, "t zal allemaal wel in het bestwil van de Prins zijn, maar helemaal fijn vind ik het niet, om hem daar met dat stel Picten mee te laten gaan... maar ja,... ze menen het goed, zal ik maar denken...' En inderdaad, diezelfde indruk hebben de Noren, die uitgezocht zijn om Erwin te verzorgen, ook. Camlech de wrede Pictenvorst, slooft zich bepaald uit, om het de nog steeds bewusteloze gewonde zo gemakkelijk mogelijk te maken en de zorg, die hij aan de vrouw van de Noren aanvoerder besteedt, is bijna overdreven...Al blijft het een beetje een vreemde geschiedenis, zoals vrouwe Ingrid opeens te voorschijn kwam... Maar ja, die hoge heren bewandelen wegen, die gewoon krijgsvolk toch nooit volgen kunnen... Zwijgend vervolgt de kleine stoet zijn weg en door het geschok komt Erwin langzaam bij uit zijn onmacht... Verbijsterd stelt hij vast, dat hij tussen twee paardjes op een soort draagbaar ligt en in plotselinge schrik richt hij het hoofd op... De twee Noren die achter hem rijden kan hij niet zien, maar de Pictenkrijgers des te beter en met stijgend afgrijzen dwaalt zijn blik verder... naar de kleine, inééngedoken gestalte van zijn vrouw Ingrid... De gedrongen Pictenkrijger die naast haar rijdt wendt zich langzaam om... en hij staart recht in het grijnzende gezicht van Camlech... Camlech die het spel nu definitief gewonnen heeft...

Ten prooi aan wanhoop peinst Erwin vruchteloos op een manier, om uit deze toestand te komen... maar er is er geen... Hij is reddeloos verloren, hij en zijn vrouw Ingrid, tenzij er een wonder gebeurt en dáár gelooft de nuchtere Noor niet aan...

Inmiddels slentert Guttorm doelloos en met een ontevreden gezicht door het kamp. Alles leek in orde en toch... hij heeft een onbehagelijk gevoel, dat hij maar niet kwijt kan raken... Iemand roept zijn naam en zich omwendende ziet hij enkele krijgers nogal opgewonden op hem toetreden. 'Wij stonden te kijken naar de Prins, toen hij door de Picten meegenomen werd,' zegt er een, 'wij waren buiten ons kamp, en de Picten konden ons niet zien... Toen zagen we uit het Pictenkamp ineens een vrouw komen...,. Ze liep tussen twee krijgers in en schreeuwde...'

Met grote ogen van schrik heeft Guttorm toegeluisterd... 'Een vrouw?' herhaalt hij dan, 'weet je dat wel zéker...' 'Ik heb mijn ogen niet in mijn zak', antwoordt de Noor beledigd, 'en wat ik zie, zie ik gemeenlijk goed...' Het was een vrouwengestalte... We waren te ver af, om te kunnen zien, wie het was, maar het was een vrouw, want 't was ook de stem van een vrouw, die we hoorden...' 'D-dan had Erwin toch gelijk...' prevelt Guttorm, 'dan ijlde hij niet... Die vrouw... die vrouw moet Ingrid geweest zijn... Mannen, er deugt iets niet...'

'Die Picten zijn iets van plan,' roept Guttorm uit, 'de hemel mag weten wat, maar érgens worden we bedrogen. . . en. . . en dat ze nu zowel Ingrid als Erwin in handen hebben maakt de toestand des te erger. . .'
Hij denkt even na. 'Breng vijf en twintig paarden buiten het kamp, zo dat de Picten het niet merken,' zegt hij tot een der krijgers, 'zoek een troep van de beste mannen uit, we gaan er achteraan! '

En weinige minuten later verlaat een troep van vijf en twintig tot de tanden gewapende Noren onder aanvoering van Guttorm heimelijk het grote kampement; zodra zij menen veilig te zijn voor spiedende Pictenogen zetten zij hun paarden in galop en jagen voort langs het duidelijk zichtbare spoor van Camlech en zijn troep. . . tot Guttorm, die voorop rijdt voorbij een heuvel ineens zijn ros inhoudt . . . 'Bij de hemel. . .' roept hij uit, 'zie daar. . . ik vrees, dat we al te laat zijn. . .'

Guttorm's ergste vrees, dat het Erwin en Ingrid zijn, die daar ontzield ter aarde liggen, wordt niet bewaarheid, maar het feit, dat de Picten de twee Noren, die hij als hulp meegegeven had, vermoord hebben, is bewijs genoeg van hun bedoelingen. Terwijl een aantal mannen de ongelukkigen een haastig graf van zwerfkeien geven, staat Guttorm te popelen van ongeduld: iedere minuut. . . iedere seconde telt. . .
En inmiddels staart Erwin in doffe berusting naar de twee Picten, die een weerszijden van zijn draagbaar staan. Het is nu duidelijk wat Camlech's bedoelingen zijn. Dat was het al, op het moment dat de Pictenvorst zijn krijgers met Ingrid vooruit zond, naar de burcht, zogenaamd, om alles voor Erwins komst in orde te maken. . . 'Zo,' lispelt de Pictenvorst met een satanische grijns; 'Nu zijn we alleen, waarde -eh- bondgenoot. . . Nu is er niemand meer, die mij er van beschuldigt, jou uit de weg geruimd te hebben. . .' Hij grinnikt vol leedvermaak. 'En dat doe ik ook niet, want hij - met een gebaar op Aidogh - zal het doen. . . Komen wij thuis, dan is de dappere Noorse bondgenoot onderweg gestorven. .,. Aidogh! DOE JE WERK'.

Met opeen geklemde tanden sluit Erwin de ogen, als hij Aidogh, de beul van Camlech, met getrokken zwaard op zich toe ziet komen. . .
Maar het fluitende geluid dat hij hoort is niet van het neersuizende wapen. . . want seconden later klinkt een reutelende gil en tot zijn verbijstering ziet Erwin nog juist zijn moordenaar geveld door een pijl ter aarde vallen. . . Niet minder verbijsterd is Camlech, die nog juist een tweede pijl, voor hem bedoeld, weet te ontwijken. . . en terwijl de Pictenvorst zonder verder een moment te verliezen schuimbekkend van woede en spijt het hazenpad kiest, stormt het troepje Noren onder aanvoering van Guttorm op de kleine kampplaats toe. . .'Grijpt die boef! ' schreeuwt de Norenaanvoerder, 'laat hem niet ontsnappen! ' Een zwerm pijlen snort de vluchtende Camlech akelig dicht om het hoofd en een snelle blik achterom overtuigt hem dat hij nog niet van deze wraakzuchtige Noren af is. . . Inmiddels knielt Guttorm naast Erwin neer. 'Was Ingrid hier niet? ' roept hij de half bewusteloze Prins toe. 'Wij zagen meer sporen, dan van deze twee kerels alleen. . .' 'Ingrid. . .' herhaalt de Noorse Prins en dit woord lijkt hem even tot zichzelf te brengen. . . 'Bij de goden. . . zij is al op weg naar Camlech's burcht. . . . Hoe wil je haar nu nog redden. . .'

Als ontwakend uit een zware angstdroom opent Erwin langzaam de ogen... en even vreest hij een spookbeeld te zien... want daar over hem heengebogen ziet hij het gezichtje van Ingrid voor zich...
'Ja, ik ben het werkelijk,' fluistert zij, 'alles is nu achter de rug, gelukkig dank zij die brave, trouwe Guttorm...' 'Guttorm,' prevelt Erwin, met een brok in zijn keel, waar is hij, danken wil ik hem.... Hij tracht overeind te komen, maar zij drukt hem met zachte drang terug. 'Hij en het merendeel der krijgers, die mij bevrijdden, speuren de omtrek af, want er zijn enkele van mijn Pictenbewakers ontsnapt en ook Camlech is - meen ik - nog niet gevonden door onze mannen... Maar wacht, daar komen zij juist aan'. Het is een norse, grimmige Guttorm, die op hen toetreedt..., 'Prins', zegt hij, 'we zijn niet werkelijk helemaal in veiligheid... want drie of vier van die Pictenkrijgers zijn ontsnapt en wat erger is - Camlech is spoorloos verdwenen. Met hem als gijzelaar hadden we verder niets te vrezen gehad... maar nu... nu krijgt hij ons vroeg of laat toch te pakken... en dan zijn we er allemaal bij. .,. de hele troep'.

Ziende wat voor uitwerking Guttorm's onheilspellende woorden op de toch al doodsbenauwde Ingrid hebben, richt Erwin zich met fonkelende ogen op en op dat moment voelt hij geen pijn meer... 'Onzin, Guttorm! ' snauwt hij, 'begin je nu de moed te verliezen? Ga dan liever meteen naar Camlech's verdoemde burcht. 't Is waar, Camlech zal ons achterna komen met een bende van zijn nekkensnijders, maar 't kan wel dagen duren, vóór hij zijn burcht bereikt heeft... en dan zal hij met zijn bende naar het grote legerkamp rijden, denkende, dat wij daarheen gevlucht zullen zijn. En aangezien ik, gewond als ik ben, niet vlug vooruit kan komen rekent hij er vast op, dat hij onze hele troep gemakkelijk zal kunnen inhalen... Maar wij doen het anders! Stuur één van je krijgers naar ons kamp, om te vertellen, hoe de toestand is. Onze mannen moeten direct opbreken en zo snel mogelijk naar het zuiden trekken. Willen de Picten dat verhinderen, dan zullen onze krijgers geweld gebruiken... en ik denk, dat een troep van vijfhonderd woedende Noren moeilijk tegen te houden is... Laat ze zes dagreizen zuidwaarts langs de kust gaan en hun paarden niet sparen. Dan zitten ze vér genoeg op Brits grondgebied om voorlopig veilig te zijn voor Heer Camlech... en daar zullen ze wachten, tot wij ons bij hen gevoegd hebben.' Peinzend knikt Guttorm; het lijkt werkelijk onder de omstandigheden de beste oplossing... Zo vertrekt weinige ogenblikken later een der Noren in volle galop om het Noorse leger te alarmeren... en met de gewonde Noorse Prins in hun midden onderneemt het kleine troepje van 24 krijgers de gevaarvolle tocht, welke hen dwars door vijandelijk gebied naar vrijheid en veiligheid moet brengen....

Terwijl Erwin, Ingrid en hun troepje ergens ver in het noorden zichzelf in veiligheid pogen te stellen voor de wraak van Camlech, is Eric de Noorman met zijn twee metgezellen op weg naar het rijk van de Britse koning Fortigern die een oud vriend is van de Noorman.
Vermoedelijk is ook de Noorse vloot daarheen gegaan, na het treffen met de Saksers, zodat de drie schipbreukelingen zich daar weer bij hun mannen hopen te voegen. De dagen rijgen zich aaneen tot weken, zonder dat de drie Noren ook maar het geringste teken van menselijk leven ontdekken. Noch van Britten noch van Picten. Dit laatste is overigens maar gelukkig, want een ontmoeting met dit sinistere volk zouden ze zonder twijfel met de dood bekopen. De dood zweeft hen trouwens de laatste dagen toch al voor de geest, want op een paar zeevogels en een stuk of wat konijnen na, hebben ze al die tijd vrijwel geen eten meer gehad en als Eric er niet was geweest om hen keer op keer moed in te spreken, zouden de twee krijgers allang het bijltje erbij neergelegd hebben. Maar volharding wordt altijd beloond en zo, op een moment dat Eric ook bijna de moed begint te verliezen, ontwaren zijn scherpe ogen ver weg over de verlaten vlakte een aantal stippen. Ruiters, als het nu maar geen Picten zijn is het leed nu gauw geleden...

Bommelbibliografie 1978

Henk R. Mondria: *Bommelbibliografie 1978*. 's-Gravenhage 1977. Prijs f 24,50 (genummerde oplage 'op het juiste formaat' f 79,—); 240 blzz.

door Har Brok

Een bespreking van willekeurig welke druk van de *Bommelbibliografie* is voor *Stripschrift* een bijzonder feit getuige de passage op blz. 29 van de nieuwste druk: *Het komische feit doet zich dan ook voor dat het stripinformatieblad Stripschrift (. . .) die het opbouwen van documentatie over het Nederlandse beeldverhaal luide zegt toe te juichen en in haar vaandel voert, nimmer een woord aan de Bommelbliografie* (sic) *heeft gewijd. We zien maar af van de continue stroom van sneren, insinuaties en verdachtmakingen over de prijzen, de bibliografie en zijn samensteller, die Stripschrift sinds 1972 in vrijwel ieder nummer weet onder te brengen. In haar jubileumnummer 100 zag de redactie zelfs kans de Bommelbibliografie al in de inhoudsopgave een trap te geven. Mijn dank voor al deze gratis reklame!*

De rankuneuze toon van deze verzuchting doet veel leed vermoeden, al wijst de erop volgende passage *(Verzamelaars en andere belangstellenden weten het werk in ieder geval wel te waarderen gezien de 15.000 Bommelbibliografieën, die hun weg al gevonden hebben)* toch een kommersieel lichtpuntje aan. De tendens van deze frustratie in zijn kern aan te vatten (*Stripschrift* heeft *slechts op negatieve wijze* de omzetsnelheid van de *Bommelbibliografie* bevorderd) lijkt me niet interessant genoeg voor een bespreking.

Intussen is daar dan toch maar de *vijfde* versie van de *Bommelbibliografie* en het feit doet zich voor dat juist deze druk weer eens grondig gewijzigd is voor wat betreft inhoud, indeling en prijzen. Door die onderling zo verschillende drukken moet de koper zo langzamerhand wel het idee krijgen een abonnement genomen te hebben op een tijdschrift of jaarboek en dat is gezien Toonders jongste produktiesnelheid volstrekte onzin. Al die volkomen en juist ook op essentiële punten afwijkende drukken van de Bommelbibliografie bewijzen uitsluitend dat Mondria te snel te werk gaat. Ze spekuleren op het feit dat de liefhebbers elke nieuwe druk wel zullen moeten kopen en het is een raadsel dat de toch ook wel kommersieel ingestelde auteur Marten Toonder met zo'n bibliograaf genoegen neemt.

Terzake, de *Bommelbibliografie* 1978. Afgezien van aanvullingen en korrekties, een nieuw voorwerk (eerder verschenen in o.a. *Stripschrift* 100) en de welkome aanvulling met andere strips van Toonder, zijn er twee punten wezenlijk: de bibliografie en de prijzen. Om met het laatste te beginnen, de prijzen die Mondria geeft zijn te beschouwen als aanschafprijzen in stripantikwariaten. Het gaat dus niet om een absolute waarde, maar om een relatieve: wie dus meent dat zijn authentieke knipsel van *De wenswerkster* uit 1953 f 100,— waard is of een zodanige ruilwaarde heeft verliest uit het oog dat hij administratie, BTW, huur van winkelruimte, salaris van personeel en dergelijke in de prijs berekent. Het niet onderkennen van dit principe, een verschijnsel dat haast logisch voortvloeit uit de presentatie van Mondria's prijzen, heeft inmiddels op stripveilingen meer dan eens geleid tot prijzen die de bedragen van Mondria aardig benaderen. Het heeft bovendien als gevolg gehad dat willekeurige partikulieren menen dat hun toevalligerwijze niet zoekgeraakte Bommelboekjes groot geld waard zijn, wat op z'n beurt de inkoopprijzen van de antikwariaten onder druk zet en daarmee is de cirkel rond, want de antikwariaten moeten dat verschil weer doorberekenen in hun prijzen. De gevolgen van dit misverstand zijn, niet alleen bij Bommelstrips, alle verzamelaars bekend en het zal niet lang meer duren dat de prijzen van minder kourante strips een gelijke hoogte bereiken als die van 16e eeuwse postinkunabelen.

Toch geeft Mondria op blz. 30 van zijn jongste *Bommelbibliografie* duidelijke richtlijnen. Bij de vraag: 'Hoe bepaalt u nu de waarde van uw stripverhaal? ' merkt hij op dat men bij verkoop of ruil in een stripantikwariaat doorgaans 20-40% ontvangen zal van de kataloguswaarde. Dat betekent dat bijv. het knipsel van *De Wens-werkster* uit 1953 (MV 52, geprijsd f 100,—) mits 'niet ingeplakt, met kop, ruim uitgeknipt en gaaf' in die situatie f 20,— tot f 40,— waard is. De ijverige bewaarder van dit knipsel, die er na 25 jaar nog steeds niet toe gekomen is de zaak netjes in te plakken, toucheert dus gemiddeld f 30,—. Zo iemand is natuurlijk hypotheties, wie bewaart immers die knipsels los, en in de praktijk komt het er dus op neer dat hij, gesteld dat 'methode (van inplakken) en presentatie' perfekt zijn, 10-30% minder ontvangt: gemiddeld dus f 20,—. Tot zover is alles perfekt, maar het ongelukkige toeval wil dat onze ijverige knipper c.q. plakker één aflevering gemist heeft. In die leemte voorziet Mondria's waardeschaal niet, dus hij besluit een kopie te bestellen bij Boekhandel Mondria à f 1,— plus f 1,50 voor porto- en administratiekosten (per zending). Daardoor valt hij in de kategorie 'Bommelknipsels met 1-10 kopieën 30-50% minder', dwz. 30% minder voor één kopie, waardoor een negatief saldo bereikt wordt van f 10,— vermeerderd met een schuld van f 2,50 aan boekhandel Mondria dus f 12,50. Dat is natuurlijk te gek om los te lopen, de minderingen op de waarde van f 100,— zullen dus wel in andere volgorde toegepast moeten worden. Ook dat levert echter een merkwaardig bedrag op namelijk f 100,— min f 20,— (want ingeplakt) min f 30,— (want 1 kopie) min f 15,— (want verkocht aan een stripantikwariaat) levert f 35,— (plus f 2,50 onkosten) op. Merkwaardig, want een aan alle eisen voldoend knipsel (niet ingeplakt enz.) zou bij datzelfde antikwariaat f 30,— waard zijn! Laten we het er voor het gemak op houden dat de gebruiker van Mondria's *Bommelbibliografie* zich maar het best als privéstripantikwariaat kan beschouwen. . .

Buiten dit alles staat uiteraard de genoemde prijs in de *Bommelbibliografie*. Het siert Mondria natuurlijk 'doorgaans' een winstmarge van 60 tot 80% te noemen voor de stripantikwariaten en wie wel eens de meewarige blik heeft gezien van sommige in die zaken optredende personeelsleden bij aanbieding van een in perfekte staat verkerend album van *De Laarzenreuzen* zal daar des te meer moeite mee hebben, maar handel is handel en in onze Westerse maatschappij een van de pijlers van de welvaart. Een van de kriteria, die Mondria daarbij overwogen moet hebben, is de zeldzaamheid. Dat kriterium loopt bijna automaties parallel met ouderdom en in grote lijnen klopt dat. Opvallend is wel dat Mondria geen rekening houdt met latere bundelingen in boekvorm (het zeldzaamheidscriterium!) want bijv. MV 110, 121, 122, 124, 126 en 127 doen allemaal f 25,— terwijl de twee laatste verhalen nimmer herdrukt wer-

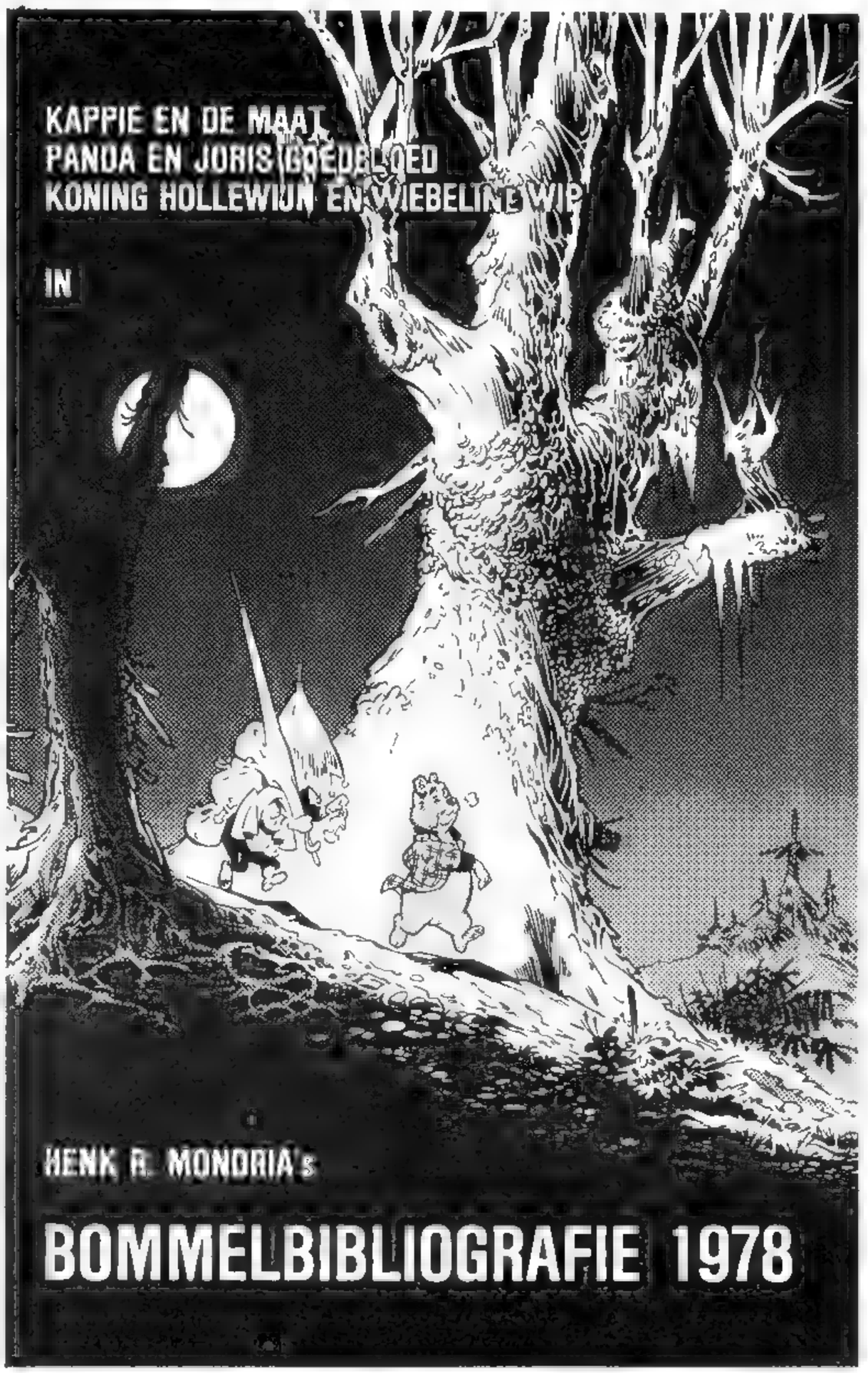

den. Integendeel, de waarde van MV 119, 121 en 122 liep van 1972 (Mondria's eerste *Voorlopige prijslijst*) f 7,– op tot f 25,– en de waarde van MV 126 en 127 steeg van resp. f 12,– en f 11,– (1972) 'slechts' tot diezelfde f 25,–. Ook illegale herdrukken oefenen geen invloed uit op de prijs, getuige bijv. MV 41 dat ondanks de haast in zijn uitvoering bibliofiel te noemen illegale heruitgave in 1975 tussen 1974 en 1978 steeg van f 80,– naar f 130,–.
Een zeer netelige kwestie in dit verband vormt paragraaf 3.9.4. 'Hobby-uitgaven' (blz. 161) op blz. 135 onder andere getypeerd door: *Nu tegenwoordig zulke goede reproduktiemogelijkheden binnen ieders bereik liggen, is het onzinnig privé-uitgaafjes een hoge prijs toe te kennen* (dit ter onderscheiding van de illegale uitgaven). Het blijft zonder waardeoordeel en oplagebekendheid onmogelijk *Tom Poes gaat liften* (B.6.5.) te bepalen op f 1,– en *Tom Poes op de Maanraket* (Ilg. 26) uit hetzelfde jaar op f 5,–. Dat onderscheid is een slag in de lucht. Toch is het juist dat Mondria de zuiver uit winstoogmerk in beperkte oplage herdrukte illegale bundelingen wat prijzen betreft in toom probeert te houden. Het is een nobel streven, maar het doorkruist zijn totale prijzenbeleid en bovendien heeft Mondria in 1974 de gebruikers van de 2e druk al onnodig op kosten gejaagd door bijv. toen I 13.1, 13.2 en 13.3 te prijzen voor f 100,– tegenover nu f 15,–. Ook in dit verband lijkt me dat Mondria te snel te werk gaat.
Het verplaatsen van de hierboven genoemde uitgaven I 13.1, 2 en 3 naar de rubriek *Hobby-uitgaven* heeft bibliografisch natuurlijk gevolgen voor de signatuur (de identificerende nummering van de afzonderlijke boekjes en knipsels): I 13 ontbreekt nu bij Mondria en genoemde uitgaafjes hebben géén nieuwe signatuur gekregen. Bovendien is de afkorting *I* in deze nieuwe druk van de *Bommelbibliografie* vervangen door *Ilg.* Ik geef toe dat het soms noodzakelijk is ingrepen te doen in de signatuur, maar het is onzinnig dat ingrepen op zó korte termijn al noodzakelijk zijn en daarmee ben ik automaties beland op het tweede wezenlijke punt van Mondria's uitgave: de bibliografie. Het doet deugd dat Mondria dit eigenlijke hoofdbestandeel van zijn werk zeer serieus neemt. De standaardisatie van de MV-signatuur is een terecht eerbetoon aan het vele en konsentieuze werk dat Mondria in zijn onderzoek geïnvesteerd heeft en het is nu zaak dat hij de zaak stevig in de hand houdt. Wat betreft bijv. I 13 moet de signatuur gehandhaafd blijven: I 13 *blijft* een *illegale* uitgave, hoe hobbyisties ook, en men mag de signatuur niet afhankelijk maken van *waarde*oordelen. Het systeem moet als logies vooropstaan, de prijs, nou ja dat is wat de gek ervoor geeft. . .
De uitbreiding met de Kappie-, Panda- en Hollewijnbibliografie en met een bibliografie van overig Toonderwerk is een aanwinst, al besef ik dat ik met deze opmerking bezitters van vorige drukken op kosten jaag. Een probleem wordt nu echter wel wat men als *Toonderwerk* moet beschouwen. Mondria's uitbreidingen van wat strikt onder Bommel (-bibliografie) verstaan kan worden wijzen erop dat hij werkt in de richting van een Toonderbibliografie. Dat is uitstekend, maar als dat maar niet bij stukjes en beetjes, in konkreto per nieuwe druk, gaat gebeuren. Tussentijdse schokkende mededelingen in dit verband kunnen beter via de vakbladen meegedeeld worden dan via nieuwe drukken.
Samenvattend lijkt me dat opgemerkt moet worden dat kritiek in het algemeen méér ruimte in beslag neemt dan lof en dat dat, gezien de twee gedachten waarop Mondria hinkt, ook inhoudelijk terecht is. Wat betreft Mondria's pre-ambule op blz. 29 nog dit: het komische feit doet zich voor dat zijn *Bommelbibliografie* al sinds 1972 telkens *gewijzigd* herdrukt is en het treurige feit dat Mondria daar moed uit put. Wat mij betreft valt er nu een stilzwijgen in *Stripschrift* in deze tot 1982, dwz tot de 10de druk van de *Bommelbibliografie.* Elke niet gewijzigde herdruk zullen we overigens zelf *buiten de advertentiepagina's* signaleren, want dat is nieuws! Zijn persoonlijk leed (is dit nog wel een recensie?) te verlichten lijkt me slechts mogelijk door hem te adviseren zich niet al te veel met zijn hobby te identificeren. Je doet dit voor je plezier òf je doet het om de Bommelfanaten elk 2 of 3 Bommelbibliografieën in de maag te splitsen. De keuze is vrij, het oordeel daarover ook.

Har Brok

HET STRIPSCHAP

TREK MARTEN TOONDER OVER DE STREEP

Weet u het nog, 4 jaar geleden; op 20 december 1974 konden wij bekend maken dat de legale Bommelreeks, een uitgave van De Bezige Bij in samenwerking met Het Stripschap, definitief rond was.

In 1975, 1976 en 1977 verschenen elk jaar 12 boekjes, in 1978 zullen er 8 verschijnen, het laatste setje van 2 boekjes komt in september.
Wij hebben er dan 44 uitgegeven. Bij een oplage van 4000 stuks neemt Het Stripschap er elke keer 2000 voor zijn rekening.

De Bezige Bij heeft ons bericht dat zij met de uitgave in deze vorm niet verder wil gaan dan verhaal MV-50, de gebroeders Weeromstuit. Vanaf MV-51 zal alles in de bekende pocketvorm verschijnen.

Echter om deze eerste 50 verhalen kompleet te krijgen, dienen er nog 6 verhalen te worden uitgegeven. Hier nu heeft Marten Toonder bezwaar tegen aangetekend. Het gaat om de volgende verhalen van Tom Poes uit de jaren 1941-1943:

MV-1 Het geheim der Blauwe Aarde
MV-2 De Toverpijp
MV-3 In de Tovertuin
MV-4 De geheimzinnige Roverhoofdman
MV-18 De Bommelschat
MV-19 De schat op de zeebodem

Marten Toonder zegt, dat MV-1, 3 en 4 reeds als Oer Tom Poes in 1970 door de Bezige Bij zijn uitgegeven en de overige verhalen vindt hij pretentieloos jeugdwerk.

Het Stripschap alléén staat niet sterk genoeg om hierop te kunnen reageren en vraagt derhalve sympathisanten, die ons willen steunen:

Zend ons een briefkaart (géén brief s.v.p.) met namen en handtekeningen van mensen, die het op prijs stellen dat deze 6 resterende verhalen nog door ons uitgegeven worden.

TREK MARTEN TOONDER OVER DE STREEP! Zegt het voort! !

Motto van De Bezige Bij: Complete Bommelserie's zijn waardevast!

BESTUUR:
Het bestuur van Het Stripschap: voorzitter Wil Soyer; secretaris Hans Stoovelaar; penningmeester Theo Anraad; spec. uitgaven Ruud Booms; evenementenman John Willemse.
Secretariaat:
Postbus 11335, Amsterdam

STRIPVEILING

Op zaterdag 16 december 1978 organiseert Het Stripschap wederom een stripveiling in Amsterdam. Tegelijk wordt een ruilbeurs en een Algemene Ledenvergadering gehouden.
Adres: Roothaanhuis 133, Amsterdam. De veiling is uitsluitend voor leden van Het Stripschap toegankelijk.
Inzendingen voor de veiling gaarne vóór 1 november 1978 aan: Het Stripschap, tav. Dhr. Albert Tol, K.S. Hasselaarstraat 11, Amsterdam (020) 13 31 28. Na deze datum kunnen geen inzendingen meer worden geaccepteerd, aangezien de katalogus van de te veilen kavels tijdig voor de veiling moet worden rondgestuurd.

Inzenders worden verzocht de volgende regels in acht te nemen:
1. Slechts gaaf materiaal van strips en cartoons komt in aanmerking om geveild te worden.
2. Boeken met illustraties komen alleen in aanmerking om geveild te worden, als de illustraties zijn van tekenaars, die hoofdzakelijk strips tekenen.
3. Alles dient goed verpakt te worden verzonden of aangeleverd.
4. Bij de inzending dient een lijst ingesloten te worden, waarop vermeld: naam en adres inzender, eventueel gironummer alsmede een kavellijst.
5. De kavellijst, te nummeren met letters vanaf A, dient een zo volledig mogelijke opsomming met bizonderheden te zijn, van alle kavels, die ingezonden worden.
6. Risico's, ontstaan door onjuiste vermelding, zijn voor rekening van de inzender.
7. De organisatoren van de veiling behouden zich het recht voor, het aantal kavels op de katalogus te beperken en inzendingen van de veiling uit te sluiten.
8. Illegale uitgaven kunnen niet worden geveild.
9. Voor uitgaven met een hogere waarde dan f 10,– kan men een eventueel gewenste minimumprijs opgeven. Wordt deze minimumprijs niet gehaald, dan ontvangt de inzender, na betaling van 10% van deze prijs, de inzending zo spoedig mogelijk na de veiling retour.
10. Om het Stripschap schadeloos te stellen voor veilingkosten en porto, betalen de kopers een toeslag van 10% boven het door hen geboden bedrag en staan verkopers (inzenders) 10% van hun opbrengst af.
11. Dadelijk na de toewijzing dient het verworvene kontant te worden afgerekend. Met inachtneming van punt 9 en 10 worden niet verkochte kavels geretourneerd en zullen de opbrengsten worden uitbetaald.

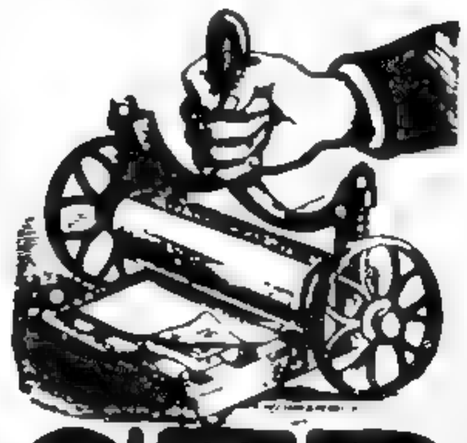

POSTRIP TUM

Redactie Stripschrift,

Naar aanleiding van het plaatsen van mijn schrijven aan jullie in Stripschrift 109/110 de volgende opmerking.
1. Het lijkt alsof ik jullie complimenten geef voor het Kapitein Rob nummer. Ik heb echter helemaal niemand over wat dan ook gecomplimenteerd. Integendeel. Het nummer is volgepropt met m.i. onleesbaar geschreven artikelen. Het gebeurt zelden, dat ik in Stripschrift iets niet lees. Helaas bij het lezen van de Kapitein Rob denk ik te maken te hebben met een aflevering van de Fabeltjeskrant geschreven door Jacob van Lennep. Doch dit terzijde.
2. Wat de kosten betreffen van de Rescuers: Het is toch $ 6.000.000! !

3. Het artikel van Henk Kuypers:
In het begin staat 'dat het 4e Stripblad op sterven na dood is' en dat slaat op Striprofiel. We hoeven niet te ontkennen en dat hebben we ook NOOIT gedaan, dat het ons voor de wind gaat. Doch dit betreft alleen de financiële kant van de zaak. Wij hebben nooit te klagen gehad over 'interessante' artikelen en/of 'problemen' in de redactie, die het blads toekomst onzeker maken.

4. Kuifje in Zwitserland (ik schrijf nu toch). Geen reacties op dergelijke uitgaven. Ik vind het beneden peil, als je andermans creaties gaat misbruiken om zelf toch wat roem te verwerven. Casterman, Studio Hergé en Hergé zelf hebben groot gelijk, dat ze er een rechtzaak van hebben gemaakt.

Tenslotte zijn het zijn scheppingen, is het zijn werk en daarover beslist hij wel wat er mee gedaan wordt. Als iemand dan zonodig iets doen moet, dan maar met eigen figuren.

Met vriendelijke groeten,
Rein van Willigen (Zaltbommel)

1. Wilt u in 't vervolg uw kritiek op 'onleesbare' artikelen in correcter Nederlands formuleren, nu hebben we te veel moeten schrappen en corrigeren om e.e.a. geloofwaardiger te maken.
2. $ 7.500.000 inclusief publiciteitskosten!
3. Ter geruststelling: de betreffende redacteur is uitstekend op de hoogte van de situatie! Overigens ook hier geldt 'wie de schoen past trekke hem aan! '
Breek ons de bek niet open over 'interessante' artikelen. Wij sidderen nog bij de gedachte aan uw 'hot items' als De Beverpatroelje, Pinkie Pienter en Paulus de Boskabouter om er maar enkele te noemen.
4. Geen reactie schreef u toch? Bedankt, hè!
5. Wat een duivels briefhoofd.

RECTIFICATIE

Door een noodlottig ongeval zijn in Stripschrift 111 in het fotoverslag van de zwoegende tekenaar Dick Matena de foto's en bijschriften verwisseld. Oplossing van deze fotopuzzel is: foto 5 = foto 7, foto 9 = foto 8, foto 6 = foto 9, foto 7 = foto 4, foto 4 = foto 5, foto 8 = foto 6, foto 1, 2, 3, 10 e.v. stonden in de juiste volgorde. Vele inzenders hadden een juiste oplossing ingezonden. We hebben daarom het lot laten beslissen. Prijswinnaars ontvangen een fraaie attentie ten spoedigste thuis.

Red.

Gidday Martin,

Got the latest copies of Stripschrift the other day. Still the same old mag, or is it? I mean they're both double numbers, what's happening over there? Well, I'll give you some local news.
After resisting last night's freezing cold - sure it does get cold up in the North Island sometimes - I feel happy to do something constructive. Like writing this letter. The story of my life. You won't believe it. I could hardly believe it myself. Of all the luck. And just think - well, never mind I'll start my story now.
Hopping in on my good friend Rollo Treadway - you remember, the publisher of New Zealands only comic zine 'Strips' - he asked me to join him to a friend of his who had someone special visiting him. Guess who.
No not him, but Wrightson. Bernie Wrightson in Person! And dammit I didn't have a tape with me! I did do some sort of interview. But looking back on the poor notes I made I've got to admit I blew the chance.
Rollo did make a tape and I'll try to copy it down somehow. Anyway B. did give me an original drawing. The swamp-thing's body with my head on top. What honour! I'll show you once I'm back in the Low lands.
B. is a pretty interesting personality. Pretty weird too. He resembles more than one of the characters he uses in his comics and judging from the things he said, the stories he told, it doesn't surprise me that he makes somewhat eerie art. What a guy! Unbelievable!
Speaking of Rollo, he managed to get someone in Holland interested in trying to distribute his mag 'Strips' for him. It's a friend of mine, Ron Foort, and I think he could do with some advertisement so perhaps you can put his name and address on a white piece of page in the next stripschrift. The address is P.O. Box 649, Amstelveen.
To continue with Rollo, he was quite impressed with the copies of Stripschrift and Striprofiel I gave him. I think by now he has made some sort of contact with you for an exchange-subscription.
The small handfull of people in New Zealand that are deep into the comic scene are doing their very best to make comics more popular among the common man. For it's a sad story the one that can be told of the N.Z. comic industry. Hardly any at all.
Some good artists like Murray Ball, Colin Wilson, Bill Wrathall, Joe Wylie, Barry Linton and Helen Cross to name them all (most of them publish in 'Strips') but the only comics that are widely known here are Asterix and Rémi's horrible Tintin. Oh, not to forget the marvel 'Hero's' and Gold Key Publications (Lots of Barks!).
Australia seems to be better. Well, I'll tell you about that in a month or two I review for by that time I'll have enough dough to go over to Aussi.
According to Rollo they got a better variety of comics. Including things like French Blueberry's.
So far for comics.
At the moment I'm living with an Australian girl in a small flat in Auckland (Address on the back of the envelope) and you can send any mail direct to me now for we'll be living here till we fly out to Australia.
Work goes alright thoug a bit boring. Especially with weather like this. Must be autumn or late summer in Europe now, is it?
Hey, this is the final sentence.
Regards Eric

POLICE NEWS

FOTO-ART VAN J.C. CLAEYS.

Zo knap als Guy Peellaert in zijn boek *Rock Dreams* de jaren vijftig met zijn rock and roll, strakke jeans en vetgekuifde glittersterren vereeuwigde door een aparte mixage van foto's uit die periode, nieuw tekenwerk, veel plakwerk en felle kleuren verf uit spuitbussen, zo knap portretteert striptekenaar-illustrator J.C. Claeys momenteel de jaren dertig, veertig.
Drijvend op de golven der nostalgie maakt hij gebruik van oude zwart-wit foto's van filmsterren om vooral de decadente zijde van de depressiejaren sfeervol in beeld te brengen. Zijn voorkeur gaat uit naar op handen gedragen idolen als Humphrey Bogart, James Cagney, Marlène Dietrich, Rita Hayworth maar ook naar de wat later beroemd geworden 'angry young man' Marlon Brando, Paul Newman, Kirk Douglas en Robert Mitchum.

OUDE FOTO'S IN EEN NIEUW JASJE!

Het is de sfeer van harde jongens, cynische vrouwen, donkere straten en blinkende auto's, de geur van verboden whisky, zwoel geparfumeerde vamps en goed geoliede revolvers. En waar zijn al die ingrediënten beter geïntegreerd dan in het wereldje van de eenzaam opererende private-eye? Dit type is dan ook alom in het werk van Claeys aanwezig.
Het verhaal is bij Claeys van ondergeschikt belang, de illustratie hoofdzaak. Als hij de kop van Clint Eastwood of een andere keiharde jongen intrigerend vindt, wordt deze soepel temidden van de oude garde opgenomen. Bij z'n gebruik van oude foto's, haalt hij allereerst de grijstinten weg, waardoor alles wat overblijft in zwart-wit is. Dan voegt hij getekende achtergronden toe, gebruikt figuren van andere filmfoto's om ze in bepaalde scènes op te nemen, en maakt vervolgens door middel van stippeltjes en een speciale grafische film, tekeningen die eruit zien als haarscherpe nieuwe filmfoto's uit oude detective-films. Alleen, de hoofden komen ons bekend voor, de scènes niet. Die komen uit films die nooit gemaakt zijn, maar die we graag hadden willen zien. En dan niet vanwege de vrijmoedig poserende naakte filmsterren, maar louter en alleen om de sfeer! Claeys' briljante tekeningen zijn tot nu toe vrij onbekend, maar niet lang meer, daar is zijn talent te groot voor.

Kees de Bree

UITGEVERIJ DUPUIS

Goede berichten van deze uitgeverij; veel nieuwe albums van Jaap (nr.2 *Jaap de zee in*), De Blauwbloezen (nr. 13 *De Blauwbloezen in de Puree*), in de reeks jeugdzonden eindelijk Tillieux's Paul Panter (nr. 4 *Het Dodenmeer*), Sophie (nr. 13 *Sophie en de vier seizoenen*), Bram Jager (nr. 12 *Ford T Fortissimo*), Jess Long (nr. 3 *Bloedig Spoor, De Man uit het Duister*), Geniale Olievier (nr. 6 *Een ingenieus ingenieur*), en een eerste deel van Dokter Zwitser van (dé grote belofte van Robbedoes?) Wasterlain, (*Middernacht Dokter Zwitser*). Voor september a.s. staan op het programma: Robbedoes-verzamelalbum no. 146, Payrus no. 1. (*De verdwenen Mummie*), Sammy nr. 11. (*Lijfwachtverhalen*), Archie Cash nr. 7 (*De Duivel met het Engelenhaar*), Isabel nr. 3. (*De Hekserij van Oom Hermes*), Yoko Tsuno nr. 8 (*De Titanen*), Khena nr. 6 (*De Katamaron gaat op stap*) en Jeugdzonden nr. 5 (*De Avonturen van Baard en Kale in Midden-Amerika*). Opvallend is verder de in Spirou nr. 2097 opgenomen herdruk van het eerste Spironummer van 21 april 1938.

WAM

REAL FREE PRESS

Olaf Stoop's stichting *Real Free Press* is de prostitutie aan de Oude Nieuwstraat ontvlucht en heeft zich in een voortreffelijk pand aan de Dirk van Hasseltsteeg 25 (zijstraat van de Nieuwendijk) gevestigd.

Volgens berichten wordt daar de laatste hand gelegd aan de Eric de Noormanherdruk in boekvorm van 'De Dodenridders'. In de gaten houden dus maar deze *comic-collectorshop*.

WAM

TIKO

Na *Kartoen*, waarvan onlangs een extranummer verspreid werd met afdrukken van tot nu toe onbekende *Avonturen van Lambik* van Vandersteen uit 1949/50! , in België nu ook gesignaleerd het gratis fanzine *Tiko*. Nummer 5 op A-4 formaat is gewijd aan Eddy Ryssack. Het blad is te bekomen in Antwerpse stripantikwariaten (*Beo* en *Wasda*) en misschien ook wel op het redaktieadres: Jozef de Veusterstraat 162, 2520 Edegem, België bij Christian Salez.

(H.B.)

RAMP

Als *Ramp Special no. 1* verscheen *Een avontuur van Ineke* getiteld *Blackmail voor Mr White*, een zwart-wit album van 46 pagina's door Godfried van Brouillon. Aardig tekenwerk, abominabele lettering, maar een behoorlijk scenario voor de prijs van f 4,75. In Amsterdam zijn exemplaren gesignaleerd bij Lambiek. Om mystifikaties te voorkomen: achter het pseudoniem Godfried van Brouillon schijnt de Blake en Mortimerfanaat Quirijn ter Spill (zie *Stripschrift* 49/50) schuil te gaan.

(H.B.)

VERTALINGEN

In de recente uitgave *Het Nederlandse boek in vertaling. Bibliografie van Noord- en zuidnederlandse werken 1976* ('s-Gravenhage 1978) blijkt dat de afname van Nederlandse strips in het buitenland zeer beperkt is. Voor Nederland treffen we slechts 2 vertaalde albums aan van H.G. Kresse in het Deens (de eerste 2 delen van de Indianenreeks: *Tordenbetvingerne* en *Videns sonner* (bij uitg. Carlsen). België, voor zover daar Nederlands gesproken wordt, komt er wat beter af dank zij Vandersteen met 7 *Robert en Bertrand*vertalingen, 7 *Suske en Wiske*vertalingen, 6 maal *Bessy* en 4 maal *Jerom*, en dat allemaal in het Frans, waarin trouwens ook deel 2 en 5 van Kresse's Indianenreeks vertaald werden. In het Frans verder nog 8 vertaalde *Nero*-albums van Sleen en 2 uitgaven van Gommaar Timmermans in het Engels. Niet erg rooskleurig dus, maar we vragen ons af in hoeverre deze uitgave kompleet is, omdat met name wat Vandersteenprodukties ontbreken.

H.B.

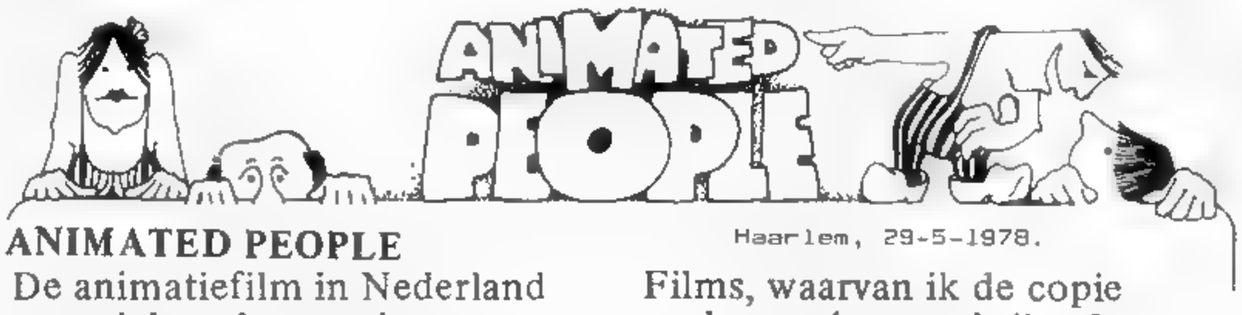

ANIMATED PEOPLE

De animatiefilm in Nederland mag zich verheugen in een steeds breder wordende belangstelling. De produktie van animatiefilms breidt zich langzaam uit. Naast de altijd al aanwezige commercials worden er de laatste tijd ook steeds meer 'vrije' animatiefilms geproduceerd.
Bij veel Nederlandse instellingen, ik denk hierbij aan scholen en filmhuizen, bestaat de wens om Nederlandse animatiefilms te vertonen. Gebleken is echter dat het voor die instellingen niet eenvoudig was om een bepaalde door hen gewenste film voor vertoning te krijgen.
Ondergetekende heeft het plan opgevat om een distributiekantoor op te richten, dat zich specifiek bezig zal houden met de distributie van animatiefilms in de 16 mm markt. Ik zou van de producenten van animatiefilms de niet-exclusieve niet commerciële rechten van Nederland willen verkrijgen.
Van de films, waarvan ik verwacht, dat er belangstelling voor bestaat zou ik een copie willen aanschaffen. Van andere films kunnen de producent of de animator een copie bij mij onderbrengen. Alle films zullen in een catalogus opgenomen worden, welke ik zal verspreiden naar instellingen, die 16 mm films vertonen. De percentage-regeling van de distributie-opbrengst zal als volgt zijn:
Films, waarvan ik de copie aankoop, daarvan krijgt de producent 20% van de brutoverhuur. Films, waarvan ik de copie in bruikleen krijg, daarvan is het producentenaandeel 50% van de brutoverhuur. U moet zich daarbij realiseren, dat de opbrengst van de filmmaker zeer klein zal zijn, maar dat de waarde vooral ligt in de grotere bekendheid die zijn werk zal krijgen.

Ik verzoek u kontakt met mij op te nemen, als u in het bezit bent van rechten van animatiefilms, welke binnen mijn pakket kunnen passen.

Hopende hiermede een bijdrage te kunnen leveren aan de bevordering van de animatiefilm in Nederland, verblijf ik, met vriendelijke groeten,

Cilia van Dijk
Animated People
Gedempte Voldersgracht 20,
2011-WD Haarlem (023) 31 42 73.

BLAADJES

Gratis fanzine *Kartoen* wijdt zijn vierde nummer aan Hermann en attendeert de lezer op het fanzine *Tiko*, waarvan al 3 nummers verschenen zouden zijn, waarnaar we ijverig op zoek zijn. Geheel voor eigen verantwoording bracht Hermus inmiddels het 4de nummer van *Onder de dop van het brillantinepotje* met details voor Kuifjefreaks en een oproep voor gegevens over dhr. Bessels, die Kuifje in Nederland gepromoot schijnt te hebben (Stanleylaan 272, Utrecht). Eveneens in verband met Kuifje verscheen in mei *Wereld-Nonsens* nr. 3 te Amsterdam.

H.B.

PERSIFLAGE

De controverse Callico versus Hergé/Casterman lijkt, ondanks de publikatie in *Stripschrift* 109/110, niet tot een einde gekomen te zijn. Zeer onlangs diende deze zaak in hoger beroep te Brussel. Callico verongelijkt omdat hij veroordeeld werd en Hergé verongelijkt omdat hij de boete aan Callico niet hoog genoeg vond. Het gerecht zal zich medio juni over deze zaak uitspreken. Als dokumentatiemateriaal kan inmiddels dienen de (vertaalde) herdruk van enkele pagina's uit *Tintin en Suisse* in *Caramba* nr. 6, *Furore* nr. 10, *Stripschrift* 109/110 en *De vrije balloen* 14.

H.B.

Aan de Stripantiquariaten en Stripspeciaalzaken

Haarlem, 16 juni 1978

Mijne heren,
Uitgeverij Oberon heeft de laatste jaren met u door de serie zwart-wit en sinds kort met hardcover edities van onze albums een prettige relatie opgebouwd. Helaas worden er op deze relatie de laatste tijd vele aanslagen gepleegd.

Zoals u weet geeft Oberon u een aantal produkten exclusief in verkoop. Deze exclusieve verkoop wordt de laatste maanden herhaaldelijk overtreden. Menig hardcover album wordt bij verschijnen niet op f 7,95 (wettelijk vastgesteld), maar zelfs wel op f 10,95 geprijsd. Helaas is er tegen deze praktijken weinig te doen. Indien Oberon de leverantie aan de in overtreding zijnde winkelier stopt, bestelt men via een collega rustig weer nieuwe boeken.
Wij zouden ook door de politie procesverbaal kunnen laten opmaken, maar wij voelen er weinig voor om voor politieman te spelen.

De enige mogelijkheid voor Oberon om deze zaken uit te bannen is de distributie voor deze exclusieve produkten open te gooien aan iedereen (V & D, lektuurhallen).
Zover willen wij echter nog niet gaan. Wij hopen echter dat u de door ons vastgestelde verkoopprijs in de toekomst wilt eerbiedigen.

Met vriendelijke groeten,

Rob Harren
Marketing Manager
OBERON b.v.

STRIPSCHRIFT NO. 115
POPULAIRE STRIPS
brengt u o.m.:
— POLITIEK EN STRIPS
— PETER VAN STRAATEN
— DE POLITIEKE TENDENZEN IN
— BERNARD WILLEM HOLTROP (WILLEM)

LA FRANCE? OH LALA!

Zondagavond. Een stapeltje met Franse strips. Frans nieuws schrijven dat u wel weer onder ogen zal krijgen als het al weer oud is.
Ondanks dat je acht gulden moet neertellen voor een blaadje van zesentwintig pagina's voel je je niet bekocht.
Schtroumpfanzine blijkt de kwaliteit van het eerste 'nieuwe formule'-nummer te handhaven en zeer lezenswaard te zijn. In dit nummer onder andere interviews met Wininger en Bilal.
Van het interview met Wininger heb ik het gevoel dat het er alleen in is opgenomen omdat Winninger in *Circus* tekent, tenslotte ook een *Jacques Glenat* uitgave.

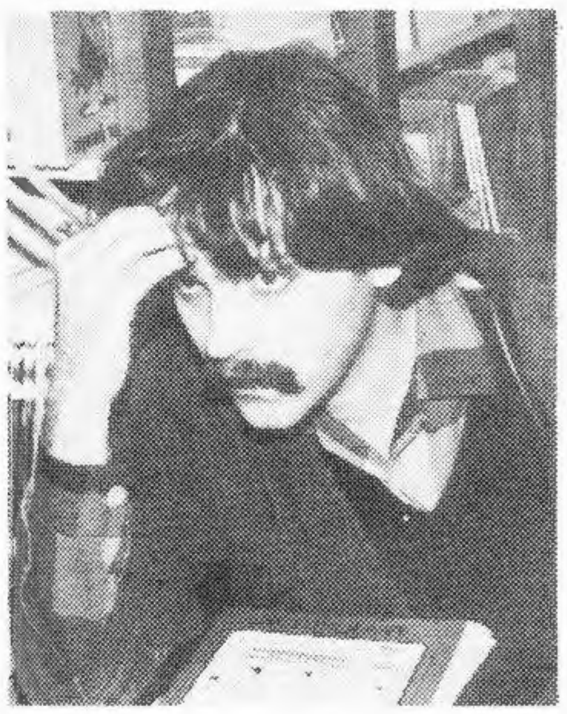

Het interview met Enki Bilal is aanmerkelijk interessanter. Filippini en Bilal praten onder andere over de albums in de *Histoire Fantastique reeks*, de samenwerking met Christin en het besluit van Bilal om niet mee te gaan met de 'beweging' van L'Echo des Savanes en Metal Hurlant:
'Ik ben niet meegegaan met die beweging, omdat ik niet gewoon ben om zomaar zonder reden mee te gaan. Diegenen die Pilote verlieten hadden een uitstekende reden om mee te gaan, ze begonnen Metal Hurlant e.d. Maar ik had geen enkele reden. Integendeel, ik had alle reden om te blijven. Ik was net met Christin de Legendes d'aujourdhui begonnen.
En over het huidige Metal Hurlant:
'Metal schijnt zijn ziel te hebben verloren en de paden van de goede SF, de intelligente SF, te hebben verlaten. Metal is een soort vaandeldrager geworden van nieuwe modes en snobismen, een beweging van het herkauwen van stromingen. Ik had het gevoel daar niet te kunnen functioneren.

DE EXTRA LAAG

Wat Bilal bedoelt met 'intelligente' SF kunnen we meteen toetsen aan de hand van een pas verschenen albumpje in de Collection Pilote.
Dit album, *Memoires d'outre-espace*, bevat full-color verhalen, die Bilal in de loop der jaren (74/77) voor Pilote week- en maandblad tekende.
Of het intelligente SF verhaaltjes zijn weet ik niet, wel is het duidelijk dat het peil een stuk

hoger ligt dan in de huidige Metal Hurlant. De verhalen zijn geschreven met humor, maar gaan ook verder dan alleen maar grappige vondsten, verwerkt tot verhaaltjes. Er zit *een extra laag in de verhalen*, waarmee Bilal een visie geeft op de maatschappij van nu. Zullen we het dan maar geengageerdheid noemen?
Het is aardig om in dit album de tekenstijl van Bilal te zien veranderen. Hij tekende eerst als een krasserige, extra drukke Giraud, met een wat vreemd kleurgebruik, nu heeft hij een eigen stijl gevonden. Bij zijn oudere werk had je het gevoel dat het echt *ingekleurd* was (eerst de zwart wit tekening en dan de kleuren erbij, overigens de normale gang van zaken), nu is alles *een geheel*. Dit komt doordat zijn techniek anders is geworden. Hij werkt nu *meteen* met kleur, zijn tekeningen zijn een soort schilderijtjes geworden (dit voor de duidelijkheid). Overbodig om te zeggen dat ik zeer enthousiast ben over dit album!

HEU, NEE . . .
Als op de eerste pagina van het verhaal *La tresor de la femme araignee* Jonathan Cartland op zijn sokken het hotel uitvlucht, omdat hij de rekening niet kan voldoen en daarna uitgeschud door de hoteleigenaar in de modder ligt, geloof je aan het begin van een spannend verhaal te staan. Dat verhaal valt tegen. Je hebt het gevoel het allemaal al eens eerder gezien te hebben en beter. Cartland leidt een expeditie die op zoek is naar een Indiaanse schat. De bezitter van de kaart is

. . . op zijn sokken gevlucht en uitgeschud. . .

natuurlijk een schurk, iets wat wij al veel eerder door hebben dan Cartland. De karakters komen niet erg uit de verf, vooral het veranderen in een hoerig type van de keurige dochter van de archeoloog komt als een donderslag bij heldere hemel.

Het geheel boeit niet erg. Alleen de eind-scène maakt het weer een beetje goed. Aan het eind wordt een onschuldige opgehangen. Cartland is bij deze terechtstelling aanwezig en hij weet dat deze man onschuldig is. Hij is echter door sheriff bedreigd: hij mag zich er niet mee bemoeien. Op het schavot begint de man tegen Cartland te roepen, dat hij moet vertellen dat hij onschuldig is. Wanneer omstanders Cartland vragen of hij de man kent antwoordt hij met gekwelde blik: *Heu. . .nee. . .*
Tja, als ik het zo vertel klinkt het allemaal wat dramatisch, maar het is mooi en sfeervol gedaan.
Hoewel tekenaar Blanc-Dumont steeds meer een Giraud epigoon wordt, wordt zijn tekenwerk wel steeds beter. Sommige dingen kan hij nog niet helemaal aan (panoramische landschappen komen nogal plat over) maar over het algemeen tekent hij adekwaat. Toch dringt de vergelijking met Blueberry zich op. Dit verhaal heeft iets van de sfeer van *La mine de l'Allemand perdue*, dezelfde zonovergoten landschappen, praktisch hetzelfde soort thema, maar is toch een klasse minder. Het is jammer maar niet iedereen kan een Giraud of een Charlier zijn.

Hans Frederiks

professor pi simpelman

Hoewel te velen dat niet weten, hoeft men voor een aantal oude Stripschriften geen **hoge antikwarische prijzen** te betalen, dat is een tragisch en kostbaar misverstand.
De hieronder vermelde nummers kunt u nl. nog in beperkte mate tegen de **oorspronkelijke prijzen** aanschaffen.
Dat kan simpelweg door het betreffende bedrag over te maken op postgirorekening 20 99 48 tnv Stripschrift, Koninginneweg 164, Amsterdam, onder vermelding van de door u gewenste nummers.

19 (f2,25): Kabouterstrips met herdruk van het **Paulus de Boskabouter**-verhaal nr. P.14, John Bakker...
20 (f 2,25) **Prins Valiant** door Harold R. Forster met een herdruk van **Aanval op de Neveleilanden** (1960); Thé Tjong Khing.
36 1/2 (f 1,50): **Mad** poster & gemengd nieuws.
38 1/2 (f 1,50): Het pikante **Lucky Luke**verhaal **Luke se défoule** (1966) op posterformaat & gemengd nieuws.
45/46 (f 3,25): Superhelden; **Octobriana; Guus Slim's** Tillieux met herdruk van **Felix; Heer Bommel en zijn Iksel** (1908-einde).
47/48 (f 3,25): Peyo met herdruk van **De groene Draak (Johan en Pirrewiet,** uit **Sprint; De Blauwbloezen** van Slaverius, Giles; herdruk **De valstrik van de Rode Kreek** (Timoer, 1956); tekenfilm en pornostrip...
51/52 (f 3,75): Alles over Marc Sleen met **Nero**-bibliografie en **Oktaaf Keunink**-herdrukken; Börge Ring; Gotlib met fraaie herdruk van een onfris verhaal...
53/54 (f 3,75): De komplete herdruk van het eerste **Baard (en Kale)** verhaal uit 1938; **Peanuts; Pep**; bijna alles over **Alex** van Jacques Martin; **Nader tot Kuifje 1** over **Het Zwarte Goud...**
55/56 (f 3,75); Special over Peter de Smet met een herdruk van de oer-**Generaal** en van zijn **Fulco en de Miesmannetjes** (uit **'t Kapoentje**); Druillet mét adembenemende herdruk (1969); striptekenaars aller landen verenigt u...
57/58 (f 3,75): Erg veel over Marten Toonder, met name zijn jeugdwerk **(Thijs IJs); Buck Danny** en dus ook Victor Hubinon; Daan Jippes (**2 voor t**) Richard Corben met een gruwelijke herdruk...
59/60 (f 3,75): 50 jaar Disneytekenfilms, een tussensprint van Kees de Bree; Daan Jippes over Carl Barks mèt unieke **Donald Duck**herdruk van Barks; **Donald Duck**weekblad en een heel klein **Kuifje...**
61 (f 2,25): **Peanuts**; Maroto; **Bernard Prince**; Marc Smeets...
62 (f 2,25): Thé Tjong Khing en Hartog van Banda mét de herdruk van het eerste verhaal van **Arman en Ilva**; Justin Green..
63 (f 2,25): De Indianenstrips van Hans G. Kresse en bovendien het begin van een herdruk van zijn **Eric de Noorman's De Wonderen van Mu** uit 1948 WALTHJE (11/1-11/20); **Natasja** en Walthéry...
65 plus (f 2,25) Interview Tibet met herdruk **Rik Ringers leidt de dans** (1955); **Chick Bill; Tina;** Jay Linch door Evert Geradts; **De Wonderen van Mu** (11/33-11/44)...
66 (f 2,25): Interview Franquin met uitvoerige bibliografie én herdrukken **Guust Flater, The Spirit** van Will Eisner, Dick Matena (over de **Macaroni's); De Wonderen van Mu**(11/45-11/49)
67 (f 2,25): **Nader tot Kuifje 3** over interessante drukvarianten; interview Carry Brugman; speciaal Roba met **Bollie en Billie** en **De Sliert** en een bibliografie; **De Wonderen van Mu** (11/50-11/70)...
68/69 (f 3,75): De Marten Toonder-story deel 1 en het begin vn de herdruk van **Tom Poes en de Schoonschijners** (1610-1635); alles over **Akim** en **Tarzan**-pulpuitgaven; **De Wonderen van Mu** 11/71-11/82)
70 (f 2,25): De Marten Toonderstory deel 2 (**Panda**, Toonderstudioos); Jan van Haasteren; **De Wonderen van Mu** (11/83-einde); **Tom Poes en de Schoonschijners.** (1636-1655)...
71 (f 2,25): **Koning Hollewijn**; Lambil, Cauvin; **Tom Poes en de Schoonschijners** (1656-einde)...
72 (f 2,25): **Blake en Mortimer; Panda;** een persiflage op **Kuifje**; veel over Craenhals met de herdruk van **Fort Bravo** uit 1953...
73 (f 2,95): Legendarische beschouwingen van Domien ten Berge over Marten Toonder; **Tibor, Fulgo** en **Raka-lilliputuitgaven;** Dick Matenapersiflage op stripfanzines...
74 (f 2,95): 4 blz. **Zuiptor** van Uco Egmond, speciaal voor Stripschrift, Raymond Macherot (**Chlorophyl , Poezekat**); Domien ten Berge over Marten Toonder; **Professor Pi...**
75/76 (f 4,25) Uitvoerige aandacht aan Peter O'Donnell met een herdruk van zijn **Modesty Blaise**; Willy Lohmann's vochtige **Kraaienhove**persiflage..
77 (f 2,95): Special Gerrit Stapel met de nergens elders gepubliceerde strip **Mijn vriend Andries**; Aart Clerckx tekent voor **Stripschrift**...
78 (f 2,95): Speciaal voor Stripschrift 8 blz. Daan Jippes in **Intercity Incident**, interview met Forrest 'Bud' Sagendorf over **Popeye; Modesty Blaise**; algemene beschouwingen over de vloek in het beeldverhaal...
79 (f 2,95): Jules Feiffer; **Moem**; Piet Wijn onder de loep èn voor het voetlicht met een herdruk van **De Moorse Tovenaar; Tintin et moi** (Kuifje dus)...
80 (f 2,95): De **Robbedoes**-verhalen van Fournier; **The Hulk** met een herdruk; **De Tovenaar van Fop**; Vervolg & slot-herdruk **De Moorse Tovenaar** van Piet Wijn...
81/82 (f 4,25): Spécial Peyo, **Smurfen** met herdrukken; alles over de Dupuis-tekenaars in een overzichtelijke encyclopedie; Tillieux en een **Felix**-herdruk...
83 (f 2,95): De stripbladen **Sjors** en **Pep** (nu **Eppo**); Loriot; begin unieke herdruk van de **Dick Bos** reclamestrip **Glashard**; de populariteit van stripfiguren...
84 (f 3,60): Special **Asterix,** interviews met Goscinny en Uderzo en een unieke persiflage op **Asterix**, bovendien de historische betrouwbaarheid van deze strip aan de werkelijkheid getoetst, Börge Ring; **Dick Bos...**
85 (f 2,95); De professoren in het Europese beeldverhaal **(Zonnebloem, Barabas, Adhemar, Sickbock, Prilwytskofsky, Kalker, Lupardi**—; Harry Balm; **Kuifje**wedstrijd; Patty Klein over stripscenario's; **Dick Bos...**
86 (f 2,95): komplete inhoudsopgave van **Stripschrift** nr. 49/50 t/m 84; Eddy Paape, informatie over het SDCN...
87 (f 2,95): Alles over **Bert Bus** met een herdruk van zijn Nitokris, kartoenrubriek Ong-Gezien over **Tom Ungerer**, start van herdrukken **Simpelman, Lucky Luke** voer voor psychologen en een unieke LL-persiflage.
88 (f 2,95): **Ridderspecial: Prins Valiant, De Rode Ridder** en de Vlaamse Ridderschap van **Bob de Moor** op hun historische betrouwbaarheid getoetst. Een nummer geknipt voor het (geschiedenis) onderwijs, met Prins Valiant-persiflage van **Wood** en aandacht voor tekenfilm **Tarzoon,** de schande van de jungle
89 (f 2,95) **Uitgeverij Casterman**, met o.m. interview met **Jacques Martin, Jacques Tardi**, in de voetsporen van Jules Verne, herdruk van unieke **Tardi**-oorlogsstrip, **Kuifje en de Picaro's**, de **4 Helden**, gewogen en te licht bevonden, **Craenhals, Kresse**
90/91 (f 4,60). Zéér uitvoerige **Disney**-special met Art Babbit, Floyd **Gottfredson, Barks index**, de tekenfilm Fantasia, **Donald Duckweekblad** nader bekeken, Mickey Mouse-Donald Duck-strijden om de macht in een **Bill Elder**-persiflage, en als **extra** een kompleet nimmer in Nederland gepubliceerd MM-verhaal: **MM als oorlogsvrijwilliger.**
92 (f 2,95) **De auto in de strip**, ambivalentie t.o.v. Jean Graton's schepping **Michel Vaillant, Julie Wood**, herdruk MV-strip, Strip en werkelijkheid bij MV, en **Van strijd tot strip**, overpeinzingen bij de Nederlandse politieke plaat van Kartoenist/striptekenaar **Wim van Wieringen.**
93 (f 2,95) Start van **herdrukken** (vert. Dick Matena) van de legendarische strip **Pogo** met een artikel over schepper Walt Kelly, nog meer over **Paulus de Boskabouter**, aandacht voor Toonder's **Magister Hocus Pas**, miskend en onderkend genie. Jan Gerhard Toonder over **De Stripkunst** van Marten Toonder, **Ong-gezien** en een opzienbarende kartoen van Yraah uit VN.
94/95 (f3,60) . Alles over **2000 nummers Robbedoes**weekblad. De ontwikkeling van het blad, interview met **hoofdredacteur Karel Cavens,** de geboorte van **Robbedoes** in herdruk... **Robbedoes index** t/m nr. 2000, verder aandacht voor de dertigste verjaardag van het **weekblad Kuifje**, Pogo.
96 (f 3,25). **Jijé-special interview** met Jijé (Joseph Gillain) herdruk van zijn **Pogologie**, Jan Gerhard Toonder en Lo Hartog van Banda worden het eens en de start van een nieuwe rubriek Frans nieuws **La France Oh la la.**
97 (f 3,25). De opkomst en ondergang van de keizerstrip **Trigië**, in een interview met tekenaar **Don Lawrence, Verdwenen Kuifjes** door Har Brok teruggevonden, interview met **Selby Kelly** weduwe van Pogo-tekenaar Walt en tevens degene die de strip voortzette... herdrukken.
98 (f 3,25) Uniek **dokumentatienummer: Strips in de dertiger jaren** met: Herman Pieter de Boer over **De Toverwereld van Doe mee**, Mr. van Veen met een opzienbarende konklusie! .. over **De relatie kinderprent-stripverhaal**... De werkelijke geschiedenis van Tripje, Gerrit Theodoor **Rotman,** George van Raemdonck, **Bulletje en Boonestaak**, Honderdduizenden **Soete suikerbollen van W.G. van de Hulst en Zn., Thijs IJs**, Toonder's eerste beer... Barend Servet over zijn wederwaardigheden met **Gijsje Goochem**, GG-herdrukken.
99 (f 4,95) SUPERDIK **Amerikanen nummer** met o.m. een exclusief interview met **Wallace Wood,** stripmaker **Martin Lodewijk over Milton Caniff**, unieke herdrukken **Male call** (Caniff) en **The Curse** van **Wood** en als extra **Wood-persiflage** op **Caniff-strip** Terry & The Pirates, **Trigië**, politiek gewogen, een navrante beschouwing, **Pogo** herdrukken, **Kuifje** in Rotterdam en een verslag van het **congres in Angoulème.**
100 (f 4,95) Een 64-pagina's dik jubileumnummer met onder meer een diepgravend interview met tekenaar **Hans G. Kresse**, een volledige herdruk van het 65-ste Eric de Noorman-verhaal **De stille Strijd**, een door **Toonder** zelf opnieuw bewerkte lezing over eigen werk, een interview met **Hergé**, naar aanleiding van de **Kuifje tentoonstelling in Rotterdam**, de relatie tussen **striphelden en tekenfilms** onderzocht door de Stichting **Holland Animation**, een artikel over **Cartoons** door cartoonist/striptekenaar **Wim van Wieringen**, het eerste artikel in de reeks over de opkomst en ondergang van de **Hollandse Stripschool** en een duik van **Guus Luijters** in zijn stripverleden.
101 (f 3,95). **Een scenaristen special**, interviews met **Greg, Jacques Lob, Jean Michel Charlier, Pierre Dionnet**, aandacht voor **Blueberry**, een **Pogo-persiflage** door **Wallace Wood/Harvey Kurtzman** met kanttekeningen van Evert Geradts en het begin van de herdruk van het 66ste en laatste Eric de Noorman-verhaal: **De eerloze krijg.**
102/103 (f 3,95) Extra dik (56 pag.), met aandacht voor de geschiedenis van Kuifje Weekblad, **interviews** o.a. met de schepper van Blake en Mortimer: **E.P. Jacobs, Bob de Moor en Claude Auclair.** een tekenaar van de nieuwe generatie, de Lombard-uitgaven uitgepuzzeld, een artikel van **Henk J. Meier** over **Rik Ringers** en het vervolg van de Eric de Noorman herdruk: **De eerloze krijg.**
104 (f 3,95): Sublieme omslag van **Joost Swarte** en een gesprek tussen **Herman Pieter de Boer** en **Joost Swarte**, over diens tekenwerk, een reaktie op het **Trigië**-artikel uit nummer 99, een verslag van de Kartoenale, deel 2 in de serie over de opkomst en ondergang van de **Hollandse Stripschool,** een Pogo-herdruk en het vervolg van **De eerloze Krijg.**
105 (f 3,95) Aandacht voor 'Duckman' **Carl Barks** dmv een artikel en een **tien-pagina herdruk** van een van zijn eerste **Donald Duck** verhalen, een lezing van **Daan Jippes** over het maken van strips, aandacht voor tien jaar **Stripschap, Tante Leny** plus de herdrukken van **Pogo** en **Eric de Noorman.**

verschenen in de Oberon-reeks:

·STRIPS·STRIPS·STRIPS·

Trigië
1. Strijd om Trigië
2. De gevangene van Zerss
3. De vijf opdrachten van Trigo
4. Dreiging uit het heelal
5. Mysterieuze krachten op Elekton
6. In de greep van het kwaad

Johnny Goodbye
1. En de Barkerbende
2. Contra Fiddles Paganini
3. De terugkeer van Al Capone
4. De straatvechter

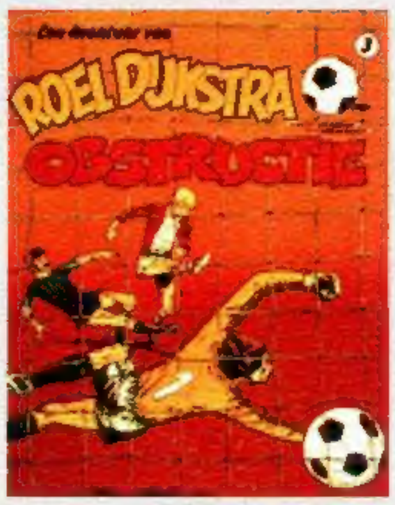

Roel Dijkstra
1. Buitenspel & Doorbraak
2. Hattrick
3. Obstructie

Lowietje
1. De erfenis van Suipesteijn
2. De piratenbende
3. Het complot

Familie Achterop
Delen 1 en 2

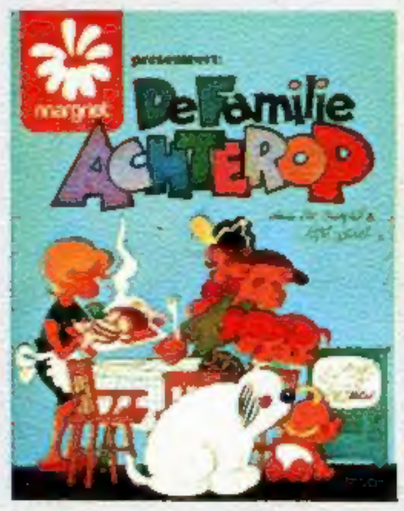

Opa
1. Herrie in Huize Roest Rust

Agent 327
1. Dossier Heksenkring & Dossier Onderwater
2. Dossier Zondagskind

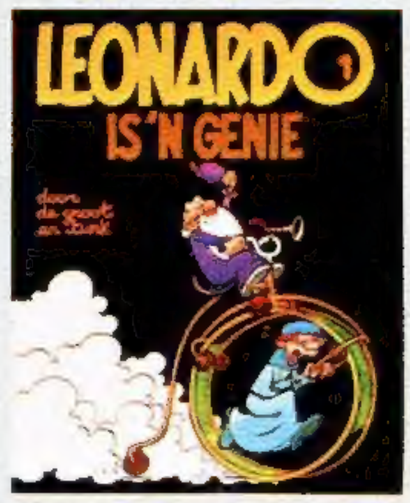

Leonardo
1. Is 'n genie

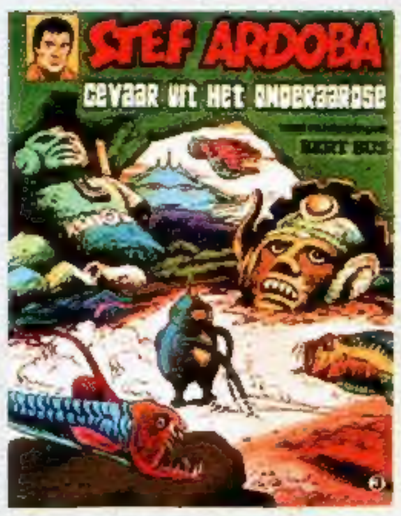

Stef Ardoba
1. En de Kalunakegels
2. Opdrachten in het verleden
3. Het gevaar uit het onderaardse

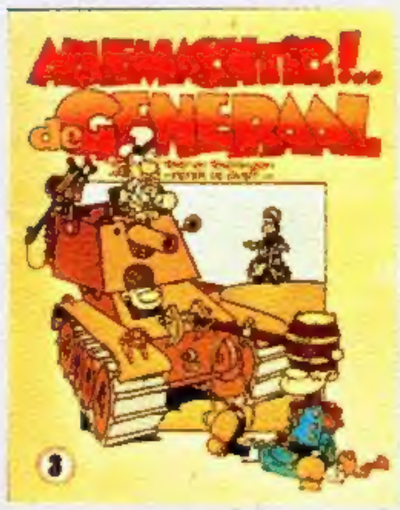

De Generaal
1. Alle macht aan de Generaal
2. De machteloze Generaal
3. Allemachtig!..

Franka
1. Het Misdaadmuseum

Sjors en Sjimmie
1. Nieuwe avonturen van Sjors en Sjimmie en de Rebellenclub
2. De brokkenmakers

Eppo
1. In de puree

Flippie Flink
Deel 1

Uitgave Oberon b.v.